

ПРОШЛОСТ

Зборник радова мр Добривоја Јовановића

3

- Прве борбе са Турцима и ослобођење Јагодине
- Учитељи у Јагодинском округу у првој половини 19. века
- Учитељи у Ћупријском округу 1846. године
- Неке забаве у Јагодини 1861. године
- Списак крштене деце за 1860. годину у округу јагодинском
- Извештај о стању затвора у Јагодини
- Помоћ Јагодинског округа за издржавање војске 1862. године
- Суђење Атанасију Ивановићу за силовање
- Молба Јеврема Марковића за место професора при Великој школи
- Основна школа у Глоговцу 1870. године
- Отпуштање Ђуре Јакшића из службе 1871. године
- Одисај народа
- Штрајк радника у фабрици вунених тканина браће Минх у Параћину
- Одређивање окружног места Моравског округа 1890. године
- Српско друштво за савез балканских народа
- Земљотрес у Поморављу 1893. године
- Судар возова у Ћуприји
- Прослава венчања краља Александра и Драге Машин у Ресави
- Однос Драгутина Пећића, посланика Моравског округа према „Обзнани“
- Школе у Беличком срезу 1919-1920. године
- Избори 1923. године у Моравском округу
- Друштва у срезовима Поморавског округа у 1924. години
- Извори за Други светски рат у Поморавском округу

Јагодина,
2014.

ПРОШЛОСТ

Бр 3

Зборник радова
мр Добривоја Јовановића

Јагодина 2014.

ПРОШЛОСТ

Зборник радова
Мр Добривоја Јовановића

Бр 3

Ауторско издање
www.dobrivojejovanovic.in.rs

Сарадник у припреми
Светлана Мишковић

Рецензија
Нинослав Станојловић

Лектура
Светлана Мишковић

Превод
Вера Јовановић

Коректура
Љиљана Јовановић

Техничка припрема и корице
Оливер Ђорђевић

ISBN
978-86-914023-7-2

Тираж: 10

РЕЦЕНЗИЈА

Циљ историографског деловања, које носи квалификације научности, своди се на принцип великог немачког историчара и аутора гласовите „Српске револуције“ Леополда Ранкеа, који гласи: „Показати једноставно како је доиста било“.

Ово подразумева искрену намеру историчара да реално спозна и прикаже прошла збивања, како би рекао (и написао) староримски историк Корнелије Тацит - „без мржње и пристрасности“.

То је немогуће без стручних знања и научно-историјске методологије, а прави пример таквог чињења у актуелној историографији је трећи број зборника радова мр Добривоја Јовановића, једноставног имена, али великог значаја – „Прошлост“.

Као и у прва два броја, комплетан аутор свих прилога у овом вредном зборнику је агилни мр Добривоје Јовановић, који је и издавач истог. На жалост, опет у тиражу од свега десет (10) примерака.

Концепција овог броја је устаљена и обрађује теме из нововековне прошлости Поморавља, Ресаве и Левча. Такође је важно истаћи да сва 23 рада, различитог обима и садржаја, почивају на оригиналној, углавном необјављеној архивској грађи (похрањеној у Архиву Југославије, Архиву Србије, Историјском архиву Јагодине и др.), новинским чланцима (из у већој мери заборављене српске периодике друге половине XIX и прве половине XX века), али и стенографским белешкама са седница Народне скупштине из датог периода (који се чувају у библиотеци ове највише законодавне установе у нас).

Нови број „Прошлости“ отвара пригодан рад „Прве борбе са Турцима и ослобођење Јагодине 1804. године“, а поводом 210-годишњице почетка Првог српског устанка и ослобађања Јагодине. Следи аналитички чланак „Учитељи у Јагодинском округу у првој половини 19. века“, заправо својеврсни омаж првим јагодинским просветарима. Уз овај последњи, везан је и следећи рад „Учитељи у Ћупријском округу 1848. године“.

Следе два краћа прилога из фонда Начелства окружја јагодинског „Неке забаве у Јагодини 1861. године“ и „Списак крштене деце у окружју јагодинском“ (сјајни статистички подаци). Ту су и два рада, која су такође потекла из поменутог фонда, и то „Извештај о стању затвора у Јагодини“ (вредан прилог историји затворских установа) и „Помоћ Јагодинског округа за издржавање војске 1862. године“ (базиран на, до сада, непознатој грађи о

учешћу Јагодинаца у догађајима око тзв. Чукур чесме и сукобима Срба и Турака у Београду 1862. године).

Наредна два рада мр Добривоја Јовановића су прави историографски бисери, јер откривају нове податке о знаменитим Јагодинцима (у специфичним ситуацијама) и притом је постојећа документација одлично и систематски уклопљена у причу. То су текстови „Суђење Атанасију Ивановићу за силовање“ и „Молба Јеврема Марковића за место професора при Великој школи“.

Након краћег прилога „Основне школе у Глоговцу 1870. године“, иде још једно пријатно изненађење за све историчаре књижевности и заљубљенике у харизматичног и несретног Ђуру Јакшића, насловљено „Отпуштање Ђуре Јакшића из службе 1871. године“, са мноштвом нових детаља из периода службовања његовог у Јагодини.

Странице трећег броја часописа „Прошлост“ даље су посвећене трагичним (и, такође, мало познатим) дешавањима у Ресави 1887. године, када су били линчовани чланови Напредњачке странке, након пораза на изборима. О томе говори рад „Одисај народа“. Потом нас аутор упознаје са штрајком радника у параћинској фабрици браће Минх, да би потом дошао синтетички чланак „Одређивање окружног места Моравског округа 1890. године“, где је приказано како је Јагодина изгубила статус окружног места (врло су индикативни разлози за и против Јагодине, изречени на седници Народне скупштине).

Следе још четири краћа прилога – „Српско друштво за Савез балканских народа“ (својеврсна цртица за биографију ресавског народног трибуна Димитрија Катића), „Земљотрес у Поморављу 1893. године“, „Судар возова у Ћуприји“, као и „Прослава венчања краља Александра и Драге Машин у Ресави“ (као прилог проучавању карактеристике Срба, јер су исте особе које су 1900. године уздизале последње Обреновиће три године доцније безгранично славиле Петра I Карађорђевића).

У претпоследњем делу часописа нижу се радови са тематиком политичком, просветном, социјалном, у периоду између два светска рата. Први такав је насловљен „Однос Драгутина Пећића, посланика Моравског округа према Обзнани“, (који из таме заборава извлачи име рођеног Јагодинца, адвоката, посланика, министра Д. Пећића). Потом иде подужи рад „Избори 1923. године“ (са мноштвом табела, статистичких података велике важности за локалну политичку историју), а два текста „Школе у беличком срезу 1919-1920. године“ и „Друштва у срезовима Поморавског округа 1924. године“, базирана на грађи Архива Југославије, у перспективи биће незаобилазни прилози друштвеној повесници Поморавља, Ресаве и Левча.

И задњих четрдесетак страница овог историографског штива посвећено је догађајима из Другог светског рата, кроз опширан рад „Извори

за Други светски рат у Поморавском округу“. Поморавски округ у листу „Обнова 1942. године“, где је кроз новинске текстове и цртице из наведеног дневног листа приказано мноштво мало знаних дешавања из наведене ратне године.

Трећи број часописа „Прошlost“ је континуитетом успешне концепције потврдио своје место у савременој стручној периодици, а сви радови аутора и издавача мр Добривоја Јовановића, плодног локалног историографа, задовољиће и стручну и лаичку јавност.

Због свега напред наведеног, топло препоручујем трећи број часописа „Прошlost“ за штампање.

У Јагодини
на Светог Саву
2014.

Рецензент,
Нинослав Станојловић
професор историје

REVIEW

The aim of a historiographic activity, which has the characteristic of science, is brought down to the principle of great German historian and the author of well-known "Serbian Revolution" Leopold von Ranke, which says: „Only to show what actually happened”.

This implies the sincere intention of a historian to truly perceive and present past events, like Cornelius Tacitus said (and wrote) - „without hatred and partiality“.

It's impossible without expert knowledge and scientific – historical methodology and the right example of such action in the current historiography is the third issue of M.A. Dobrivoje Jovanović' s collection of studies, with simple name, but with great significance – „The Past“.

Like in the first two issues the only author of all supplements in this valuable collection is the agile Dobrivoje Jovanović, who is also the publisher. Unfortunately, only ten copies were published.

The conception of this issue is settled and it deals with the topics from the new century past of Pomoravlje, Resava and Levač. It is also important to emphasize that all twenty – three papers, with different size and contents, are established on the original, mostly unpublished archives (which could be found in The Archives of Yugoslavia, The Archive of Serbia, The Historical Archives of Jagodina,...), newspapers articles (mostly forgotten Serbian periodicals of the second half of the nineteenth century and the first half of the twentieth century), but also stenographic notes from the National Assembly conferences of the mentioned period (which are kept in the library of the highest legislative institution).

The new issue of „The Past“ is opened by the well – chosen work „The first battles with Turkish and Jagodina's liberation in 1804“, on the occasion of two hundred and tenth anniversary of the First Serbian Uprising and the liberation of Jagodina. Then there is an analytic article „Teachers in Jagodina's County in the first half of the nineteenth century“, which is actually a unique homage to the first teachers in Jagodina. The next work is related to the previous, „Teachers's in Čuprija's County in 1848“.

The next two short supplements are from the funds of Authorities of Jagodina's County – „Some parties in Jagodina in 1861“ and „The list of baptized children in Jagodina's County (great statistical facts). There are also two papers resulted from the mentioned fund – „The report on jail conditions in Jagodina“ (valuable supplement to the history of prisons) and „The help of

Jagodina's County for army sustenance in 1862" (based on until now unknown documents about the participation of Jagodina's inhabitants in the events around the so – called „Čukur fountain“ and conflicts between Serbian and Turkish people in Belgrade in 1862).

The next to papers are real historiographic pearls, because they reveal new information about well – known inhabitants of Jagodina (in specific situations) and the existing documents are fit into the story. Those are the texts „Trial for rape to Atanasije Ivanović“ and „Application of Jevrem Marković for teacher position at Great school“.

After the short supplement „Elementary schools in Glogovac in 1870“, there is another pleasant surprise for all historians of literature and admirers of charismatic and unfortunate Đura Jakšić, titled „Firing Đura Jakšić from service in 1871“ with many new details from his service in Jagodina.

Pages of the third issue are also dedicated to the tragic (and also not very known) happenings in Resava in 1887, when members of the Progressive Party were lynched, after the defeat in the elections. The study „Breathing of the people“ is about those events. Then, the author introduces us to the workers' strike at Minh brothers factory in Paraćin. After that there is a synthetic article „Defining county seat in Morava's county in 1890“, where is shown how Jagodina lost its position as a county seat (there were very indicative reasons given at the National Assembly conference for and against Jagodina).

Then there are four short supplements – „Serbian society for association of Balkan inhabitants“ (it can be used for biography of Resava's national tribune Dimitrije Katić), „The earthquake in Pomoravlje in 1893“. „Train crash in Čuprija“ and „The wedding celebration of kong Aleksandar and Draga Mašin in Resava“. (as a contribution to the study of Serbian characteristics, because the same people who in 1900 praised the members of Obrenović family, three years later glorified Petar I Karađorđević).

In the next to last part of the work, there are papers concerning politics, education, social circumstances between two world wars. One of them is entitled „Relations between Dragutin Pečić, the member of Morava County and Proclamation“ (which mentions the name of minister D. Pečić, born in Jagodina, a lawyer and a member of the Parliament). Then there is a long study „Elections in 1923“ with many charts, important statistical information for the local political history), and two texts which are based on the documents of The Archives of Yugoslavia, „Society in Pomoravlje County in 1924“ and „Schools in Belica Borough from 1919 – 1920). These texts will be significant contribution to the social history of Pomoravlje, Resava and Levač.

The last forty pages of this historiographic reading are dedicated to the events from The Second World War, through detailed work „Sources for The Second World War, through detailed work “Sources for The Second World War in Pomoravlje County”.

The third issue of “The Past” with its continuity of successful conception confirmed its place in contemporary scientific periodicals. All Dobrivoje Jovanović’s papers, a productive local historiographer, will satisfy expert and inexpert public.

For all mentioned above, I warmly recommend the third issue of „The Past”.

In Jagodina
On St. Sava, the twenty-
seventh of January
In 2014.

Reviewer
Ninoslav Stanojlović
The history professor

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПРВЕ БОРБЕ СА ТУРЦИМА И ОСЛОБОЂЕЊЕ ЈАГОДИНЕ 1804.ГОДИНЕ¹

Јагодина је први пут ослобођена само од стране Срба 16. априла 1804. године. Због навршавања 210 година од тог догађаја, прилика је да се поново истакне овај значајан датум.

Због свог стратегијског положаја, Јагодинска и Ћупријска нахија на самом почетку устанка представљале су место значајне концентрације устаничких снага. Код Ћуприје се налазио мост који је представљао најважнији прелаз преко Мораве на Цариградском друму. Зато су оба нахијска средишта, поред економског значаја, била и важна турска упоришта. У Ћуприји је увек било 1.500 до 2.000 војника, а у магацинима налазило се увек по 1.500 кола и по 1.200 коњских товара ратног и другог материјала.² Јагодина је имала турски гарнизон са око 600 до 700 добро наоружаних војника, који су се налазили по шанчевима око вароши и у караулама на Ћурђевом брду.³ Сматра се да су у годинама пре устанка у Ужицу и Јагодини израђивани ножеви и јатагани.⁴

Борбе са Турцима у Јагодинској нахији почеле су одмах по Карађорђевој позиви на устанак. Већ крајем фебруара устаници су држали чврсто у својим рукама целу нахију, осим Јагодине и неких села у Доњем Левчу (Темнићу). У писму од 3. марта, јагодински муселим се жалио Агалији да су путеви пуни одметника, који су се дочепали коња, оружја и одела од Турака и да су изјављивали да неће више трпети владавину београдских дахија. Због несигурности, Турци нису смели да излазе из

¹ Преузето из књиге Мр Добривоја Јовановића – *Јагодинска, ћупријска и параћинска нахија у првом и другом српском устанку*, Јагодина 2009. године.

² Коста Протић, *Ратни догађаји из Првог српског устанка*, Годишњица Николе Чупића, књ. XIII, стр. 105-106.

³ Милован Ристић, *Младен Миловановић*, Београд 1962, стр. 20.

⁴ Бранко Богдановић, *Наоружање војске у I српском устанку*, Зборник Историјског музеја Србије, бр. 21, Београд 1984, стр. 43.

Јагодине.⁵ Моравски војвода Осман писао је Фочићу да је једна група разбојника прошла кроз његово село, запалила неколико кућа по оближњим селима и убила субашу у Баточини. Он је успео да растури ту групу и за неко време није било сличних сукоба. Ипак је тражио инструкције у вези са могућим поновним сукобима са рајом. У писму је признао да у његовој области поданици који њему припадају одбијају послушност и врше окупљања, а и одбијају да плаћају данак. Од Фочића је поново тражио војнике за борбу против побуњене раје, који су му обећани.⁶ Јагодински војвода Отман, писмом од 15. марта, обавестио је Аганлију о сличном понашању народа у Јагодинској нахији. Његови поданици су се окупљали у веће групе, које су одбијале послушност дахијама. Отворено су изјављивали да неће да знају за управу дахија, већ су признавали само управу Хасанпаше. Отман даље наводи да се на путевима по целој нахији срећу Срби, који су се дочепали коња, оружја и одела од Турака и да говоре да неће више да буду поданици ове власти. Отман тражи даља упутства од Аганлије, јер су се Турци из целе нахије, због страха, окупили у Јагодини и нису се усуђивали да изађу из вароши.⁷ Абд-ага такође наводи Мехмед-аги Фочићу да поданици не желе да се смире, али се и уједно нада да ће лако да заведе мир кад му преко Параћина у помоћ стигне 400 јаничара из Лесковца.⁸

Према аустријском извештају од 8/20. марта 1804. године, устаничке јединице налазиле су се дуж Мораве до Хасан Пашине Паланке, Јагодине и Рудника под вођством Карађорђа, Стевана Јаковљевића, Павла Кривокуће и Младена Миловановића. Број устаника се не наводи у извештају, већ констатација – да су сви Срби зграбили оружје.⁹

Од краја фебруара, па до краја марта, устаници су под командом Младена Миловановића и Стевана Јаковљевића покушавали да заузму и саму Јагодину. Два пута су устаници предузимали јаке нападе. Приликом другог напада, када су јагодински Турци намеравали да се предају, заузимање Јагодине осујетио је долазак Кучук Алије са око хиљаду јаничара.¹⁰ Устаничке јединице су и даље држале простор око Цариградског друма код Гиља и Јагодине, и то само вероватно под командом неког од

⁵ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива о Првом српском устанку*, књига I, година 1804, бр.7, Београд 1935, стр. 7.

⁶ Исто, бр. 33, стр.40.

⁷ Исто, бр. 34, стр. 42. Поред Јагодине и нека села у Доњем Левчу била су још у рукама дахија.

⁸ Исто, бр. 34, стр. 42.

⁹ Исто, бр. 7, стр. 7.

¹⁰ Драгослав Јанковић, *Француска штампа о Првом српском устанку*, САН, Грађа, књ. III, Београд 1959, бр.13, стр. 29. Према Француским извештајима, Кучук Алија је кренуо из Београда према Видину са 400 људи и великом количином новца, у намери да ангажује плаћенике, али је био заустављен.

локалних команданата.¹¹ Стеван Јаковљевић се средином марта налазио са око 2.000 људи код Рудника и Ужица, према босанској граници, на узвишењу с десне стране Моравице.¹² Кучук Алија је у борбама на Врбици пронашао Карађорђевог ђурака, који је касније показивао у Јагодини, тврдећи да је убио Карађорђа, што је довело до извесне колебаљивости. Према неким тврђењима, Кучук Алија се није зауставио у Јагодини, већ је продужио према Параћину и Нишу, да би окупио крџалије. Део војске је оставио у Баточини, ради обезбеђивања пролаза при повратку за Београд. Карађорђе га је сустигао и разбио код Параћина. Тек су се после тог пораза поједини делови његове војске удружили са Гушанцем Алијом. Тај Карађорђевог продор довео је до подизања устанка у параћинском крају, под вођством Илије Барјактаревевића.¹³

Једна од првих борби на јужној граници Пашалука, која се одиграла још током фебруара, пре доласка Гушанца Алије, била је у Ресави, где су се устаници под командом Стојка Кривокуће, сукобили са око 300 крџалија, које је у помоћ јаничарима послао Пазван-оглу из Видина. Пораз Турака био је потпун, јер се само неколико њих спасило и стигло до Београда.¹⁴

Чувајући јужну границу Београдског пашалука, устаници су код Гиља и Ћуприје имали неколико окршаја са крџалијама Гушанца Алије. Он је са 800 до 1.000 крџалија крајем фебруара из Видина дошао до Ћуприје. О његовом доласку у Ћуприју известили су аустријски извори. У извештају од 15/27. марта износи се дилема крџалија којој страни да се прикључе. По доласку у Ћуприју, Гушанац Алија се прво понудио Србима да се заједно боре против дахија, а за узврат да га Срби признају за пашу. После одбијања,

¹¹ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...*, књига I, стр. 25. Распоред устаничке војске почетком марта: 1. Карађорђе са Младеном Миловановићем и Станојем Главашем око Космаја, Неманикуће и Кораћице са око 600 устаника, 2. Васа Чарапић код Рипња и Београда са 700 устаника, 3. Код Велике Липе Петар Добрњац са 1.000 људи са осматрањем Пожаревца и Смедерева, 4. Код Ћуприје Тодор (Стојко) Кривокућа са 800 бораца осматрао је прелаз преко Мораве и главни друм који води од Ниша према Београду, 5. Јанко Катић са својим устаницима налазио се код Кљештевице и осматрао ваљевску нахију, 6. Код Рудника и у пределу Ужица Стеван Јаковљевић са 1.800 бораца, 7. Три кнеза колубарске, ужичке и шабачке нахије мотре на шабачку тврђаву 8. Цела пожаревачка нахија имала је под оружјем 300 људи, који су очекивали садејство са Карађорђем.

¹² Исто, бр. 21, стр. 25.

¹³ Стојан Новаковић, *Устанак на дахије 1804*, Београд 1954, стр. 172. Радослав Перовић, *Први српски устанак* (акти и писма), књига I, 1804-1808, стр. 66, Карађорђе такође наводи у писму Митесеру, писано на Липару 16. априла, да је после пораза Турака код Баточине и Јагодине Кучук Алија отишао према Ћуприји и Параћину.

¹⁴ Миленко Вукићевић, *Карађорђе*, књига друга, *Историја устанка 1804-1807*, Београд 1912, стр. 55.

Гушанац Алија је, желећи да ступи у контакт са дахијама, покушао да се пробије за Београд, или Цариградским друмом преко Јагодине, или десном обалом Мораве преко Свилајнца. Зато су борбе са њим вођене и на Гиљу и код Ћуприје.

Прву борбу са крцалијама Гушанца Алије 320 устаника је имало 11/23. марта на Дубоком Потоку код Ћуприје. Као предводници устаника помињу се Тодор (Стојко) Кривокућа, Петар Добрњац, Пауљ Матејић, Милован из Радошина, Стеван Синђелић и Милија Здравковић из Брестова.¹⁵ У том боју Срби су тешко поразили Турке. Наводи се да је у боју погинуло 80 крцалија, а да је убијен коњ Гушанца Алије. У боју су се нарочито истакли Петар Добрњац и Пауљ Матејић.¹⁶

Стојко Кривокућа из Ацибеговца у Смедеревској нахији, иначе, је подигао устанак у Ресави. Он је крајем фебруара са више од 1.000 људи прешао у Ресаву и водио борбе са Турцима између Ћуприје и Параћина. Осим у извештају од 8/20. марта, где се помиње као предводник једне устаничке колоне на положајима дуж Мораве, у извештају од 20. марта /1. априла/ стоји да Тодор Кривокућа са 800 људи код Ћуприје осматра прелаз преко Мораве и главни друм који води из Цариграда, преко Ниша за Београд. Погинуо је у борби са Гушанчевим крцалијама у Грабовачком потоку, чувајући пролаз десном обалом Мораве. У тој борби погинуло је доста његових људи. Једном устанику Турци су одрали сву кожу са леђа, због чега је касније умро.¹⁷ Са десне стране Мораве, од границе између Ћуприје и Параћина па до Дунава, устаници су у првој половини марта држали сва места, осим Пожаревца.

До другог сукоба са крцалијама дошло је код Гиља, када је Гушанац Алија покушао продор преко Мораве ка Јагодини. Устаници, под Младеном Миловановићем, дочекали су крцалије испред својих положаја код Гиља. Српска коњица је прва прихватила борбу. После краткотрајног окршаја, почела је да се повлачи и на тај начин повукла крцалије у заседу устаничке пешадије. После вишечасовне борбе устаници су одбили крцалије и вратили их на десну обалу Мораве.¹⁸ Према аустријском извештају од 15/27. марта, наводи се још један сукоб са крцалијама код Јагодине. У овом сукобу устаници су применили сличну тактику. Пропустили су 1.500 крцалија до

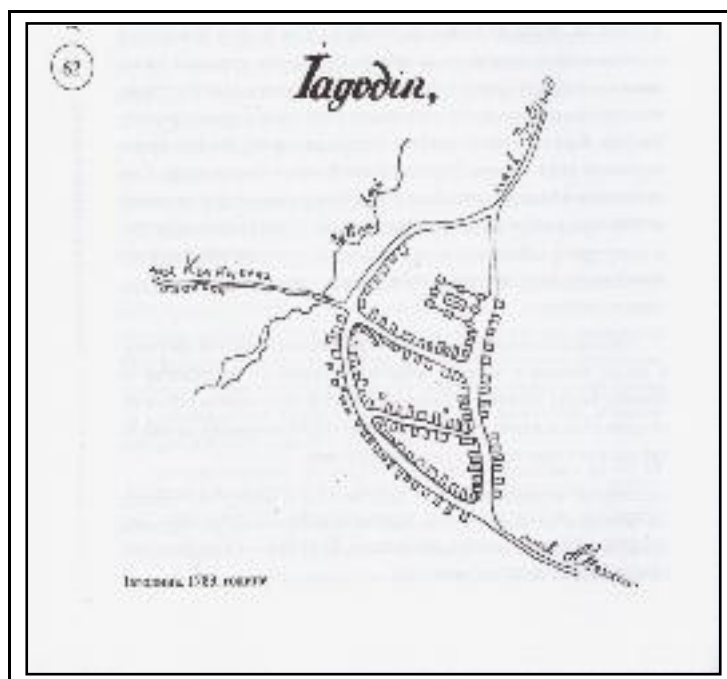
¹⁵ Стојан Новаковић, н.д. стр. 174.

¹⁶ Исто, стр. 175.

¹⁷ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...*, књига I, бр. 21, стр. 25. Према аустријским извештајима, после одласка Стевана Јаковљевића на нове положаје, по новом устаничком распореду, Тодор (Стојко) Кривокућа је био главни заповедник устаничких снага код Ћуприје и Јагодине.

¹⁸ Мирослав Ђорђевић, *Ослободилачки рат српских устаника 1804-1806*, Београд 1967., стр. 113.

испред Јагодине, где су их опколили и потукли.¹⁹ Крцалије су после ових пораза на Гиљу поново покушале да изврше продор десном обалом Мораве преко Свилајнца ка Пожаревцу. На брду Хум, у близини Свилајнца, њих су дочекали Ресавци под командом кнеза Милована из Стењевца, разбили их и потисли натраг према Ћуприји.²⁰

Гушанац Алија је, ипак, крајем марта, успео да се пробије до Јагодине. Продор Кучук Алије условио је повлачење ионако слабих устаничких снага око Јагодине, што је Гушанац Алија искористио, мада слаби устанички одреди око Јагодине нису могли за дуже време да спрече продор јаке и добро наоружане његове војске. Један део војске послао је према Крагујевцу, а он сам са главнином остао је у Јагодини. Изгледа да устаници нису знали за улазак Гушанца Алије у Јагодину.²¹ У једном писму Митесеру од 2. априла наводи се само долазак Кучук Алије са 100 људи у Јагодину и да је остатак своје војске 30. марта упутио у Баточину. У истом

¹⁹ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...*, књига I, бр. 12, стр. 12.

²⁰ Стојан Новаковић, н.д. стр.174-175.

²¹ Прота Матеја Ненадовић, *Мемоари*, СКЗ-Матица српска, Београд-Нови Сад, 1957, стр. 98.

писму се наводи да је за њим кренуо Карађорђе са око 3.000 људи.²² Кучук Алија је из Крагујевца са војском и многим турским породицама пошао према Јагодини да би пробио устаничку блокаду, спојио се са Јагодинским Турцима и ангажовао нове одреде јаничара и крџалија, пре свега крџалије Гушанца Алије. По изласку из Крагујевца, у Баточину је послао око 200 коњаника и око 300 пешака *јабанаца*, који би требало да чувају друм и осигурају безбедан пролаз за повратак у Београд.²³

Из Крагујевца је Карађорђе са војском кренуо према Баточини у намери да истера јаничаре и затвори им пут према Београду.²⁴ Пошто су се јаничари добро утврдили, Карађорђе је код Баточине оставио део војске да би јаничаре држала у опсади до предаје, а са осталом војском кренуо је у село Штипље на Црном врху изнад Јагодине. На Липару, на главном друму, оставио је око 1.500 устаника под командом Теодосија Маричевића, како би се онемогућило пружање помоћи јаничара из Јагодине опседнутим Турцима у Баточини.²⁵

Из Штипља Карађорђе је јавио јагодинским и левачким кнезовима о свом доласку. Налозио им је да оставе војску на Ђурђевом брду и да дођу у Штипље на заједнички договор око напада на Јагодину. Из Штипља Карађорђе је упутио поруку и Милану Обреновићу, као и Младену Миловановићу, да са војскама дођу код Јагодине.²⁶ Када је Кучук Алија сазнао за опсаду Баточине, послао је одред од 500 људи под Тосун-агом у помоћ јаничарима.²⁷ Теодосије Маричевић, који је чувао пут преко Липара, поставио је на пут само страже, док је војску померио далеко од пута, па су јаничари без борбе стигли до Баточине и успели да разбију устаничку опсаду. Успут су убили неколико устаника који су носили храну за војску на Црном врху. Сазнавши за овај продор јаничара, а сматрајући да их је

²² Радослав Перовић, *Први српски устанак* (акти и писма), књига 1, 1804-1808, стр. 63.

²³ Миленко Вукићевић, н. д. стр. 57. Ови *јабанци* (*туђинци*) свакако нису били јаничари или крџалије, већ су вероватно то били војници неких одреда који су преко Крушевца дошли до Ћуприје.

²⁴ Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива*...књига I, бр. 86, стр. 111. Према аустријском извештају, Кучук Алија је остао у Баточини са 250 јаничара. Турци су се затворили у три хана. За храну су имали само нешто мало кукуруза у амбару, који се налазио 30 корака од хана, а бунар са водом налазио се још даље. Због тога се очекивао брзи пораз Турака и убиство или заробљавање Кучук Алије.

²⁵ Јанићије Ђурић, *Казивање о српском устанку 1804*, стр. 63.

²⁶ Исто, стр. 63.

²⁷ Лазар Арсенијевић-Баталака, *Историја српског устанка*, књига I, стр.126. По Л. Арсенијевићу, устанике на Липару је предводио кнез Крагујевачке нахије Теодосије Филиповић из Кнића, а не Теодосије Маричевић из јасеничке кнежине.

предводио Кучук Алија, Карађорђе се одмах са војском од 300 коњаника и 400-500 пешака упутио ка Баточини. Пешаке је водио Јанко Катић из Рогаче.²⁸ На путу према Јагодини поставио је заседу, очекујући да се Турци врате истим путем. Удружене турске снаге из Баточине заиста су кренуле истим путем према Јагодини, али су приметиле српску заседу, промениле план и преко Кијева кренуле према Јагодини. Устаници, када су приметили намеру Турака, пошли су у потеру и код Кијева им нанели тежак пораз. Наводи се да је погинуло око 400 Турака, а међу њима свих 250 из посаде у Баточини. У петочасовној борби скоро сви турски пешаци били су побијени и око 40 до 50 коњаника. Задобијен је велики плен у оружју, одећи и муницији. Заробљено је 9 турских застава и 275 дугих пушака. Само се Тосун-ага са око стотину коњаника пробио до Јагодине.²⁹ Од српских старешина, у овом боју рањен је Станоје Главаш.³⁰ У писму мајору Митесеру, Карађорђе наводи да су у борбама код Баточине убијена 143 Турчина.³¹

После ове победе, Карађорђе се вратио у Штипље где је управо стигао Милан Обреновић са рудничком војском. После доласка Милана Обреновића, Карађорђе је са 200 до 400 коњаника кренуо по Јагодинској нахији да прикупи још војске. Успео је да сакупи око 2.000 људи, и

²⁸ Исто, стр. 127.

²⁹ Јанићије Ђурић, *Казивање о српском устанку 1804*, стр. 63-64. Лазар Арсенијевић-Баталака, н.д., стр. 127-128. У борбама око Баточине Карађорђе се послужио лукавством:

„...Карађорђе, када је дошао пред Баточину... нареди прво неколико стотина војника пешака, те ови друмом јагодинским у шумама, с једне и с друге стране заседу, а сам са 300 коњаника, и 4-500 пешака, Турцима се изненада појави. Турци, видећи Карађорђа са овако мало војске, и држећи да више и нема, намисле преодолети јој, и у Јагодину продрети, куда су већ свакако и спремни били поћи. Кад су Турци из Баточине излазили, и за Јагодину полазити почели, а Карађорђе се мало измакне, у виду поплашености и ретераде. Турци ово измицање Карађорђево приме за готов новац, па онда слободно сви из Баточине изиђу, и друмом к Јагодини упуте се; но кад опаже да је друм јако убијен и углађен, а они онда умесно закључивши, да је друм овако убити и угладити морао српски пешак, који је напред отишао да их у планини дочека, поврате се с друма, а предузму пут странпутицама, које је Србима још много боље добродошло било, него да су Турци правим друмом ишли. Како дакле Турци у странпутице зађу, Карађорђе се за њима напусти, и почне их тући. На глас пуцњаве пушака сад и они, који су на заседе отишли, брже боље к својима притеку, те тако слошки Турке исакате и потуку, да су једва с две стотине живих, у Јагодину умакли. Четири стотине Турака ту је погинуло, и многостручни се шићар, заједно са једним у добром стању хатом, кога су војници Карађорђу поклонили, задобио.“

³⁰ Миленко Вукићевић, н.д. стр. 67.

³¹ Радослав Перовић, *Први српски устанак (акти и писма) 1804-1808*, стр. 66.

распоредио их је на положаје на Ђурђевом брду. После тога, у Штипљу се поново састао са Миланом Обреновићем и Младеном Миловановићем, како би утврдили коначан план напада на Јагодину, сматрајући погрешно да су турске снаге у Јагодини слабе.³² Према договору, Младен Миловановић је требало да чува Цариградски друм на Липару, Милан Обреновић пут ка Крагујевцу преко Црвеног брега, док је Карађорђе отишао да предводи Левчане, које је оставио на Ђурђевом брду.³³

Турци, којих је било пуно у Јагодини, предузели су опсежне мере за одбрану. Сама варош имала је добре услове за прихват велике војске, а тиме и за дуготрајну одбрану. Јагодина је имала 160 турских и 60 српских кућа, 6 кафана, 7 пекара и осам ханова, у чијим шталама се смештало 700-1.000 коња. У осталим шталама могло је да се смести још 1.400 коња. Према мосту на Белици, на путу ка Београду, налазио се четвороугаони шанац, са странама од 60 корака, ограђен палисадима, са каменом зградом од 30 корака дужине, одакле је могла да се пружи сигурна одбрана. Турци су по улицама изградили заклоне, а све прилазе оградили палисадом. Шанац према Ђурђевом брду су уредили, ископали нови ров, а од дењкова начинили заклон за одбрану.³⁴

Према устаничком плану, требало је напад на Јагодину извршити 31. марта /13. априла/ и то истовремено са Ђурђевог брда, Црвеног брега и из правца Липара. Приликом напада није дошло до потпуне координације. Када је Карађорђе са својом војском кренуо у напад, војске Милана Обреновића и Младена Миловановића нису се појавиле на уговореним местима. Турци су, спазивши Карађорђеву војску, кренули у напад, али су их устаници потиснули назад. У противнападу Карађорђева војска је успела да се приближи вароши и да заузме неколико првих кућа. Тек тада су друге две српске војске кренуле у напад, али због изненадног изливања Белице, само су мање групе успеле да приђу Јагодини. Турци су, видевши да ове две војске не могу озбиљније да их угрозе, окренули све снаге против Карађорђа и приморали га на повлачење. По потискивању Карађорђа, окренули су се оним групама Миланове и Младенове војске које су се пребациле преко

³² Коста Протић, *Ратни дигађаји из Првог српског устанка*, Годишњица Николе Чупића, књига XIII, стр. 115. У борбама око Јагодине учествовали су и устанички одреди из Београдске и Смедеревске нахије, које су водили Вићентије, грочански кнез, и Ђуша Вулићевић, командант смедеревски.

³³ Јанићије Ђурић, *Казивање о српском устанку 1804*, стр. 65.

³⁴ Мирослав Ђорђевић, н. д. стр. 70. Јоаким Вујић, *Путешествије по Србији*, стр. 128. Вујић даје 1826. године опис утврђења: „...код ове капије јесте једна велика штала за 50 коња....Мало даље, ниже ове штале, преко пута види се и један шанац са палисадом, утврђен, у којем су се Турци у време рата одржавали и бранили. Горе околу овог шанца види се 8 караула, две велике унутра капије, једна порушена илица.“

надошле Белице, опколили их и велики број људи убили. Само се мањи део спасао бекством преко Белице. Потом су се Турци поново окренули остацима Карађорђевој војске. Већину устаника су побили, а неке су заробили. Тада је заробљен и Јован Јаковљевић, брат Стевана Јаковљевића. Од познатијих устаника заробљени су и Петар Кара из Трешњевице и хајдук Милован из Плана.³⁵ Они су се затворили у једну воденицу на Белици и пружали жесток отпор, убивши око 20-так Турака. Кад нису успели да их истерају из воденице, Турци су им обећали слободан пролаз ако се предају.

Устаници су се предали и пред Кучук Алијом се заклели да ће убити Карађорђа и Младена Миловановића. Такође су обећали да ће саветовати народ да прекине са борбом против Турака. После тога, враћено им је оружје и пуштени су да оду. У овом неуспелом нападу на Јагодину погинуло је око 150 устаника, око 50 рањено, а 20-так заробљено.³⁶ Заробљеном свештенику Максиму из Груже Турци су живом одрали кожу са обе руке до лаката и од врата низ леђа до појаса. Извори наводе да су Турци одрали још једног заробљеника, неког Милована.³⁷

О коначном истеривању Турака из Јагодине постоје различити подаци. По Јанићију Ђурићу, Карађорђе је после пораза почео да прикупља војску за нови напад на Јагодину. Петар Јокић наводи да се војска растурила, јер су устаници пожурили у Кљештевицу да бране збегове од Турака. Вук Карацић бележи да је код Јагодине, око 16. априла, био и други бој, успешнији за Србе: „...*Но то њих не поплаши, него прикупе још војске, пак се и они мало боље приправе, и опет ударе на јуриш, и проваливши унутра*

³⁵ Лазар Арсенијевић-Баталака, н. д, стр.130.

³⁶ Константин Ненадовић, н. д, стр. 70. Гаја Пантелић, *Казивања о српском устанку...*, стр. 102, наводи да је у првом нападу на Јагодину погинуло близу 1.000 људи. Међу њима су погинули: Василије Радојевић из Чумића, Благоје из Маслошева, Петар Кара из Трешњевице, Арсеније Кара Лазић из Чумића, Ђорђе Бугарин из Загорице, Никола и Радосав из Загорице, Манојло Стојковић из Тополе, Никодије и Милован Ђурић из Страгара, Павле Живановић из Блазнаве и многи дуги.

Гаврило Ковачевић стиховима је описао пораз устаника:

<i>Тада Ђорђе сву војску подиже,</i>	<i>Ту се просузрно из пушака,</i>
<i>Примиче се Јагодини ближе,</i>	<i>Како бурна киша из облака,</i>
<i>Пак он с њима заједно устаде,</i>	<i>Пак хатлије после излетише,</i>
<i>А за турску преправу не знаде,</i>	<i>И на Србље јуриш учинише,</i>
<i>И учини јуриш на катију...</i>	<i>И ту Србљем лоша срећа беше,</i>
<i>Онда Турци сложено навалише,</i>	<i>Јер их Турци с преваром разбише.</i>
<i>Из бусије ватром опалише</i>	

(Миленко Вукићевић, н. д., стр. 69)

³⁷ *Грађа за историју Првог српског устанка*, у редакцији Радослава Перовића, Београд 1954, стр. 164. Запис се чува у цркви у Тијању, у срезу драгачевском.

запале варош, и онако љутити учине од Турака триста јада, и Кучук Алија једва узмакне са својим момцима који му још нису изгинули.“³⁸

Гаврило Ковачевић исто наводи као и Вук. По њему, устаници су се боље припремили за други напад, успели су да пробију турску одбрану и да уђу у варош. Уличне борбе трајале су читав дан. Јагодина је у тим борбама потпуно изгорела. Алекса Дукић је пресекао јагодинску цамију и из ње повадио олово.³⁹ Поред многих, у другом боју се нарочито истакао Јован Јаковљевић из Белушића, брат Стевана Јаковљевића. Када је пала ноћ, Турци су успели да се пробију из Јагодине кроз положаје које је држао Младен Миловановић.⁴⁰ О томе да је Карађорђе остао после првог напада и пораза у крајевима око Јагодине да окупи разбијену војску, а да је Симу Марковића и Теодосија Марићевића послао у Јасеницу да сакупе још војске, износи и Прота Матеја Ненадовић: „Ми смо прекључе ударили на Јагодину, у којој се Кучук Алија, пре неколико дана станио и затворио, па нисмо знали, да је он могао у том времену саставити онолико Турака, колико је на нас напао, а било је и с наше стране погрешке; Турци нас разбију и ми Јагодину оставимо; Црни Ђорђе отишао је, по оном крају распрснуту војску нашу збирати, а нас двојица овамо смо дошли у врбовку, пак ћемо опет до који дан док и ми прикупимо војске, вратити се, и Црном Ђорђу ићи...“⁴¹ Лазар Арсенијевић-Баталака другачије описује освајање Јагодине: „...Јагодински Турци, који су после Кучук Алије у Јагодини у шарампову остали, почем се прочуло да је Бећир-паша са царским ферманом Србима у помоћ дошао, сами, готово сасвим Јагодину оставе. Неки се одселе за Ћуприју, Параћин, Ражањ и Крушевац, а неки чак у Ниш, Лесковац, Прокупље. Голаћи одоше Гушанцу у Београд...“⁴² Карађорђе у свом писму Митесеру, од 16. априла,

³⁸ Вук Караџић, *Грађа за српску историју нашега времена и живота најзнатнијих поглавица онога времена*, књига I, Београд 1898, стр. 16.

³⁹ Радослав Перовић, *О Првом српском устанку необјављена грађа*, Београд 1954, стр. 35.

⁴⁰ Милено Вукићевић, н.д. стр. 618.

Сима Милутиновић-Сарајлија овако описује освајање Јагодине:

Пак се после лепше оправиише
Онда Ђорђе све дупло нареди,
Како ваља од свуда утврди,
Пак се онда опет подигоше
И на Турке сложено ударише.
Јадни вичу, из пушака туку,
Палисаде свуда развалише,
Јагодину одсвуд запалише,
Пак унутра јуриши учинише

И на Турке сложено ударише,
Потераше Турке по сокаци,
Ту се кажу, који су јунаци,
И тако се до мрака тукоше
Многи Турци тумртва падоше,
Кад ноћ наста, и кад се смрче,
Тада Кучук Алија утече
На капију, гди је Младен био
Који га је баи и пропустио.

⁴¹ Прота Матеја Ненадовић, *Мемоари*, стр. 98.

⁴² Лазар Арсенијевић-Баталака, н.д., стр. 156.

овако описује ослобођење Јагодине: „...Тако ја Турке разбио сам на Баточини, пак одем Јагодини те се побисмо с Турцима, те убијемо 207 и ухватимо живи 7 и натерамо Кучук Алију на Мораву на Ћуприју, те оде за Параћин. Ми ту побисмо све главне Турке, такође ухватимо 12 Турака живи у једном дану. Тако вам јављам како јесмо све касабе до Мораве узели докле Морава држи. И то вам дајемо на знање како јесте наши погинули на Јагодини 64 момака. Они су навалили на Турке, ја ји устављам, а они нагазише на бусију и све мене жале се: Нећеш да нас пустиш на јуриш да ударимо, него нас све устављаш, и све је устало једнодушно на нашег непријатеља терати... у име бога Јагодину јесмо попалили и сад путујем.“⁴³

У овом писму Карађорђе погрешно наводи да је Кучук Алија отишао за Параћин. То се вероватно односи на Абд-агу, који се са ерлијама повукао у Ћуприју. Кучук Алија се у току борбе пробио преко Липара, кроз одреде Младена Миловановића, те је са јаничарима отишао за Београд. Гушанац Алија се још раније, после устаничког пораза у првом боју, пробио до Београда.⁴⁴

Пред сам напад на Јагодину Карађорђе је добио подршку неких Турака у борби против дахија. Ахмед буљубаша, кога је Карађорђе слао у Сребреницу, обавестио га је да од Ужица, Сокола и Босне не прети никаква опасност, а да он лично одлази у Смедеревску, Пожаревачку, Ћупријску и Јагодинску нахију да би тамошње чете довео у ред.⁴⁵ Због Портиног настојања да Србе искористи у борби против јаничара, Србима је била упућена и порука да је висока султанова жеља да сама раја својом руком казни одреде Гушанца, који су у том моменту били опседнути у реону Ћуприје и све остале узурпаторе који пођу против раје.⁴⁶

После заузимања Јагодине, учвршћена је граница на Морави. Од значајнијих градова у јаничарским рукама остали су само Београд, Смедерево и Пожаревац, али су и њих устаници држали у блокади.

⁴³ Радослав Перовић, *Први српски устанак* (акти и писма), бр. 13, стр. 66-67. У истом писму Карађорђе је тражио помоћ у муницији. Такође, помоћ у храни, новцу и оружју, тражена је и од Срба у Војводини. Помоћ је требало слати преко буљубаше Петра Јовановића из Јагодине или преко земунског иконописца Николе Апостоловића. Алекса Ивић, *Исписи из бечких архива...*, књ. I, стр. 29.

⁴⁴ Миленко Вукићевић, н. д, стр. 70. У другој борби за Јагодину погинуло је 200 Турака, међу којима су била и осморица из личне гарде Кучук Алије. У тој борби пало је 60 устаника.

⁴⁵ Велибор Берко Савић, *Карађорђе*, књ. I, 1804-1809, Горњи Милановац 1988, бр. 9, стр. 15-16.

⁴⁶ Петар Милосављевић, *Бој на Иванковцу 1805. године*, посебна издања, САНУ, ДИ, Београд, 1979, стр. 21.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

УЧИТЕЉИ У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 19 ВЕКА

Сматра се да је Јагодина добила прву школу 1808. године. Тада је имала око 1.000 домова, и то само српских. У условима ратног стања и ниског нивоа општег развоја, прве школе биле су доста скромно уређене. Као школске зграде служиле су углавном напуштене турске куће, или уступљене какве сувишне зграде. Учитељи су најчешће становали у истим зградама у којима су се налазиле школе. Школски намештај био је врло оскудан. Ђаци и учитељи седели су на поду затртим асуром или на каквом трношцу. Нешто боље је било по градовима, јер су се често употребљавале клупе за ђаке, а сто и столице за учитеља. Школски прибор био је врло сиромашан. Писало се по кори и лишћу гушчијим пером. Мاستило се правило од угља или неке друге боје.

Први учитељ у Јагодинској школи био је Јован Павловић из Војводине. Осим елементарне писмености, није могао више да пружи ученицима.⁴⁷ Према Вуку Караџићу, први учитељ у Јагодини био је неки Андрија из Сремских Карловаца. У Србију је прешао 1807. године. Био је прво учитељ код неког кнеза у селу Жупанцу у Београдској нахији. Због крађе морао је да бежи у Београд. У Београду се наметнуо Доситеју Обрадовић и једно време пратио је Алексу, Карађорђевог сина, у Велику школу. Касније је дошао у Јагодину за учитеља. Због неке свађе, 1809. године казнио га је батинама Младен Миловановић. Исте године је, због крађе пушака жени Хајдук Вељка, пребегао у Банат.⁴⁸ Према неким изворима, око половине устанка у Јагодини је постојала школа која је била на гласу због учености свог учитеља. Према истим изворима, име првог учитеља било је Јован Војиновић. Он је био најпре учитељ у Белушићу, а

⁴⁷ ЗМП, бр. 736, 4. августа 1818. године Јован Павловић је упутио молбу у којој је тражио од кнеза Милоша учитељско место, наводећи да је као *стари дјето учитељ* био више од 30 година по разним местима, па и у Јагодини.

⁴⁸ Вук Караџић, Из историје Првог српског устанка (у редакцији Радослава Перовића), Београд 1954, стр. 83.

затим у Јагодини, где је дочекао и 1815. годину. Био је хваљен због своје школске спреме.⁴⁹

У годинама првог српског устанка, осим у Јагодини, у нахији су постојале школе у Великој Дренови и Белушићу.⁵⁰ Сматра се да је Белушић имао школу и пре Јагодине, и да је она била затворена преласком учитеља из Белушића у Јагодину.⁵¹

Пропашћу првог српског устанка све школе у Србији, као и школе у Јагодинској нахији, престале су са радом. До 1815. године, до усменог споразума кнеза Милоша и Марашли-Али Паше, није могло бити говора о поновном оснивању школа. Тек октобра 1815. године поново долази до оснивања школе у Јагодини. Са школама у Београду, Ћуприји и Остружници, била је прва у Србији. За првог учитеља постављен је седамнаестогодишњи Стојан Димитријевић, родом из Неготина, ђак манастира Горњак.⁵² У годинама после устанка у Јагодинској нахији оснивају се школе у Глоговцу, Сибници, Рековцу и Бачини, а у Великој Дренови обнавља рад.

Даље јачање српске управе и већа правна сигурност српског народа довела је до ширења школске мреже. У Србији је 1826. године било више од двадесет школа са преко 600 ученика. Јагодина је 1826. године имала два учитеља, који су радили са 96 ученика.⁵³

Школе су отваране и од стране појединаца, који су се тек мало описменили. Код кафане у Прњавору манастира Љубостиње школу је отворио неки Андреја Николић, који је половином 30-тих година дошао у манастир као слуга. Живећи у манастиру он је по мало научио „за *прве три године, које је у манастир провео, часлов којекако читати и о мало по псалтиру тумарати*.“ Пошто је ухваћен у крађи и истеран из манастира, он је у инат, без ичијег одобрења отворио школу у механи неког Мише чанагчије, који га је погодио првенствено за сопствену децу. У школи је имао пет ученика.

У Волујку су у току 1839. године школу подигли за своју децу Радоје Маринковић и Ђока Јовановић. Они су и плаћали учитеље. Укидањем приватних школа и ова школа престала је са радом. После установљења основних школа, одређено је да и Волујак има школу, али због противљења чланова породичне задруге, она није отворена.

⁴⁹ Андра Гавриловић, *Народне школе у Србији 1803-1815*, Београд 1903, стр. 58, 65.

⁵⁰ Милош Б. Јанковић, *Школа и просвета за време првог српског устанка*, стр. 11.

⁵¹ Андра Гавриловић, *Народне школе у Србији 1803-1815*, стр. 58.

⁵² Мита Петровић, *Финансије ...* стр. 827

⁵³ Јоаким Вујић, *Путешествије по Србији*, књ. I, Београд 1901, стр. 172.

Пошто је велика потреба била за учитељима, они, који су отварали школе за учитеље су узимали свакакве људе. Неки су знали само црквене књиге да читају и свештеницима помагати при обредима. Неки то нису знали, али су знали да читају и пишу и помало да рачунају. Често су за учитеље узимани и они који су какав занат знали. За учитеље су примани ђаци који су учили по манастирима, они који су у време првог устанка ишли у школу, бегунци из Војводине, Срби из Војводине који су завршили неке школе.

Учитељи су ангажовани и према потребама свештеника и старешине села или општине. Зато су при избору учитеља најважнију улогу имали свештеници и кметови. Када је издавање плате учитељима прешло на терет државе, о њиховом постављању водила се већа брига. Па и када су учитеље плаћале општине, после 1841. године, Правитељство просвете је задржало право постављања учитеља, али то није увек поштовано од стране општина или среских начелника.

Сам положај учитеља, нарочито сеоских, није био нимало лак. Мали број ђака и нередовно плаћање њихових родитеља доводио је учитеље у веома тежак положај. Димитрије Стефановић, који је по наговору бачинског пароха, дошао за учитеља у Бачину почетком јануара 1821. године, у писму Вуку Караџићу из фебруара 1821. године навео је да, уместо педесетак ђака, како је тврдио парох, има седам ђака коју му плаћају по један грош месечно. Само захваљујући томе што није плаћао стан и храну, већ је становао код неког свог рођака, могао је како-тако да живи.⁵⁴ За цело време рада у Бачини само је од Милете Радојковића добио 30 гроша за свој рад, једну свињу и брашно.⁵⁵ Из Бачине је, после пет месеци, 27. маја 1821. године, прешао за учитеља у Катун код Милете Радојковића, који је настојао да отвара школе у Јагодинском округу, али та његова иницијатива није наишла да добар одзив код становништва.⁵⁶ Димитрије Стефановић, са знањем Милете Радојковића прешао је у Јагодину. Пошто Јагодинска школа није имала две класе, он је успео да окупи само 4 до 5 ученика, од којих није имао прихода. Кнез левачке кнежине Милоје Јаковљевић покушао је да уведе и другу класу, како би помогао Димитрију Стефановићу, али становништво није желело да шаље децу у школу.⁵⁷ После месец дана проведених без посла у Јагодини, Димитрије Стефановић одлази у Смедерево.⁵⁸ За разлику од положаја

⁵⁴ АС-КК XII-103.

⁵⁵ АС-КК XII-118.

⁵⁶ Архив Србије, Кнежева канцеларија, КК – XII, 118.

⁵⁷ Архив Србије, Кнежева канцеларија, КК – XII, 120.

⁵⁸ Архив Србије, Кнежева канцеларија, КК - XXXII, 77.

сеоских учитеља, нешто бољи материјални положај био је положај учитеља у Јагодини.

Стојан Димитријевић, први учитељ после другог устанка, радио је у Јагодини укупно 14 година.⁵⁹ У својој молби кнезу Милошу, од 21. марта 1821. године, Михајло Старчевић је навео да је био учитељ у Јагодини, не наводећи време када је радио као учитељ.⁶⁰ Са увођењем друге старије класе покушало се 1821. године, али због малог броја ђака од тога се одустало. Тек 1825. године Јагодинска школа је добила и старију класу, а за учитеља исте године постављен је Јован Радосављевић.⁶¹ Можда је ускоро школа добила и трећег учитеља, јер се у 1827. години као трећи учитељ наводи Стојан (Стојадин) Поповић.⁶² Вероватно због бројности, водио је групу ђака млађе класе.⁶³ У Великој Дренови 1823. године као учитељ радио је Павле Теодоровић.⁶⁴

После одласка Стојана Димитријевића 1829. године, на његово место јануара 1830. године долази Стеван Аранички. Он је кратко остао да ради у школи и већ је половином 1832. године прешао за писара Јагодинског суда, а на његово место постављен је Глигорије Новаковић. Јована Радосављевића септембра 1833. године заменио је Димитрије Јовановић. Родом је био из Београда. На место Глигорија Новаковића, током 1834. године, постављен је Алекса Живановић.⁶⁵ Половином 1835. године, после Алексе Живановића, за учитеља млађе класе Јагодинске школе дошао је Никола Јовановић.⁶⁶ Он је био родом из Ниша и када је постављен за учитеља имао је 20 година. Није завршио никакву школу, већ је од Димитрија Јовановића, учитеља старије класе учио да чита и пише. Никола Јовановић отишао је октобра 1835.

⁵⁹ Емило Цветић, Јагодинска основна школа до 1850. године, стр. 4.

⁶⁰ Мита Петровић, Финасије и установе обновљене Србије, књига 1, стр. 827.

⁶¹ Мита Петровић, Финансије..., књига 1, стр. 761.

⁶² Тихомир Ђорђевић, Из Србије кнеза Милоша. Становништво-Насеља, Београд 1924, стр. 90. Наводи се да је учитељ у Јагодини био од 1824. године Стојан (Стојадин) Павловић.

⁶³ ЗМП, бр.3979, 1. август 1827. у Јагодини. У писму Милосаву Здравковићу, које су упутили Стојан Поповић и Јован Радосављевић, траже да се поставе за учитеље у Свилајнцу, јер у Јагодини немају признања за свој рад.

Јоаким Вујић, Путешествије по Србији 1826, СКЗ, Београд, стр. 120. Ј. Вујић помиње двојицу учитеља. Вероватно је поред Стојадина Димитријевића учитељ у Јагодини био и Јован Радосављевић. Исте 1826. године Јагодинска школа добија, поред млађе, и старију класу.

⁶⁴ Тихомир Ђорђевић, Из Србије кнеза Милоша... стр. 89.

⁶⁵ Емило Цветић, наведено дело, стр. 5.

⁶⁶ Емило Цветић наводи да је на место Глигорија Новаковића за учитеља постављен Алекса Живановић, који се задржао само до октобра 1833. године, стр. 5.

године, а на његово место дошао је Јованча Н, док је у старијој класи и даље радио Димитрије Јовановић.⁶⁷

Грађани нису били задовољни радом ових учитеља. Јованча Н. је био врло слаб у настави, па му је јагодинска општина отказала службу, а Димитрија Јовановића је поставила за учитеља млађе класе. У току 1835. године, поред Димитрија Јовановића, учитељ је био и Павле Аникић, који је дошао на место Николе Јовановића. Обојица су били правитељствени учитељи.⁶⁸

Следеће, 1836. године, у Јагодини са 85 ученика млађе класе радио је Кирил Бељански, из Пивнице у Бачкој. Са старијом класом, у којој је било 33 ученика, радио је Павле Крецојевић, родом из Ирига.

У Винорачи као учитељ радио је Сава Христивојевић из Секурича. Укупно је имао 13 ученика млађе класе. Стеван Поповић из Орашица у Шабачком округу, радио је као учитељ у Јасики. Имао је 12 ученика млађе класе, за које је добијао по 2 гроша месечно по ђаку.

У току маја 1838. године дошло је до смењивања Кирила Бељанског, због неспособности. Ђорђе Бећановић је био постављен за учитеља млађе школе и имао је укупно 83 ђака, док је исте 1838. године Павле Крецојевић имао у старијој класи 23 ђака.⁶⁹ Ђорђе Бећановић ипак није био по вољи Јагодинаца, па је убрзо напустио школу. На његово место 10. августа 1838. године Попечитељство просвете је поставило Михаила Вулетића. Он је био учитељ само месец дана, пошто није успео да се договори са општином око плате. Уместо њега, за учитеља је 4. октобра 1838. године постављен Петар Шаркић, који остаје у Јагодини само до следеће године. Њега је мењао Никола Христић као учитељ млађе класе, постављен 12. априла 1839. године.

У срезу темнићком, осим Павла Крецојевића⁷⁰ и Николе Христића, учитеља у Јагодини, учитељ 1840. године био је и Стојадин Радосављевић у првој класи у Варварину.

У 1839. години у левачком срезу као учитељи су радили: Миљко Дамјановић у Великој Дренови, Милета Деспотовић из Ратковића у Превешту, Петар Миловановић из Кавадара у Рековцу, Јован Живановић из

⁶⁷ Емило Цветић, наведено дело, стр.5.

⁶⁸ Емило Цветић, стр. 9. Др Димитрије Кириловић, *Војвођански учитељи у Србији*, Нови Сад 1953, стр. 5. Наводи се да је једно кратко време током 1835. године учитељ у Јагодини био и Коста Игњатијевић, учитељ у Ћуприји, иначе врло неспреман за учитеља.

⁶⁹ Просветни гласник, 15-31. Октобра 1881. Извештај К. Бранковића из 1838. године.

⁷⁰ АС, НОЈ, Ф III, р-96/1840. Априла 1840. године Павле Крецојевић је добио отпуст од поданства Аустријског.

Жупањевца био је учитељ у Горњој Сабанти. У току 1839. године, као учитељ у школи при манастиру Ивковић, радио је Петар Милутиновић.⁷¹

Следеће, 1840. године, у левачком срезу радила су само два учитеља. Сава Христивојевић од 1. јуна при школи манастира Јошанице, који је пре тога радио је у Винорачи, и у Медвеђи исте 1840. године, радио је Стефан Милојевић, родом из Гроцке.

У току 1843. године, ученике старије класе Јагодинске основне школе водио је Павле Крецојевић. Он је после осам година рада у јагодинској школи, августа 1843. године, дао оставку на учитељску службу и постао свештеник. Учитељ млађе класе био је Лазар Илић, родом из Мраморца у смедеревском округу. У Волујку од 1842. године учитељ је био Петар Захарић из Беочића у срезу темнићком. Септембра исте године за учитеља у Варварину постављен је Јован Стефановић, дотадашњи учитељ у Трстенику.⁷² У Медвеђи је и даље радио Стеван Милојевић. У Великој Дренови за учитеља у 1842. години дошао је Милосав Милановић из Чумића. Као учитељ у Јовцу, до почетка 1843. године, радио је Јован Јанковић из вароши Фумеј у Војводини. Он је према извештају начелника среза темнићког од стране јовачке општине лишен службе, због *неваљалог и скарадног понашања*.⁷³ Од 1839. године у Комаранима је радио Милоје Јаковљевић, родом из Коњуха.⁷⁴ За учитеља у Обрежу 13. новембра 1842. године постављен је Вуле Јовановић из Карановца.⁷⁵

Николу Христића, учитеља Млађе нормалне школе у Јагодини, Попечитељство је преместило у крагујевачки округ, а на његово место, октобра 1842. поставило је Лазара Илића, дотадашњег учитеља Млађе нормалне школе у Рачи.⁷⁶

Трећу класу Јагодинска школа добила је 16. септембра 1843. године.⁷⁷ Истовремено, Попечитељство је за учитеља најмлађе класе поставило Лазара Стајића. Он је био родом из Голубице у Варадинској регименти.⁷⁸ На место Павла Крецојевића, за учитеља старије класе, 28. августа 1843. године, постављен је ђакон Лазар Илић, дотадашњи и учитељ Млађе нормалне школе

⁷¹ АС, НОЈ, Ф П, р-5/1839.

⁷² АС, НОЈ, ФХ, р-48/842.

⁷³ АС, НОЈ, ФП, р-151/1843. Према Кондиут листи од фебруара 1843. године, у Јовцу је службовао од почетка 1842. године.

⁷⁴ АС, НОЈ, ФП, р-78/842.

⁷⁵ АС, МПс, Ф I, р-60/1843.

⁷⁶ АС, НОЈ, ФХ, р – 48/842.

⁷⁷ АС, НОЈ, Ф I, р-115/1843. Окружно начелство је молбу Јагодинске општине доставило Попечитељству 11. септембра 1843. године. У њој је Јагодинска општина тражила трећег учитеља, јер је у најмлађој класи било око 200 ђака, и да један учитељ није могао успешно да ради са толиким бројем ђака.

⁷⁸ АС, НОЈ, рн-151/1843

у Јагодини, а на његово место, под истим датумом, за учитеља млађе школе у Јагодини постављен је клирик Живко Антић из Јагодине.⁷⁹

Према Кондиут листи од 9. фебруара 1843. године, учитељи у Јагодинском округу били су: Павле Крецојевић и Лазар Илић у Јагодини, Петар Захарић у Волујку, Стеван Милојевић у Медвеђи, Милосав Милановић у Великој Дренови, Јован Јанковић у Јовцу и Милоје Јаковљевић у Комарану.⁸⁰

Пошто је Јагодинска општина била незадовољна радом Лазара Илића, за учитеља старије класе Јагодинске школе 17. августа 1844. године постављен Михаило Ваљевац. Био је родом из Манђелоса у Срему. Осим Михаила Ваљевца, у Јагодинској школи су радили Живко Антић са средњом класом и Лазар Стајић, као учитељ млађе класе. У школама у Јагодинском округу, нову школску 1844. годину започели су: у Медвеђи Стеван Милојевић, Великој Дренови Милосав Милановић,⁸¹ Комарану Милоје Јаковљевић,⁸² Варварину Милован Арсенијевић, Бачини Димитрије Кушериновић,⁸³ Јовцу Јован Јанковић и у Волујку Петар Захарић.⁸⁴

На место Лазара Стајића, 17. јануара 1845. године, за учитеља млађе класе постављен је Никола Христић.⁸⁵ У једном допису Петра Радовановића од 21. августа 1845. године, за учитеље у Јагодини постављени су: Михајло Ваљевац, који је остао за учитеља старије класе, Никола Јовановић, родом из Јагодине, бивши учитељ у Гургусовцу, за учитеља средње класе и Живко Антић, који је пребачен из средње у најмлађу класу, због лоших препорука општинских старешина.⁸⁶ Октобра исте године, према подацима Емила Цветића, уместо Николе Христића и Живка Лазића, за јагодинске учитеље су постављени Никола Барутлић у средњој и Живко Антић у млађој класи. Почетком јануара, Никола Барутлић је напустио Јагодину. После месец дана Јагодину је напустио и Живко Антић.⁸⁷

У истој 1845. години за учитеља у Медвеђи долази Стеван Јевтић, родом из Ивковачког Прњавора. Милоје Јаковљевић, у току 1844. године учитељ у Комарану, постављен је 1845. године за учитеља у Јасики.⁸⁸ Димитрије Кушериновић из Рековца био је и у току 1845. године учитељ у Бачини, а Милован Арсенијевић из Рашевице у Варварину. Петар

⁷⁹ АС, НОЈ, рн-151/1843.

⁸⁰ АС, МПс, Ф I, р-5/1843.

⁸¹ АС, НОЈ, Ф II, р-33/1844.

⁸² АС, МПс, Ф I, р-67/1843.

⁸³ АС, НОЈ, Ф II, р-33/1844.

⁸⁴ АС, НОЈ, Ф VII, р-29/1844.

⁸⁵ АС, НОЈ, Ф I, р-125/1845.

⁸⁶ АС, НОЈ, Ф V, р-79/1845.

⁸⁷ Емило Цветић, наведено дело, стр. 11.

⁸⁸ АС, НОЈ, Ф V, р-17/1845.

Радовановић се сложио са жељом медвеђске општине да се за учитеља у Медвеђи постави Стеван Јевтић. Димитрије Кушериновић, бивши учитељ у Бачини, септембра 1845. године постављен је за учитеља брезовачког у окружју крагујевачком.⁸⁹

Рад у Јагодинској основној школи у 1846. години започели су Михајло Ваљевац, Стојан Цветковић и Павле Марковић. Стојан Цветковић, учитељ средње класе, био је родом из Јагодине. Павле Марковић био је родом из Перлеса у Банату. Примљен је на место Живка Антића, који је рукоположен за свештеника.⁹⁰

Због сукоба и свађа, Петар Радовановић је 8. новембра 1846. године, преместио Стојана Цветковић и Павла Марковића. На место Павла Марковића постављен је Јован Живановић, родом из Жупањевца, тадашњи учитељ млађе класе у Свилајнцу. Јован Живановић није дуго био учитељ у Јагодини, јер је 7. децембра 1846. године постављен за практиканта Суда окружја јагодинског. За привременог учитеља средње класе у Јагодини постављен је 4. децембра 1846. године Александар Поповић.⁹¹

Михајло Поповић је за учитеља у Великој Дренови постављен 18. октобра 1846. године. У Јасики је већ две године радио Милоје Јаковљевић. У Бачини је радио Милосав Поповић, који је рад у овом селу започео почетком фебруара 1846. године. Родом је био из Гложана у окружју ћупријском. Милован Арсенијевић из Рашевице био је и даље учитељ у Варварину. Стефан Јефтић из Прњавора манастира Ивковић постављен је за учитеља у Медвеђи 1. септембра 1845. године. Учитељ Обрад Ђорђевић напустио је место учитеља у Јовцу, и већ крајем 1845. године био је учитељ у Брусници.⁹²

У 1847. години долази до обнове рада неких школа. У срезу темнићком отворене су или обновиле рад школе у Коњусима, Обрежу, Јовцу, Рибару и Ивковићу. У Коњусима за учитеља је постављен Стеван Мусић, у Обрежу Павле Поповић,⁹³ у Јовцу Живко Поповић.⁹⁴ Стеван Поповић, учитељ у Медвеђи премештен је за учитеља у Ивковићу, а на његово место септембра 1847. године, постављен је Мирко Теодосијевић, клирик родом из Медвеђе.⁹⁵ Петар Радовановић дао је сагласност да за учитеља у Рибару буде постављен Вучко Протић, клирик из Ломнице у

⁸⁹ АС, НОЈ, Ф IV, р-90/1845.

⁹⁰ АС, НОЈ, Ф IX, р-75/846.

⁹¹ АС, НОЈ, Ф IX, р-75/846.

⁹² АС, НОЈ, Ф III, р-13/846.

⁹³ АС, НОЈ, Ф X, р-96/1848. Павле Поповић рођен је у Стубљу у окружју крагујевачком.

⁹⁴ АС, НОЈ, Ф IV, р-105/1847.

⁹⁵ АС, НОЈ, Ф XIV, р-105/1847.

Ћупријском округу. У Обрежу 24. маја 1847. године, постављен је за учитеља Павле Поповић из крагујевачког окружја.

У Јагодинском округу 1847. године, према кондиут листама, учитељи су били:

1. Михаило Ваљевац, из Манђела у Срему, учитељ старије класе у Јагодинској школи.
3. Ђорђе Михаиловић, из Дулена у окружју јагодинском, био је учитељ најмлађе класе јагодинске школе.
4. Милоје Јаковљевић, из Коњуса, био је учитељ основне школе у Јасики.⁹⁶
5. Милован Арсенијевић, из Рашевице, учитељ је основне школе у Варварину
6. Милосав Поповић, из Гложана у окружју ћупријском, радио је као учитељ у Бачини.
7. Стефан Јефтић, из Прњавора манастира Ивковић, радио је као учитељ у Медвеђи.⁹⁷
8. Михаило Поповић, из Велике Дренове, био је учитељ у Великој Дренови.
9. Живко Поповић, из Гложана у окружју ћупријском, био је учитељ у Јасики.⁹⁸

На почетку 1848. године у школама у јагодинском округу радили су: Михајло Ваљевац, као учитељ старије класе Јагодинске школе, Александар Поповић, као учитељ средње класе у Јагодини, Ђорђе Михаиловић, као учитељ млађе класе Јагодинске школе, Милован Арсенијевић у Варварину, Павле Поповић у Обрежу, Живко Поповић у Јовцу, Милосав Поповић у Бачини, Стеван Јевтић у Ивковићу, Милоје Јаковљевић у Јасики, Стеван Протић у Комарану и Мирко Тодосијевић у Медвеђи.⁹⁹

Средином марта месеца 1848. године умро је учитељ у Јасики Милоје Јаковљевић, па је за учитеља постављен Мијат Вуловић из Коњуса.¹⁰⁰ Школа у Великој Дренови крајем 1847. године остала је без учитеља, јер је дотадашњи учитељ Михајло Урошевић постао свештеник. За привременог учитеља у Великој Дренови 9. фебруара постављен је Илија Јаковљевић. Илија Јаковљевић је био родом из Лепојевића. Он је остао на том месту током целе 1848. године. Изгледа да је у Великој Дренови постао учитељ још крајем 1847. године, после одласка Михајла Урошевића, јер се у извештају од августа 1848. године наводи да је у школи у Великој Дренови радио десет месеци и да му је то било прво учитељско место.¹⁰¹ Школа у

⁹⁶ АС, Митрополија београдска, бр. 574, 842.

⁹⁷ АС, НОЈ, Ф XIV, р-114/1847.

⁹⁸ АС, МП, IV, 3 13/1847.

⁹⁹ АС, НОЈ, Ф X, р-96/848.

¹⁰⁰ АС, НОЈ, Ф X, р-96/848.

¹⁰¹ АС, НОЈ, Ф X, р-96/1848.

Ивковачком Прњавору је престала са радом почетком маја месеца 1848. године зато што није било деце, а и учитељ Стеван Јевтић постао је ђакон.¹⁰²

Половином 1848. године као учитељ у Рибару помиње се Стаменко Стојановић, рођен у истом селу.¹⁰³

Септембра 1848. године, на почетку нове школске године, учитеље су промениле школе у Јагодини, Медвеђи, Јасики, Комарану и Бачини. У Јагодинској основној школи смењен је Михајло Ваљевац, због пијанства и туче неких ученика. На место Михајла Ваљевца, за учитеља најстарије класе требало је да буде постављен Никола Михаиловић, учитељ млађе класе у Крушевцу. Никола Михаиловић је враћен за учитеља у Крушевцу, мада је у Јагодинској школи остао током маја и јуна. За учитеља најстарије класе Јагодинске школе, са истим датумом, постављен је Аркадије Искрић, дотадашњи учитељ најстарије класе школе у Смедереву.¹⁰⁴ Мирко Тодосијевић, дотадашњи учитељ у Медвеђи, рукоположен је за ђакона и септембра 1848. године постављен је за учитеља најмлађе класе Јагодинске школе на место Ђорђа Михаиловића, који је такође рукоположен за свештеника.¹⁰⁵

Према извештају начелника среза левачког од 7. јула, на место Мирка Тодосијевића, који је постављен за учитеља у Јагодини, за учитеља у Медвеђи постављен је Димитрије Адамовић. Он је у дужност учитеља уведен 24. септембра.¹⁰⁶ Због смрти дотадашњег учитеља у Јасики Милоја Јаковљевића, који је умро половином марта месеца, општина јасичка за учитеља је поставила Мијата Вуловића из Коњуса.¹⁰⁷ Међутим, у допису окружног начелства, наводи се, да је Вучко Протић дописом Главног управитеља школског Петра Радовановића од 17. септембра 1848. године постављен за учитеља у Јасики, и да је у то звање већ уведен.¹⁰⁸ На место дотадашњег привременог учитеља Стевана Протића, за учитеља у Комарану 19. септембра постављен је Илија Димитријевић.¹⁰⁹ На основу дописа Петра Радовановића од 26. августа, за учитеља у Бачини постављен је Милан Михаиловић, родом из Бачине, а дотадашњи учитељ Милосав Поповић, на основу своје молбе, постављен је за привременог учитеља у Гложану у ћупријском окружју. У истој Кондиут листи не помиње се школа у Ивковићу. За разлику од Кондиут листе од марта 1848. године, у Кондиут листи од августа исте године, наводи се да је учитељ у Грабовцу био Павле

¹⁰² АС, НОЈ, Ф Х, р-96/1848.

¹⁰³ АС, НОЈ, Ф Х, р-96/1848.

¹⁰⁴ АС, НОЈ, Ф Х, р-96/1848.

¹⁰⁵ АС, НОЈ, Ф Х, р-96/1848.

¹⁰⁶ АС, НОЈ, Ф Х, р-96/1848.

¹⁰⁷ АС, НОЈ, Ф Х, р-96/1848.

¹⁰⁸ АС, НОЈ, Ф Х, р-96/848.

¹⁰⁹ АС, НОЈ, Ф Х, р-96/848.

Стевановић, родом из Прњавора манастира Враћевшнице.¹¹⁰ Павле Стевановић је изгледа постао учитељ у манастиру Љубостињи још крајем 1847. године.¹¹¹

У 1849. години у Јагодинској основној школи са старијом класом радио је Аркадије Искрић, родом из Бачке.¹¹² Са средњом класом Јагодинске школе радио је Александар Поповић. И он је био родом из Војводине.¹¹³ Са најмлађом класом у Јагодини радио је Мирко Теодосијевић. Рођен је у Медвеђи, у Јагодинском округу.¹¹⁴ Пошто се Мирко Теодосијевић прихватио свештеничког позива, за новог учитеља постављен је 27. августа, свршени богослов Вујица Јоксимовић из Почековине у крушевачком округу.¹¹⁵

У сеоским школама дошло је до промена неколико учитеља. Јован Поповић из Ланишта радио је као учитељ у Копривници од почетка исте године.¹¹⁶ Новог учитеља 1848. године добија и школа у Рибару. На место Стаменка Стојановића, 23. августа 1848. године за учитеља је постављен Милан Миланчевић из крагујевачког округа.¹¹⁷

У Јовцу је већ две године радио Живко Поповић, родом из ћупријског округа. Живко Поповић је остао учитељ све до августа 1849. године, када је за учитеља у Јовцу постављен Јосиф Станишић, јер је Живко Поповић најавио да ће од почетка школске године наставити школовање на Богословији.¹¹⁸

Милован Арсенијевић је већ пет година радио у школи у Варварину. Био је родом из Варварина.¹¹⁹ Павле Поповић из окружја крушевачког, радио је као учитељ у Обрежу.

Илија Димитријевић радио је као учитељ у Бачини од краја 1848. године. На његово место 20. августа 1849. године постављен је Филип Јовановић, родом из Варварина.¹²⁰

Стеван Протић из Јасике био је учитељ у Коњусима.¹²¹ Вучко Протић радио је као учитељ у Јасики. Када је Вучко Протић постао свештеник, на његово место у Јасики, 20. августа постављен је Ђорђе Деспотовић, свршени гимназиста.¹²²

¹¹⁰ АС, НОЈ, Ф X, р-96/848.

¹¹¹ АС, НОЈ, Ф X, р-96/848.

¹¹² АС, НОЈ, Ф VII, р-44/849.

¹¹³ АС, НОЈ, Ф VII, р-44/849.

¹¹⁴ АС, НОЈ, Ф VII, р-44/849.

¹¹⁵ АС, НОЈ, Ф VI, р-121/849.

¹¹⁶ АС, НОЈ, Ф VI, р-121/849.

¹¹⁷ АС, НОЈ, Ф VII, р-44/849.

¹¹⁸ АС, НОЈ Ф VI, р-121/1849.

¹¹⁹ АС, НОЈ, Ф X, р-96/1848.

¹²⁰ АС, НОЈ, Ф VI, р-121/849.

¹²¹ АС, НОЈ, Ф VII, р-44/849.

Илија Јаковљевић, учитељ из Лепојевића, службовао је и током 1849. године у Великој Дренови. Павле Стевановић из Прњавора, манастира Враћевшнице, био је учитељ у Грабовцу. Димитрије Кушериновић радио је у школи у Рековцу.¹²³ Димитрије Адамовић, родом из Митровице у Војводини, радио је као учитељ у Медвеђи.¹²⁴

У школи у Волујку радио је као учитељ Никола Поповић, родом из Жупањевца. Вероватно је његов рад отпочео још у току јануара 1849. године, после смрти дотадашњег учитеља Игњата Васића.¹²⁵ До поновне промене учитеља у Волујку долази септембра исте године. Петар Радовановић је 22. августа обавестио окружно начелство да је за учитеља у Волујку поставио Игњата Рајића на место Николе Поповића, који је по његовом сазнању показао врло мале способности за учитељски посао. Срески начелник је већ 5. септембра обавестио окружно начелство о постављењу Игњата Рајића за учитеља у Волујку.¹²⁶ У школи при манастиру Јошаници радио је Самуило Крстић, из Петровог села у Бачкој.¹²⁷

У Јагодинској основној школи 1850. годину започели су Аркадије Искрић, као учитељ старије класе, Александар Поповић, као учитељ средње класе, и Вујица Јоксимовић, као учитељ најмлађе класе.¹²⁸ Пошто је он 11. августа рукоположен за свештеника и напустио учитељски позив, 23. августа 1850. године за учитеља најмлађе класе Јагодинске школе постављен је свршени клирик из Јагодине, Стеван Маленовић.¹²⁹ До промене учитеља требало је да дође и у средњој класи. До промене ипак није дошло, јер је после три дана, односно 20. октобра, група грађана и општинара упутила молбу окружном начелству да се не мења учитељ Александар Поповић. У молби се истиче да Јагодинска школа није скоро имала бољег учитеља.¹³⁰

У току 1850. године, у Левачком срезу долази до промена учитеља у манастиру Јошаници, Волујку и Грабовцу. За учитеља у Волујку 8. фебруара је постављен Јован Тодоровић, који је 28. фебруара почео са радом.¹³¹ Врло брзо, већ 17. марта 1850. године, постављен је Димитрије Поповић за учитеља у селу Волујак. Новопостављени Димитрије Поповић, био је родом

¹²² АС, НОЈ, Ф VI, р-121/1849.

¹²³ АС, НОЈ, Ф VI, р-121/849.

¹²⁴ АС, НОЈ, Ф VI, р - 121/849.

¹²⁵ АС, НОЈ, Ф VII, р – 44/849.

¹²⁶ АС, НОЈ, Ф VI, р-121/1849.

¹²⁷ АС, НОЈ, Ф VII, р – 44/849.

¹²⁸ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/850.

¹²⁹ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/850.

¹³⁰ АС, НОЈ, Ф VI, р-121/849.

¹³¹ АС, НОЈ, Ф VI, р-121/849.

из Јагодине.¹³² У школи при манастиру Јошаници, радио је Максим Брајковић из Зајечара.¹³³ Пошто је Максим Брајковић током августа примљен за практиканта при Попечитељству унутрашњих дела, 24. августа је постављен за привременог учитеља Сима Вишњић. Дотадашњи учитељ у Грабовцу, Павле Стевановић, после три године и једног месеца рада у том селу, писмом од 8. марта обавестио је Начелника среза левачког да због болести не може да обавља учитељску дужност. За учитеља у Грабовцу 28. марта постављен је Панта Јовановић, који је у дужност је уведен 6. априла.¹³⁴ Панта Јовановић рођен је у Рековцу. Исте године, 25. августа, Петар Радовановић је сменио Панту Јовановића због неспособности, и на место учитеља у Грабовцу поставио је Петра Поповића.¹³⁵

У Левачком срезу, у току 1850. године, дошло је до промене учитеља у Великој Дренови, јер се дотадашњи учитељ Илија Јаковљевић примио свештеничког позива. За учитеља у Великој Дренови 21. августа одређен Милија Симић, свршени богослов из Ботуња, у окружју крушевачком. У осталим школама у срезу левачком, и даље су били учитељи: Димитрије Кушериновић у Рековцу и Димитрије Адамовић у Медвеђи.¹³⁶ Димитрије Адамовић радио је као учитељ у Медвеђи током целе 1850. године, јер се налазио у Кондиут листама из марта и августа исте године.

У срезу темнићком дошло је до промене учитеља у Јовцу, где је уместо Живка Поповића за учитеља постављен Јосиф Станишић, родом из Умчара у Војводини. До фебруара 1850. године радио је у Јовцу укупно шест месеци. У Јасики Вучка Протића заменио је Ђорђе Деспотовић. Када је Вучко Протић рукоположен за свештеника, 20. августа 1849. године, за учитеља у Јасики постављен је Ђорђе Деспотовић. Био је родом из Футога у Војводини.¹³⁷ У току 1850. године дошло је до нове промене учитеља у Јасики. У Кондиут листи од 15. јула, као учитељ у Јасики помиње се Мијат (Милен) Јаковљевић из Коњуса.¹³⁸ Почетком октобра долази до нове промене учитеља у Јасики. И поред доброг мишљења среског начелника о раду учитеља, дописом Петра Радовановића од 6. октобра, наложено је окружном начелству, да на место неспособног Јаковљевића постави за

¹³² АС, НОЈ, Ф XII, р-325/850.

¹³³ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/850.

¹³⁴ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/850.

¹³⁵ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/850.

¹³⁶ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/850.

¹³⁷ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/1850.

¹³⁸ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/1850.

учитеља у Јасики Атанасија П. Поповића. Нови учитељ је уведен у дужност половином новембра.¹³⁹

У истом срезу требало је да дође и до промена учитеља у селу Коњусима. Због одбијања ђачких родитеља да шаљу децу у школу, јер нису желели да им учитељ буде Стеван Протић, Петар Радовановић је августа 1850. године на место Стевана Протића поставио Јована Краљевића. Начелник среза темнићког известио је 20. октобра окружно начелство да је извршио промену учитеља, односно да је на место Стевана Протића за учитеља постављен Јован Краљевић.¹⁴⁰ У међувремену, 27. септембра, Стеван Протић је упутио молбу Попечитељству просвете, у којој је молио да га остави на дужности учитеља у истом селу. У молби је навео своје тешко материјално стање, и да као учитељ ради од 1818. године. На основу молбе, Попечитељство просвете је препоручило Петру Радовановићу да се Стеван Протић остави за учитеља у Коњусима због дугог рада у учитељској служби, а не због способности и знања, а да се Јован Краљевић разреши дужности због неких грешака у свом понашању.¹⁴¹ На основу захтева Попечитељства просвете Петар Радовановић је 10. новембра вратио Стевана Протића за учитеља у Коњусима, а сменио је Јована Краљевића.¹⁴² На основу извештаја окружног начелства од 9. децембра, до промене није дошло, јер су се мештани Коњуса и даље противили постављењу Стевана Протића. Крајем 1850. године дошло је до промене учитеља у Копривници. На место Јована Поповића, 16. новембра постављен, а 12. децембра 1850. године уведен у дужност Атанасије Ћирић.¹⁴³

У школама Јагодинског округа на крају 1850. године као учитељи су радили: Аркадије Искрић, Алекса Поповић и Стеван Маленовић у Јагодини, Атанасије Ћирић у Копривници, Милан Миланчевић у Рибару, Јосиф Станишић у Јовцу, Милован Арсенијевић у Варварину, Филип Јовановић у Бачини, Павле Поповић у Обрежу, Мијат Јаковљевић у Јасики, Јован Краљевић у Коњусима, Милија Симић у Великој Дренови, Петар Поповић у Грабовцу, Димитрије Кушериновић у Рековцу, Димитрије Адамовић у Медвеђи, Димитрије Поповић у Волујку.

¹³⁹ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/1850.

¹⁴⁰ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/1850.

¹⁴¹ АС, НОЈ, Ф XII, р-20/1850.

¹⁴² АС, МПс, Ф III, р-538/1850.

¹⁴³ АС, НОЈ, Ф XII, р-325/1850.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

УЧИТЕЉИ У ЋУПРИЈСКОМ ОКРУГУ 1846. ГОДИНЕ¹⁴⁴

1. Константин Павловић био је родом из Новог Сада. Имао је 30 година. Није био жењен. Завршио је гимназију у Новом Саду. Као учитељ радио је седам и по година. Три и по године радио је у Ужицу и четири године у Ћуприји. Био је учитељ старијег разреда ћупријске основне школе. Био је вредан, савршене способности и доброг владања. Његова годишња плата износила је 150 талира. Стан и огрев били су бесплатни. Заслужио је похвалу.

2. Тодор Тодоровић био је родом из Петриња у Хрватској. Имао је 26 година и био је жењен. Завршио је српску и немачку основну школу и Богословију приватно. Као учитељ службовао је десет година, и то шест година у Вишњици, једну годину у Ритопеку и две године у Ћуприји. Радио је као учитељ у млађем разреду ћупријске основне школе. Био је добре способности, вредан и доброг владања. Примао је годишњу плату од 100 талира, и имао је бесплатан стан и огрев. И он је заслужио да буде похваљен.

3. Аркадије Искрић био је родом из Станишића у Бачкој. Имао је 36 година и био је ожењен. Завршио је синтаксу, Латинску и препарандију у Сомбору. Као учитељ радио је седам и по година. Три године радио је у Јаребицима и Богатићу, пола године у Убу и три године у Параћину. Радио је као учитељ у старијем разреду параћинске основне школе. Био је добре способности. Годишња плата износила је 150 талира. Стан и огрев били су бесплатни.

4. Ђорђе Радановић био је родом из Старе Кањиже у Бачкој. Имао је 39 година и није био жењен. Завршио је реторику у Араду и препарандију у Сомбору. Као учитељ радио је четири године и осам месеци и то само у Параћину. Ове године водио је млађи разред параћинске основне школе. Био је добре способности и владања. Годишња плата износила је 100 талира. Није имао плаћен стан и огрев.

¹⁴⁴ АС, МПс, Ф III, р-83/1846.

5. Данило Дамјановић био је родом из Далмације. Имао је 32 године и био је жењен. Завршио је филозофију и једну годину право Мађарско. Радио је као учитељ седам и по година, и то једну и по годину у Паланки и пет и по у Свилајнцу. Радио је у старијем разреду свилајначке основне школе. Био је савршене способности и доброг владања. Годишња плата износила је 150 талира. Стан и огрев били су бесплатни.

6. Јован Живановић био је родом из Жупањевца у Јагодинском округу. Имао је 34 године и био је жењен. Завршио је Богословију у Београду. Радио је као учитељ шест година, и то у Свилајнцу. Те године водио је млађи разред основне школе у Свилајнцу. Био је добре способности и владања. Годишња плата износила је 100 талира. Стан и огрев били су бесплатни.

7. Ђорђе Марјановић-Ђурђевић био је родом из Брзана у окружју крагујевачком. Имао је 24 године и био је ожењен. Завршио је Богословију у Београду. Као учитељ радио је две године, и то само у Сењу, у срезу параћинском. Био је приличне способности, али не и најбољег владања, због чега је био укорен. Годишња плата износила је 1000 гроша. Стан и огрев били су бесплатни.

8. Миленко Лукић био је родом из Сења. Имао је 30 година и био је ожењен. Завршио је основну српску школу и правило црквено у Раваници. Као учитељ радио је 11 година, и то девет година у Сењу и Гургусовачком округу и две године у Плани. Те године радио је Плани. Од када је био на полученију, поправио се и био је добар учитељ и доброг владања. Годишња плата износила је 1000 гроша. Стан и огрев били су бесплатни.

9. Исак Поповић био је родом из Карловца у Срему. Био је стар 36 година и био је ожењен. Завршио је основну школу и прву гимназијску класу. Радио је као учитељ осам и по година у Копривници, у јагодинском округу, четири године у Војски, и две и по године у Гложанима, у срезу ресавском, где је радио и 1846. године. Био је приличне способности и доброг владања. Добијао је по 10 ока брашна и имао је бесплатан стан и огрев. Није имао свидатељство јер, како каже, изгорело је у Крагујевцу.

10. Момир Томић био је родом из Ченеја у Банату. Имао је 59 година и био је удовац. Завршио је основну школу у Темишвару. Радио је као учитељ 36 година, од чега 28 година у Аустрији, једну и по годину у Гложанима, и шест и по година у Медвеђи, у срезу ресавском, где је радио и 1846. године. Био је добре способности и владања. Годишња плата износила је 100 гроша, а стан и огрев били су бесплатни. Поседовао је пет свидатељстава о службовању у Аустрији.

11. Радован Стоичевић био је родом из Дубоке, у окружју ћупријском. Имао је 21 годину и био је ожењен. Завршио је Богословију у

Београду, где је радио и 1846. године. Био је добре способности и владања. Годишња плата износила је 1000 гроша, а стан и огрев били су бесплатни. Поседовао је клерикално сведетелство.

12. Стефан Стојановић био је родом из Бановаца у Срему. Имао је 67 година. Био је удовац. Завршио је гимназију у Новом Саду и једну годину филозофије и Богословије у Карловцу. Радио је као учитељ 41 годину, и то 38 година у Аустрији, две године у Јаребицама и једну годину у девојачкој школи у Параћину, где је радио и 1846. године. Способности је био као и старији учитељ. Годишња плата износила је 50 талира. Није имао бесплатан стан. Општина га је поставила за учитеља девојачке школе у Параћину.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

НЕКЕ ЗАБАВЕ У ЈАГОДИНИ 1861. ГОДИНЕ

Карло Бертоло из Турина у Италији 5. априла 1861. године поднео је молбу да му се дозволи да житељима Јагодине прикаже реткости, а то су: једна овца са пет ногу и три рамена, једна кокошка са три крила, једна кокошка са једним крилом и друге реткости које се слабо у Европи могу видети. Карло Бертоло је положио таксу од 17 гроша, који су уплаћени у касу градског шпитаља (болнице).¹⁴⁵

*

12. септембра 1860. г. у Јагодини¹⁴⁶

Илија Самујеловића из Швајцерске-Француске предстао је начелству окр. јагодинском и молио да му се допусти по приложеном програму под / програму физикална механичка забавна представљенија у Јагодини два пута дати, наводећи да та престављенија нећеју вређати чувство морално гледаоца обећавши да ће болници Јагодинској колико се за право нађе од прихода ови представљенија дати.

На основу горње молбе Начелничество

Решава

Да се проситељу допусти два пута у два дана ...забавни представленија која по уверењу начелства морално чувство гледаоца неће вређати, давати овде у Јагодини под надзором полицајним, с тим да он дужан буде 20 гр. чар. на ползу касе болнице Јагодинске напред платити, и да се ови новци Примирителном суду спроведе да их оно у приход шпитаљске касе уведе.

*

12. септембра 1860. год Јагодина

¹⁴⁵ АС, НОЈ, Ф IV, р – 210/1861.

¹⁴⁶ АС, НОЈ, Ф VI, р – 25/1861.

Друштво театра Јагодинског писмом својим моли Начелство окр. јагодинског да се неком комедијашком у Јагодини појавившем се друштву забрани комендију овде на штету театра и изпровести наводећи, да ће народ онај новац који би заиста театру ... за комендију дати, па потом у театар ова – три представленија ... итд.

По томе што је Начелство окружја јагодинског на основу имајућег правила већ допустио на комендијађком друштву но само да може два пута у два дана, овде ... физикална механичка забавна представленија давати, - што је то допуштење следовало пре, но што је друштво театра просбу своју у изложеном смислу Начелству поднело то једно, а друго што се не увиђа даћеју механичка представљена Илина театру какву штету нанети, и треће што је механичер Илија испунио све услове прописани за овакова представленија, правила одкуда и приход за болницу овдашњу произилази, не може Начелство, при свем том што је Театар предпоставља, механичким забавним представленија, просби добровољног театралног друштва ..., а постара ће се утолико да Илија не даје свој престављена онда, кад се театрална представленија држе, но пре или после тога нека се ползује датим му допуштењем.

11. августа 1861

у Јагодини

Од Илије Самујеловића из Швајцарске комедијцу у септембру прошле године разна представленија овди у Јагодини представљао, Начелничество ово наплатило 20 гр. чар. у ползу ово варошког шпитља и те новце посиламо том суду.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

СПИСАК КРШТЕНЕ ДЕЦЕ ЗА 1860. ГОДИНУ У ОКРУЖЈУ ЈАГОДИНСКОМ¹⁴⁷

А. У ПРОТОПРОСВИТЕРАТУ

1. При цркви Јагодинској крштено је	396. деце
2. При цркви Јовачкој крштено је	130. деце
3. При цркви Ивковачкој крштено је	133. деце
4. При цркви Пољанско крштено је	81. деце
5. При цркви рековачкој крштено је	138. деце
6. При цркви Медвеђској крштено је	42. деце
7. Први цркви Дреновској крштено је	89. деце
8. При цркви Копривничкој крштено је	60. деце
9. При капели Сабаначкој крштено је	97. деце

Свега у Протопресвитерату 1166 деце

Б. У НАМЕСТНИЧЕСТВУ ВАРВАРИНСКОМ

10. При цркви Варваринској крштено је	122. деце
11. При цркви Својновачкој крштено је	86. деце
12. При цркви Орашкој крштено је	153. деце
13. При капели Падежкој крштено је	60. деце
14. При цркви Комаранској крштено је	146. деце
15. При цркви Јасичкој крштено је	95. деце

Свега у Наместничеству 662. деце

¹⁴⁷ АС, Ф II, р – 165/1861.

В. У МАНАСТИРИМА

16. При манастиру Јошаници крштено је	191. деце
17. При манастиру Каленићу крштено је	261. деце
18. При манастиру Љубостињи крштено је	80. деце

Свега у Манастирима	532. деце
---------------------	-----------

Свега у окружју Јагодинском крштено је 2360 деце.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ЗАТВОРА У ЈАГОДИНИ

Попечитељству правосудија
№ 2421.
2. јунија 1861.
У Јагодини¹⁴⁸

Сходно преписанију Попечитељства правосудија од 28. пр. м. № 3683. од стране потписаног окр. нач. и Председатеља окр. суда упућујемо известије о стању постојеће апсане при окр. Надлежателствима, Начелство ово у оригиналу подноси том попечитељству на његово употребленије.

Попечитељству Правосудија
29. маја 1861.
У Јагодини

Потписани поступивши по предписанију Попечитељства Правосудија од 28. пр. м. № 3633 следујуће му за тамо изложена питања унутрашње зграде, у којој се апсеници ово-окружног начелства и Суда држе, изјављује и то:

1. Зграда у којој се апсеници оба именована надлежателства држе, скоро је и од тврдог материјала озидаана, има под кровом својим поред прохода и 1. куине, 8 одељења-соба- и то: 2. собе у које се стављају окривљени за време полицајног изслеђенија и суђења, 5. соба у којима се држе судеиски апсеници за време изслеђења и суђења, и 1. соба која служи за чуваре-пандуре-оба Надлежателства.

Од именоване ове собе у које се стављају полицајни окривљеници за време изслеђења и суђења једна служи за лица отменије класе за оба Надлежателства, и има свезу са куином а посредством ове и са пандурском собом. Прочим 5. соба за судеиске апсенике немају између себе никакве свезе, већ су тврдим зидовима између себе преграђене, све тврдим затвором снабдевене и малтерисане и циглом патосане. Споља пак зграда ова још не малтерисана стоји, а сва је у правој линији постројена. Раздељена соба за

¹⁴⁸

АС, Ф III, р – 125/1861.

полицајне апсенике од оне судејске зидом је преграђено и вратима у ходнику постављеним тако, да се из пандурске собе излази у ходник, а одавде лево и десно иде на врата и једни и други соба, и на врата конка који у авлију воде.

2. Собе у које се стављају они који издржавају полицајном влашћу досуђени затвор оне су исте ове које су предидућој тачки овога акта тумачене, и нема за ове одвојеног затвора.

3. Тако исто именоване у 1.вој тачки овога известија 2. собе за полицајне апсенике, служе за затвор они лица, који овде у месту издржавају судом досуђени затвор, као и они који би се задржали за и већу судом досуђену казну затвора, овде издржавају.

4. За затвор дужника које суд кад томе места по грађанском поступку има, у такови ставља, служи она соба која је у 1 вој тачки овога акта за отшена лица означена.

5. Кревета има у свима собома, које служе за затвор и судски и полицајни апсеника у вопросној апсани, и то: од растови дасака на утврђеним клупама добро уковани преко целе ширине соба, само што у предњој дужини има остављен доста простран ходник поред кревета у свакој соби.

6. Ствари које би служиле за потребу затвореника или би се за њи употребљавале, било за време ислеђења и суђења код полицајне или судске власти, било за време издржавања казне затвора, никакви нема, и сви затвореници ако своје ствари у затвору потребне имају, као простирку и покривку донесу, том се и служе, а ако своје ствари немају, као што ји већина заиста и нема, они онако на голим креветима без икакве простирке и покривке спавају, па и саме тестије за воду сами затвореници за себе морају набављати.

7. У собама које служе за затвор апсеника полицајни по пространству њиовом могло би стати по 10. апсеника узимајући цео простор соба, но по пространству кревета могу на овима по 5. лица комотно стати. Сви 5. пак соба у којима се судски апсеници држе много су мање од горњи двеју соба за полицајне апсенике и по Лекарском мненију не смеду више од 4 лица у једној соби затворена бити, ако се жели задржати чист ваздух ради обдржавања здравља у затвору наодећи се лица.

8. Према числу житељства и према досадањем практичном искуству, може имати под изслеђењем полицајном највише 10 до 20 лица у једном, изузимајући чрезвичајне и неподвижене догађаје, по којима може много веће число у затвору доћи, но што су случајеви који се тек могу догодити, и ово се число од 10 до 20 лица најдаље за четири дана умањи, или сасвим престане, јер се кривци за то време или отпусте или суду предају.

9. По досадањем практ ичном искуству и према числу житељства може се уједан ма под ислеђењем и суђењем окр. Суда изузимајући чрезвичеине догађаје, од 30 до 40 лица у затвору наћи, који по више времена траје.

10. Лица који у један ма издржавајући полицајну казну затвора, могу у затвору наћи, може бити 5. до 8. но и то у врло ретки случајеви, да толико лица уједном на полицајну казну затвора издржавају, него обично догоди се да има у затвору 2. до 4. лица полицајно осуђена.

11. По досадањем практикувању може се узети, да може у једно време доћи на издржавање затвора овде у месту судом осуђена на затвор до месец дана лица, рачунајући по распису Начелства од 2. децембра пр. год. РН. 9412. свега до 5 лица, узимајући у ово число и оне који би се из какви узрока оставили, да овде и већи затвор издрже. Овде се има и то приметити, да се догађа, да више лица судом на већ затвору осуђена, буду спроведена у један ма полицајној власти на извршење пресуде, и док се код полицајне власт и све спреми да се иста осуђена лица куда надлежи пошљају, протече 2 - 4 и до 6. дана, и за то време ова осуђена лица морају бити у затвору полицајном. Такви лица може се у један ма у полицајном затвору до 12. наћи.

12. Осим свега наведеног догађа се, да се међу означеним бројевима лица и у полицајном и судејском затвору, или под ислеђенијем и суђењем или под издржавању казне затвора нађу и по неколико женски лица, које се у одвојену собу, почем нема одвојене зграде за иста по 4. тачки расписа од 2. децембра пр. год. ставити морају, и онда се мушка лица из ти соба морају преводити у друге собе гди се остали мушкарци у затвору држе, а томе се цела апсана притењава, и почем сва одељења имају свезу са ходником то се у време пуштања апсеника напољу не може избећи сообраштање мушки са женским, и зато женским лицима није обезбеђено морално поведеније, па ма какве честности та женска лица била.

У полицајном пак затвору кад се догоди да се мушка отмена лица у ону за њи одређену собу у затвору том налазе, онда за женска отмена лица нема друге собе, но или оне које су за веће кривце одређене, или да се са мушкима заједно у затвор ставе, што би са свим било противно правилима морала, и што би вређало нежност женског пола.

Кад се дакле узме све шпреднаведено у призрење и кад се зна да могу сви они бројеви лица у тачки 8, 9, 10 и 11-тој овога а означена у једно исто време у затвору и судејском и полицајном бити, онда се види да би у свакој соби судејског затвора морало доћи по 8 лица, а у две постојеће собе полицајног затвора по 22 лица, а то би велика на полицајни лица била у појединим собама затвора.

Како пак по мненију окр. лекара не сме више од 4. лица у једној соби затвора бити, тако се јасно види да је сада постојећа апсана тескобна као што то описано стање исте показује.

Поред тога има се и то приметити да она соба која за отменију класу затвореника одређена нема никакву разлику у своме строју од остали соба у које се кривци већејег рода и као лица просте класе стављају, сем што изнутра има свезу са куином а чрез ове и са пандурском собом.

Затвор дакле за отменију класу људи као што се види целисходног нема, него се и они стављају поготову у онаки исти затвор као и остали кривци већег рода и као људи просте класе, а то је чувству човечности и духу времена несаобразно.

Исто тако нема целисходног затвора ни за она лица која се под изслеђенијем полицајном налазе и који кривица још доказана није, па зато је још и неизвестно оћеду ли бити криви или оправдани, него се и ови стављају у затвор заједно са кривцима и осуђеницима већег рода, а то је за њи врло неправедно, сувише још ако се као невини по учињеном изслеђенију покажу.

Да би дакле имало целисходног затвора за отменију класу људи били они под судејским или полицајним затвором, и за она лица који се кривица тек извиђа, а тако исто да би имало целисходност затвора за отменију и простију класу женски лица и да би сви затвори за означене 4. категорије лица а и сада постојеће апсане са нуждним стварима снабдеване бити могле подписани по саслушеном мненију окр. Инжињера налази за потребно да је преко нужно да се затвори за кривце овој власти, и свој категорији добро уреде или бар регулирају, па тако и удостијним и довољним учине, и по томе су мненија:

а) Да се недалеко од постојеће апсане, почем одма до ове има довољног и угодног плаца, оснује и начини једна одвојена и за себе устројена зграда на овај начин: т. ј. да буде у целини озидаана од тврдог материјала, да има под својим кровом довољно просторија 4. дељења – собе – са 3 кујне и ходником од који ове кујне да служе за две собе, а она једна опет за две собе, а она једна опет за две собе, а изнутра ни собе ни кујне да немају између собе отворене свезе, и да има три прохода; Строј ове зграде да буде са свим као приватне добро начињене куће.

Од ове 4. собе са кујном и проходом једна да служи за затвор отменије класе људи, друга са кујном и проходом за оне који се под изслеђенијем полицајним налазе и који кривица још доказана и обелодањена није; трећа за женска лица отменије класе, и четврта из призрења на нежним или бар на слабији састав женског пола, за женске просте класе па ма у каквом роду преступленија оне биле, и за ове две собе да буде једна кујна и проход, а и ходник да буде на средини од мушки соба зидом преграђене.

б) Да се у првој соби начине по наособ 6. угодни од дасака кревета за поједину персону, у другој и истој да се начини преко целе собне ширине до половине собе дужине уредан кревет за десет персона.

в) Да се за прву и трећи собу набави по један астал са по 3. сламне столице; по две тестије и по два дрвена легена.

г) Да се лицима која се у првој и четвртој соби у затвору наоде, допусти да могу своју простирку и покривку онде донети и употребити.

д) Да се за другу и 4 – ту собу набаве 10 сламарице, 10 ћебета, и 10 сламни јастука, 3 тестије и 3 дрвена легена.

ј) Да се за постојећи сада, за кривце и полицајне и судејске, затвор набави за сваку собу по 4 сламњаче, 4 ћебета, по 2 тестије за воду, и по један шафољ за нечистоћу.

Но док се она зграда у тачки а) означена не построји, да се она соба у тачки 1. вој овога извештаја за отменија лица опредељена, не снабдева са стварима у раздељку првом ове тачке изложеному, но за ову да се набави један астал, 3 сламне столице и 2 тестије за воду, а простирку и покривку да затвореници у истој соби своју сопствену употребљавају.

Престојеће известије о стању постојеће апсане, и о целисходној апсани, и по унутрашњем уређењу њиовом подписана лица устроивим, подносе таково у покорности Попечитељству правосуђа по његовом зактеванију на употребљеније.

Начелник окр. Јагодинског

Мајор

Дуж. Преседатеља Суда окр. Јагодинског
Одправљујући член укинутог Апелац. суда
Капетан

*Зграда окружног и среског начелства у Јагодини
(својина ЗМЈ)*

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

**ПОМОЋ ЈАГОДИНСКОГ ОКРУГА
ЗА ИЗДРЖАВАЊЕ ВОЈСКЕ
1862. ГОДИНЕ**

После инцидента на Чукур чесми 3/15. јуна 1862. године, када је убијен један српски дечак, дошло је до великих сукоба у Београду. Кнез Михаило прогласио је ратно стање и окупио око 15000 војника. Сукоб већих размера спречен је интервенцијом великих сила. Ипак је дошло до исељавања Турака из Србије 1863. године, осим из утврђења, које су Турци напустили 1867. године.

Началничеству окружја јагодинског¹⁴⁹

Као што је у Београду ратно стање наступило, па је с тога потребно, да се употребе веће мере ради издржавања поретка у вароши, а као што многи непозвани људи могу бити на сметњи властима, Министар Унутрашњих дела препоручује Началничествуда оно у Београд никог више не шиљају, осим они, који су већ позвани, или које власти у будуће позвале буде.

Од они, који су позвани у Београд, власт надлежна неке одпушта као обде сувишне, зато Началничество и на ове нека обрати своју пажњу, па и њи нека овамо не пушта.

П.Н. 4005.
8 јуна 1862. год.

Министар
Унутрашњих дела

*

Началничеству Окружја Јагодинског
Суда общтине Јагодинске
Известије

¹⁴⁹ АС, НОЈ, ФХІ, р – 3/1862.

Грађанство вароши Јагодине а на, како је наше Отечество пре кратког времена од стране Турака нападнуто, и да су многа браћа наша у Београд позвана за одбрану Отечества нашег, оставивши своје домаће послове па једно зато, а друго и иначе почитујући дужност своју према Правитељству и браћи својој,- дало је драговољно 100 # ц. здрави 150 рубаља на разну потребу борећој се браћи нашој у Београду, које новце шиље Суд овај Началничеству у покорности на надлежни поступак даљи.

Кад Началничество прими новце шиљајуће се нека изволи Суд вас известити.

2. јула 1862. год.
У Јагодини
Дјеловодитељ
Ант. И. Јаношевић

Председатељ Суда
Стеван Милићевић

Списак

Подарка која је народ окр. Јагодинског на издржавање војске у о. 1862. годи. при одбрани вароши Београда а та ставивше добровољно учинио

Свега поклоне

Волова комада	36
Крава	„ 29
Оваца	„ 47
Јагањаца	„ 64
Коза	„ 50
Јарића	„ 40

Пшенице	ока	200
Јечма	„	600
Овса	„	800

Послато у новцу

Продајом добивено у новцу 4.600 гроша

Волова комада	4
Оваца	„ 8
Јарића	„ 3

Пшенице	ока	200
---------	-----	-----

Овса	„	100
Остало неиздато		
Крава	комада	2
Јарића	„	6
Пшенице	ока	100

Врховном команданту одбране вароши Београда,
и Министру војном
2. јулу 1862
У Јагодини

Са приложеним актом, послао је Суд общине Јагодинске под данашњим Началничеству овоме 100 # ц. и 150 рубаља, које су новце грађани вароши Јагодине драговољно и из свога побуђења положили на то, да се на разне потребе војника по садањој потреби у Београду наодећи се потроше.

Исте новце Начелничество ово шаље Господину врховноме Команданту и Министру војеном, на преднаведени конач и понизно га моли да о приспећу такови Началничество изволи

Секретар
Блазнавац

Начелник окружни

Примириетелном Суду вароши Јагодине
27. јули 1862 г.
У Јагодини

*

Началничеству окружја Јагодинског

На целъ ратни потреба отачества нашег подписани од своје садашње плате четврту част, и то: од 1 —ог тек. м. почињући па докле ратно стање трајало буде, уступам.

Ово хваљеном Началничествутога ради јављам, да би ме оно за благовременоу знање поставити изволило, коме се на наведену целъ уступајући се прилозипредајуако сиреч: оно за такове какве наредбе од дотичне више властиза сада има.-

2. августа 862. године
у Јагодини

покорни
Андрија Петровић
Пред. оvd. Суда јагодинског¹⁵⁰

¹⁵⁰ АС, НОЈ, Ф XXVI, р – 156/1862. Четвртина плате износила је 485 гроша.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

СУЂЕЊЕ АТАНАСИЈУ ИВАНОВИЋУ ЗА СИЛОВАЊЕ¹⁵¹

Атанасије Таса Ивановић рођен је у Јагодини 1799. године. Био је каваз код руског посланика Строганова и старешина личне гарде кнеза Милоша. На положај циганског арачлије постављен је 1842. године. На тој дужности је остао до укидања арачука 1853. године. Нарочито се истакао 1848. године, када се са око 1000 Цигана прикључио борби Срба у Војводини. После укидања арачука, постављен је 1854. године за помоћника окружног начелника у Јагодини. После смрти своје жене Софије, прешао је да живи у Београд, где је и умро 1896. године. Његов син поклонио је Јагодини излетиште Арачлијски поток.

Тужбу против Тасе Арачлије Начелству окружја јагодинском поднео је Ђорђе Николић, ђонција из Јагодине 13. маја 1863. године. У тужби против Атанасија Ивановића навео је да је силовао његову кћер Јелисавету, стару 15 година, и да је заразио венеричним болестима. Ово силовање је извршено у време божићног поста 1862. године и то посредством Кате, жене Цветка Левковића. Она је Јелисавети пренела да је зове Сока, жена Тасина, да се погоде да чешља вуну. Тада Сока није била у кући, већ у посети породици Јована Туцаковића, председника Окружног суда. По наговору, Ката је Јелисавету затворила са Тасом у соби.

Због оваквог поступка Атанасија Ивановића, Ђорђе је од њега тражио 9 цванцика или 36 гроша, колико је платио преглед лекара, и пет стотина дуката цесарских за срамоту и удомљење његове кћерке.

Да би се доказала његова тврдња, Ђорђе је тражио извршење следећих поступке:

1. Да се поменути Ката, која је подвела Јелисавету, строго испита по овом предмету, и да се сматра за преступницу.

2. Да се Марија, жена Андрије Андрејевића, шнајдера из Јагодине, под заклетвом испита, да ли је окружни лекар Милосав Павловић, када је он прегледао Јелисавету у њеном квартиру, казао: „Оставите се те парнице него

¹⁵¹ АС, НОЈ, Ф XV, р-83/1863. Тужбу је написао Јов. Стефановић, бивши практикант полиције београдске.

нека прими неколико дуката за удомљење, а ја ћу је пак излечити од имајуће сада венеричне болести, а лекове знам од кога ћу наплатити.“

3. Да се окружни лекар Милосав Павловић под заклетвом испита зашто је он позивао на помирење и од кога је мислио да наплати лекове.

4. Да се Милица, жена Љубе Марковића из Јагодине, под заклетвом испита, зашто је долазио 29. пр. месеца т. год. тј. у понедељак у њену кућу Таса, бивши арачлија, зашто јој је дао три гроша, и зашто је послао њену девојку да Јелисавету позове да дође код њене куће, даље је ли Јелисавета дошла, је ли пак Таса доцније дошао, и шта је Јелисавети говорио и обећавао.

5. Да се Миленко Антоновић, окружни начелник испита, шта му је дало повода да ме, сретнувши у сокаку у коме је са Тасом нешто тајно говорио, каже: „Зашто се не помириш, он је богат и скупа је његова чест, ти не можеш с њиме на крај изаћи, тако исто и то да покаже: које је то лице с којим ме равна.“

На крају је Ђорђе додао, да окружно начелство што пре и изненада наложи окружном лекару да прегледа у погледу венеричних болести Тасу Арачлију, мада је имао довољно времена да се лечи, и то у присуству Стојанче Тирића, Николе Лазаревића и Антонија Попа-Мијовића, људи који познају венеричну болест.

Затражио је од окружног начелства да, ако је могуће, нареди окружном лекару да лечи његову кћер, јер он није имао новаца.

Уз тужбу Ђорђе је приложио лекарско сведетељство окружног физикуса од 18. априла 1863. године, да Јелисавета *нема своје девичанство и да је заражена венеричном болешћу*, Извод протокола крштених Јагодинске цркве и признаницу о плаћеном лекарском прегледу.

Атанасије Ивановић је у исказу одговорио да је то измишљено да би му се досадило. Никада се није састајао са Јелисаветом и није са њом имао насилно *смешеније*. Да је заиста измишљено, доказује то да он није заражен никаквом болешћу, па ни венеричном, о чему може окружно начелство преко лекарског прегледа да се увери. Зато није могао да пренесе болест Јелисавети. Због тога је тврдио да је оптужба измишљена. Да је оптужба измишљена тврдио је и због тога, што Ката, жена Цветка Левковића, од прошлог лета, до када је била у служби код њега, није долазила и није могла да му подведе Јелисавету. Он је знао да је Јелисавета била одавно одана скитњи, била је у квартиру код неке Марије куплерке, која је Јелисавету затекла са својим мужем да се *смешавају*, а Маријин муж је заражен ванеријом, а и на другим местима је то чинила. Он ће то да докаже, а навео је као доказ, да је Јелисавета одана скитњи јер здружила се са једном блудницом из Јагодине, и са њом отишла у Баточину, одакле је њен брат силом вратио у Јагодину. Пре тога је тумарала по Параћину и Пожаревцу са блудницама.

Таса Арачлија је такође порицао да је преко Кате, жене Цветка Левковића, позвао Јелисавету својој кући, у време када је његова жена била у посети Јовану Туцаковићу.

Атанасије Таса Ивановић

На питање да ли је 29. априла био у кући Милице, жене Љубе Марковића, и да ли јој је дао 3 гроша и послао њену кћерку да позове Јелисавету код њене куће, Таса Арачлија је изјавио да тог дана није био у Миличиној кући, већ је тог дана прошао сокаком поред њене куће. Она је изашла из своје куће и рекла му, да ју је Антоније Јаношевић, писар Примирителног суда наговарао да се случај преда властима на извиђање.

Три гроша није дао Милици, а није ни њену кћер слао по Јелисавету. Нека Љубица је рекла Таси да је Јелисавета долазила код њене куће и разговарала нешто са Антонијем Јаношевићем. Пошто су је истерали из куће, није чула о чему су разговарали, али зна да се то односи на Тасу Арачлију.

Ката, жена Цветка Левковића, стара 24 године, која је у Јагодини живела три године, изјавила је да је служила код Тасе Арачлије од лета до јесени предходне године, и да од тада није долазила његовој кући и да није могла у време Божићног поста да позове Јелисавету и затвори је у собу са Тасом. На примедбу да има сведока који су видели да је позвала Јелисавету кући Тасе Арачлије, оно је поново тврдила да то није урадила и да јој није познато да је Таса имао односе са Јелисаветом.

Пре испита Јелисавете, њен отац Ђорђе Николић је говорио у каквом су сродству он и Таса Арачлија, што је навео у тужби. Тасина рођена сестра Ана била је удата за његовог покојног шурака Лазара Перишића из Јагодине, а Лазина рођена сестра је удата за њега, по томе је он пријатељ са Тасом Арачлијом.

На саслушању Јелисавета је изјавила да је у време божићног поста 1862. године позвала Ката, жена Цветка Лековића, да се погоди са Тасином женом да чешља вуну у кући Тасе Арачлије. Када је она отишла његовој кући, пошто његова жена није била присутна, јер се налазила у посети код Јована Туцаковића, Ката је затворила у собу са Атанасијом, над којом је извршио силовање. О Катином позиву и њеном одласку код Атанасија Ивановића знале су Пава, жена Бошка пандура и Анђелија, жена Раденка, винара из Јагодине. Поново је у време великог поста њу, преко Деме Османовића, Циганина, позвао у своју стару кућу Атанасије Ивановић, наводно да јој да брашно, и поново је силовао. И овог пута са знањем Кате. Трећи пут, пред васкрс Атанасије је, преко Дине Османовића, звао Јелисавету својој кући. И тада је силовао и добила венеричну болест. Јелисавета је изјавила да није имала односе ни пре ни после односа са Атанасијем. У Ћуприју, Пожаревац и Баточину је одлазила да служи.

Пава, жена Бошка Крстића, стара 30 година, изјавила је, да је једном видела да је Ката долазила Јелисавети, и да тада није Јелисавета отишла с њом. Не зна зашто је Ката долазила код Јелисавете.

Слично је изјавила и Анђелија, жена Раденка Стаменковића. И она је изјавила да је видела Кату код Јелисавете, али не зна разлог њеног доласка и да није видела да је са њом отишла код Атанасија Ивановића.

Дина Османовић је негирао да је икада звао Јелисавету кући Атанасија Ивановића. Није знао ни да је она ишла код његове куће и да су имали односе.

Милан Антоновић је изјавио да никада није са Тасом говорио о овом случају.

Окружни физикус је изјавио да је казао Јелисаветином оцу да ће њу лечити по својој дужности, а о наплати ће бити речи када је излечи, и да није о никаквом поравњању говорио.

Милица, жена Љубе Марковића изјавила је да јој Таса није давао никакве новце, нити је знала да је он Јелисавети штогод обећавао и са њом имао нека посла. На крају се заклела да никада није своје дете слала по Јелисавету, нити је Таса слао њено дете по Јелисавету. У саслушању је изјавила да је њу са Јелисаветом посетио, после Ђурђевдана, неки члан суда, а да не зна о чему су разговарали, јер је она са децом напустила собу.

По предмету кривице Тасе Арачлије, суд је 11. септембра 1863. године закључио, да нема против њега никакве основе да би се он повезао са оптужбом и да се не може никакво ислеђење предузети против окривљеног.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

МОЛБА ЈЕВРЕМА МАРКОВИЋА ЗА МЕСТО ПРОФЕСОРА ПРИ ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ

Јеврем Марковић је старији брат Светозара Марковића. Рођен је у Зајечару 18. маја 1839. године. Био је један о најбољих официра српско-турских ратова. Стрелан је у Аранђеловцу 12. маја 1878. године, због наводног учешћа у Тополској буни.

За упражњено место професора при Великој школи за нацртну геометрију, практичну геометрију и геометријско цртање Јеврем Марковић је конкурисао 7. септембра 1865. године. У молби Министру просвете је навео пут стицања знања из ових предмета. На Артиљеријској школи, поред предмета обавезних за војну технику, слушао је и практично радио и употребљавао: нацртну геометрију при цртањима и конструкцијама артиљеријским и фортификационим, практичну геометрију при премеравању већег дела Топчидера и Београда, а касније као официр, и изради карте Књажевачког округа. Уз молбу, поднео је и оцене из Артиљеријске школе.

На крају молбе је навео: „С уверењем да ту службу на задовољство отправљати могу, најучтивije молим Господина министра, да би изволео то упражњено место код највише власти издејствовати ми. Уздајући се у препоруку моих овде приложених сведочанстава, ја се усуђујем надати, да ми Господин министар ову молбу неће одбити, а ја ћу се свим могућим силама трудити, да и том мом новом позиву подпуно и на задовољство одговорим.“

Класификација

и

Примедбе кондидут листе
за свих пет година Артиљеријске школе
питомца Јеврема Марковића

Белешке успеха за прву школску годину т.ј. 1855/56.

Катихизис – врло добар; математика – срећан; војена географија – врло добар; војени штил – врло добар; цртање – врло добар; краснопис –

врло добар; правила службе воене – врло добар; правила ратног учења – врло добар; егзерцир пешачки – врло добар; артиљерија – врло добар; француски језик – срећан; немачки језик – приличан; гимнастика – добар.

У колони „примедбе“ кондиут листе написано је да је Јеврем Марковић ступио у Артиљеријску школу 31. октобра 1855. године, да је родом из Левча и да му је отац био срески начелник. Пре Артиљеријске школе завршио је пет разреда гимназије. У првој години био је обичан питомац, као и остали. Оцењен је као даровит и вредан питомац, који је заслужио унапређење. У својој класи био је седми по успеху.

Белешке успеха за II школску годину тј. 1856/57.

Историја библије – врло добар; алгебра – срећан; планиметрија – врло добар; стереометрија – врло добар; тригонометрија равна – добар; тригонометрија сферична – врло добар; историја обшта – врло добар; војна штатиштика – врло добар; геометрично чертање – врло добро; краснопис – врло добро; баталионо учење – добар; ескадрено учење – врло добар; постројавање баталионо – врло добро; постројавање ескадрено – врло добро; так. чертање – врло добро; фортификација пољска – добар; црт. фортификационо – врло добро; артиљерије – прилежан; немачки језик – прилежан; француски језик – добар; фектовање с бајонетима – добар; којим је бојевима про. – добар.

Примедбе кондиут листе

У овој години аванзирао за поднаредника, прилежања био врло доброг, успеха врло доброг, заслужио даље да се ванзира. Ове године био је у рангу седми и постао поднаредником млађим 23 децембра 1856 год.

Белешке успеха за III школску годину 1857/58 год.

Катихизис – врло добро; тактична геометрија – врло добар; нацртна геометрија – врло добар; виша анализа – врло добар; физика – добар; артиљерија – врло добар; тактика – добар; фортификација пољска – врло добро; фортификационо цртање – добар; топографско цртање – добар; општа историја – врло добар; француски језик – добар; немачки језик – врло добар.

Примедба

Дара врло доброг, прилежања врло доброг, успеха врло доброг. У овој години био је у рангу 6. између својих другова. У дужности био је врло тачан.

Белешке успеха за IV школску годину тј. 1858/59 годину

Религија – врло добар; јахање - добар; тактика – добар; начерт. геометрија – добар; чертање – добар; фектовање – добар; артиљерија – врло добар; фортификација – врло добар; немачки језик – врло добар; француски језик – врло добар; математика – слаб; физика – добар; хемија – добар.

Примедбе кондиут листе

У овој години био је приљежан и успеха врло доброг. У овој години 14 јануара произведен у чин старијег поднаредника.

Јеврем Марковић

Белешке успеха за V школску годину тј. 1859/60. годину

Дар – врло добар; труд – добар; владање – добар; религија – врло добар; аналитичка геометрије – добар; механика – добар; физика – врло добар; хемија – врло добар; грађевине – врло добар; фортификација – врло добар; артиљерија – врло добар; генерал-штабне науке – врло добар; војена администрација – врло добар; историја људског рата – врло добар; хипологија – врло добар; јахање – добар; гимнастика – врло добар; фектовање – врло добар; немачки језик – врло добар; француски језик – врло добар.

Примедбе кондиут листе
Питомца арт. школе Јеврема Марковића

За фронтову артиљерију пријажава воени дух, јаког је састава, врло добро бори се сабљом, притом даровит и врло добро успевао у наукама. Врло велику вољу има за кавалерију. Заиста вредно да се барем један научени официр налази код наше кавалерије. У сваком случају ваљало би га послати у хановерску школу јахања, или барем у институт арт. еквитације у Беч. У рангу био други.

У овој години 4. новембра био је произведен у чин наредника, а 19. августа 1860 год. произведен је у чин потпоручника кавалерије.¹⁵²

¹⁵²

АС, МПс, Ф VI, р-1322/1865.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ОСНОВНА ШКОЛА У ГЛОГОВЦУ 1870. ГОДИНЕ

Осмотреније

Основног Училишта Глоговачког, Среза Ресавског
Округа Тузиског
Круг је при Управитеља основни школа
Књажества Србије

Господина Милорада Поповића
Изасланика Министра просвете и
Црквених дела
У Београду

У Глоговцу дан 28 Јуна 1870 године

Осмотреније

Учебни предмета које су Ученици школе Глоговачке
т. јест I-ог, II-ог и III- ђег разреда
за друго теченије 1870 године
редовно предавани

I во Ученицима I вог Раз. Буквар

1. Продужење буквара, т.ј. читање са грађанским писменима.
2. Познавање црквени писмена, срицање и читање.
3. Продужење писања на табли, и почетак по прегледници.
4. Наизустно учење бројева до 1000, писање такви на табли (и бројање са стварима).
5. Наизустно учење Синвола Вјере.

II го Ученицима II год Раз. Читанка I

1. Читање из прве Читанке друго одјеленије.
2. Читање славенско.
3. Продужење писања по прегледалици.
4. Из Рачунице друга два вида с равнореченим бројевима, и наизустно учење таблица: множења и деобе.
5. Кратка Свештена историја Новог Завјета.
6. Прва знања, на изуст /зтећа и четврта глава/.
7. Наизустно учење десет заповеди Божији.

III ће Ученицима III ћег Раз. Читанка II га

1. Читање из друге Читанке (до краја).
2. Читање славенског.
3. Писање по казивању (из Писмени Састави).
4. Из Рачунице друга два вида разнонаредни бројева.
5. Кратки Катихизис, дрга и трећа част.
6. Прва знања, наизуст (седма и осма глава).
7. Основи Грађанског Земљописа са употребљењем земљовида.

У Глоговцу
28 Јуна 1870 г.

Максим П. Атанацковић
Учитель

Списак

Ученика који се у првом, другом и трећем разреду
основног училишта Глоговачког, за друго теченије 1870 год. налазе

Максим П. Атанацковић

Тек. број	Имена и презимена	године	Од куда је	Име отца или мајке, татора или благодјеја	Каковог је занимања	Какав је успех у наукама учинио	Колико је дана од школе одсуствовао
I ви Разред							
1.	Арсеније Стојановић	9	Глоговца	Никодије Маринковић	земљоделац	вр. добар	24
2.	Арсеније Петровић	9	Крушара	Јеврем Петровић	„	средан	66
3.	Аранђел Марјановић	10	Вирине	Лазар Марјановић	трговац	вр. добар	-
4.	Аксентије Милојевић	8	М. Поповић	Груја Милојевић	земљоделац	добар	-
5.	Богић Маринковић	10	Богаве	Тома Маринковић	„	-	108
6.	Василије Стефановић	8	Глоговца	Миладин Стефановић	„	средан	65
7.	Василије Миловановић	8	Крушара	Сима Миловановић	„	хрђав	50
8.	Владимир Медић	7	Дубоке	Ту: Јемија Медић	„	добар	75
9.	Вула Ивановић	10	Крушара	Богосав Ивановић	„	-	115
10.	Вучић Милошевић	10	Глоговца	Обрад Милошевић	„	-	115
11.	Живан Пауновић	9	Дубоке	Новак Пауновић	„	средан	56
12.	Живан Перић	10	Балајнца	Милован Перић	„	-	115
13.	Живко Миленковић	8	Крушара	Јанићије Миленковић	„	средан	53

14.	Јован Милојевић	9	Балајнца	Милан Милојевић	„	-	115
15.	Јанићије Милошевић	8	Дражмировца	Радојко Милошевић	„	-	99
16.	Јеврем Миливојевић	9	„	Милорад Миливојевић	„	добар	44
17.	Јеврем Радојковић	8	Глоговца	Вучић Радојковић	„	хрђав	76
18.	Илија Милосављевић	9	М. Поповић	Марјан Милосављевић	„	вр. добар	34
19.	Милош Радовановић	8	Глоговац	Јеврем Радовановић	„	слаб	91
20.	Милорад Младеновић	10	Крушара	Обрад Младеновић	„	вр. добар	23
21.	Милорад Радисављевић	10	„	Милан Спасојевић	„	добар	62
22.	Милован Стојанов	10	„	Стојко Стојановић	„	хрђав	95
23.	Милија Манолковић	7	„	Јован Манолковић	„	-	110
24.	Милосав Радојевић	8	Глоговца	Вула Дикин.	„	вр. добар	35
25.	Младен Стојковић	7	Богаве	Добросав Стојковић	„	средан	32
26.	Милутин Маринковић	7	Дубоке	Аврам Маринковић	„	средан	35
27.	Милија Андрејић	7	„	Радосав Андрејић	„	добар	32
28.	Никола Маринковић	7	„	Вула Маринковић	„	средан	35
29.	Никола Николић	8	„	Добросав Николић	„	добар	12
30.	Никола Достић	10	Глоговца	Танасије Достић	„	средан	30
31.	Огњан Петровић	9	„	Милорад Петровић	„	добар	41
32.	Пантелеја Стојановић	7	М. Поповић	Трифун Стојановић	„	добар	24
33.	Радосав Стефановић	9	„	Богдан Стефановић	„	добар	-
34.	Станимир Медић	9	Дубоке	Илија Медић	„	добар	17
35.	Стојан Матић	10	Глоговца	Михајло Матић	„	слаб	54
36.	Тимотеј Маринковић	10	„	Никодије Маринковић	„	средан	75
37.	Ђурђе	10	Дражмировац	Стојан	„	средан	47

Мр Добривоје Јовановић - Прошлост бр. 3

	Ђорђевић			Ђорђевић			
	II ги Разред						
38.	Аксентије Вељковић	11	Глоговца	Вуља Вељковић	„	слаб	33
39.	Андреја Миладиновић	10	М. Поповић	Тома Миладиновић	„	добар	-
40.	Димитрије Јовановић	12	Глоговац	п. Милосав Јовановић	„	хрђав	88
41.	Димитрије Момировић	12	Богаве	Миливоје Момировић	„	хрђав	97
42.	Јован Јовановић	11	Дражмировца	Стојан Јовановић	„	добар	28
43.	Јаков Цветковић	9	Глоговца	Петар Цветковић	„	вр. добар	13
44.	Миливоје Марјановић	10	Крушара	Илија Марјановић	„	слаб	41
45.	Никола Мирковић	11	Глоговца	Богдан Мирковић	„	вр. добар	2
46.	Павле Гојковић	11	Крушара	Ивко Гојковић	„	вр. добар	19
47.	Петар Стојковић	11	Глоговца	Миладин Стојковић	„	вр. добар	10
48.	Петар Стојановић	11	„	Павле Стојановић	„	средан	4
49.	Симон Гмитровић	10	М. Поповић	Урош Гмитровић	„	добар	15
50.	Стеван Јовановић	11	Дубоке	Павле Јовановић	„	вр. добар	24
51.	Тимотеј Глигоријевић	12	„	Вула Глигоријевић	„	хрђав	90
	III ги Разред						
52.	Вула Миладиновић	11	Глоговца	Илија Миладиновић	земљоделац	добар	16
53.	Јован Симић	12	„	поч. Богдан Симић	„	средан	90
54.	Радисав Војновић	12	Богаве	Здравко Војновић	„	хрђав	94
55.	Тимотеј Богдановић	12	„	Милојко Богдановић	„	хрђав	94
Што су ученици основне школе Глоговачке, тако хрђаво на обучавање долазили, и та одсуства добили, то ме је у свему узрок власт, што ни једну жалбу учитеља није хтела да извиди, и у извршењу изпуни.¹⁵³							

¹⁵³ АС, МПс, Ф Х, р-2153/1870.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ОТПУШТАЊЕ ЋУРЕ ЈАКШИЋА ИЗ СЛУЖБЕ 1871. ГОДИНЕ¹⁵⁴

Против Ћуре Јакшића тужбу је поднео 10. маја 1871. године Јован Цветановић, члан општинског суда у Јагодини, због физичког кажњавања његовог сина Петра. Њега је Ћура Јакшић током априла месеца исте године претукао и нанео му тешке телесне повреде. Од тих батина дете је имало последица, јер је од тада имао болове у глави. Због поновног физичког кажњавања, које се догодило 8. маја, Јован Цветановић је поднео тужбу Министру просвете. Тог дана Петар се јавио Ћури Јакшићу да је болестан од грознице, и тражио да изађе напоље. Учитељ га је пустио. Када се ученик вратио на час, Ћура га је позвао у канцеларију и четири пута га је ударио штапом и рукама, по глави и рукама. Дете се уплашило од батина и побегло из школе. Од тог дана дете је непрестано боловало. Према лекарском уверењу, потврђено је да су болови у глави и повишена температура вероватно настали због удараца, јер су постојали крвави отоци.

Пошто је сматрао да ђаци не могу да се кажњавају батинама, већ школским затвором према тежини кривице, а посебно због батињања већ онесвешћеног детета, што је био тирански поступак, Јован Цветановић поднео је тужбу Министарству просвете, да би опоменуло Ћуру Јакшића да више не туче децу.

За сведоке батињања његовог сина, Јован Цветановић је навео Јанићија Поповића, суплента, Стевана Тасића и Тому Ивановића, послужитеље, и два ђака. У тужби је тврдио да су се стотину пута догађале туче, али се нико није жалио, јер је свако знао да ће му дете бити истерано из школе. Истеривања је било више пута, увек када би се неко бунио на поступак Ћурин. Он је истерао из школе дете Павла Јеврића, учитеља основне школе у Јагодини, јер је случајно приметиле стаклену флашу пуну ракије, из које су пили Ћура Јакшић и Светозар Савић, учитељ основне школе. Дете је то пренело осталој деци, од којих је Ћура то чуо. Одмах је одвео дете у канцеларију и почео да га туче. Позвао је остале професоре и

¹⁵⁴ АС, МПС, Ф VIII, р-96/1871. Ћура Јакшић постављен је за наставника цртања и краснописа у Јагодинској реалци 18. новембра 1869. године.

Павла Јеврића, коме је рекао да му је дете истерано из школе. Тако је и ово дете истерано због пијанчења Ђуре Јакшића.

Посебно је Јован Цветановић истакао пијанство и понашање Ђуре Јакшића. Од када је дошао у Јагодину, сваког дана се опијао, пијанчио од механе до механе, вређао и свађао се са људима. Са музикантима је ишао од стола до стола, и на тај начин терао људе из механа. Људи су га због таквих његових поступака избегавали. У Јагодини се говорило да је јадна наша просвете кад има такве учитеље, јер су га упоређивали са поступцима неког Турчина, који је раније живео у Јагодини и нападао на мирне људе.

Да је то истина што тврди за Ђуру Јакшића, да свакодневно пијанчи и напада и вређа људе, навео је спремност свих виђенијих Јагодинаца да сведоче о томе: Висариона Николића, Илију Богдановића, Мијалка Раденковића, Јована Караматића, Тасу Марковића, Димитрија Стојановића, Косту Раденковића, Станоја Миленковића, Ђоку Живковића, Ђоку Аврамовића, Симу Николића, Ђоку Миљковића, Јована Радојевића, Милана Аврамовића, Саву Матејића, Ђорђа Крстића, све трговце из Јагодине, Милосава Павловића, физикуса, Милана Антоновића, пензионера, Атанасија Ивановића, пензионера, Милоша Пироћанца, даље, сав персонал начелства, општине јагодинске и Суда окружја јагодинског.

Суд општине вароши Јагодине 10. фебруара 1871. године саслушао је тројицу школских служитеља: Радосава Симића, Анту Стојановића и Стевана Тасића, поводом пијанства Ђуре Јакшића. Сви су изјавили да су куповали ракију за Ђуру Јакшића и Светозара Савића, учитеља основне школе. Ракију су куповали углавном и пре и после подне по неколико пута. Учитељи су ракију испијали у школској канцеларији или у служитељској соби. Када је Ђура Јакшић престао да пије ракију, један од служитеља доносио му је вино, такође пре и после подне.

Изјашњење Ђуре Јакшића, по тужби Јована Цветановића, узео је суплент Јанићије Поповић, по налогу Министарства просвете од 14. маја 1871. године¹⁵⁵:

Изјаснење

По тужби г. Јованче Цветановића кмета вар. Јагодине тражи се од мене разјашњење.

Тужбу његову преслушао сам; и рекао бих да јој садржина више личи на грдњу, на оно подло потварање, с којим се служе само људи

¹⁵⁵ Приликом слања изјаве Ђуре Јакшића, суплент Јанићије Поповић послао је 29. маја и своју изјаву поводом ове тужбе. Он је тврдио да ниједан ђак није истеран из школе без кривице, за коју закон прописује такву казну. На основу жалбе Цветановићеве и неистинитости око истеривања ђака, изјављује: “*види се из жалбе колико му лежи истина на срцу, и колико одговара позиву кмета, коме је поверена управа грађанства*”.

необразовани, пакосни или осветољубиви - ја не знам у коју врсту г. Јованча да уврстим? - Ал оно што је он у својој тужби противу мене навео; то је ужасна и подла „неистина“ коју може измислити само онај човек, који не зна шта је част.

Опростите господине, што нисам према такој тужби блажије изрази нашао. – А и могу ли, кад ме опада? Кад говори оно што никад није било, што никад неће бити.

Он вели да сам му дете Петра Цветановића уч. I разреда ухватио за прса, да сам га о зид треснуо – и он да ми је све то велико и дужно опростио!... Он?... Господине, тај Јованча Цветановић по мојој тужби **спроведен је окр. суду и суд му је дозволио да се из слободе брани – и тај** Јованча да мени опрости! Господине! Ја сам уверен, случајно да сам и његово кученце са штапом дотакао, да ми тај Јованча не би опростио – а после, где су му докази? И кад је то било? И зашто и кроз што и пред киме? После тога, још и то додаје да сам му 8-ог маја са моки, штапом дете на дохват: по глави, по рукама итд. био, и то у канцеларији, а у присуству г. Јанићија Поповића, суплента, и ученика II разреда Јосифа Димитријевића, иначе Сајцијћа. То је сушта неистина да је и г. Јанићије и Јосиф онда бијо кад сам ја речено дете због тога казнио: прво што није знало баш ни најмање задатак – а беше земљопис, у чему сам неколико пута г. Ђукића за време отсуства заступао – због тога а друго: што ме је дете слагало, да је ишло да бљује, а кад сам га после часа из авлије, а не из школе повео да ми покаже на коме је месту бљувало, оно ми не умеде означити, из тога сам извео да ме лаже и да се по авлији само играло – и ја сам га због тога казнио: ударио сам га прутићем три пут по длановима, а не као што г. Јованча вели: на дохват са штапом и то по глави и по рукама.

Он вели да од тих удараца дете и сад болује, подноси и докторово сведочанство – а одмах пред тиме казује да се дете пре кажнења тужило на грозницу; дакле. Беше грозничаво, које ја нисам знао – и ту је грозницу хтео г. Кмет да припише измишљеним батинама! Лепа светлост на карактер госп. Тужитеља!...У осталоме, г. Кмет је ту исту „измишљотину“ свога развијеног ума, и овде по чаршији протурио, и ја сам га још 12 о.м. због тога оvd. Начелству тужио и захтевао да начелство реченог Јованча законским путем принуди да то проношење докаже или да се казни као човек који другог а ни крива ни дужна опада.

Даље наводи да су многа деца због мене уз завода изкључена, а за пример износи дете учитеља Павла Јеврића, Димитрија Јеврића, ученика I разреда реалке овдашње - Господине, у колико ја знам није из оvd. завода ниједно дете по вољи једног човека изкључено него све по решењу гимназијског савета. У осталом ево прилажем, овогодишње белешке како Петра Цветановића тако и Димитрија Јеврића уч. I р. из њих ће те се уверити какви су то ученици због којих се г. Јованча онако жестоко жали.

Петар Цветановић, уч. I р.

предмети	Септ.	Окт.	Нов.	Дек.	Испит	Фебр.	Март	Апр.
Катихизис	3	1	3	4	3	1	3	2
Срп. језик	3	3	3	1	1	3	2	2
Нем. језик	2	3	3	2	1	2	2	2
Земљопис	-	2	3	2	2	3	1	2
Рачун	3	3	1	1	3	1	2	1
Краснопис	3	2	3	3	1	1	2	3
Цртање	2	1	1	2	-	1	3	1

Димитрије Јеврић, уч. I р.

Предмети	Септ.	Окт.	Нов.	Дек.	Испит	Фебр.	Март	Апр.
Катихизис	4	2	3	2	-	-	-	-
Срп. језик	2	1	1	1	-	-	-	-
Нем. језик	2	2	1	3	-	-	-	-
Земљопис	2	2	1	-	-	-	-	-
Рачун	2	3	2	-	-	-	-	-
Краснопис	3	1	1	3	-	-	-	-
Цртање	1	1	1	3	-	-	-	-

У главном протоколу записано је поред имена Димитрија Јеврића учен. I р. ова примедба: Оставио школу у почетку Декем. 1870 год.

Што се тиче мога понашања према деци и за време вршења моје дужности ту нека ме код вас оправдају Кондуите; а ван дужности, не сећам се да сам неком, па ма и најмањем имену или увреду нанео, у осталом верујте господине, да се овде баш и најмања грешка не прашта – дакле: ако сам коме што крив, нека ме изволи тужити, овде има и полиције и суда, закони су прописани а у њима биће сугурно неки параграф и за онаке људе: који међу пријатељима и браћом раздор сеју. Напоследку врло фино и лукаво додаје да сам једном у кафани заповедио бандистима да свирају „Милетићев марш“. Код нас су господине бандисте ретке, и ја сам се збиља зажелио слушати свирке, па кад су и „Марсељезу“ и „Ракошијев марш“ и многе друге маршове и комедије одсвирали, ја сам захтевао да нам одсвирају „Милетићев марш“ наравно да ја нисам знао, да је то мимо

законски, тек кад се кмет са свим озбиљски диже и кад рече: да је тај марш законом забрањен, онда сам тек назрео да сам на погрешном путу.

Што ме тужи да сам кесеџија и као неки силеџија – шта могу ја на то одговорити?

*У Јагодини
28 Маја 871*

*Ђура Јакшић
учит цртања*

Решење Министарства просвете о кажњавању Ђуре Јакшића достављено је супленту гимназиске реалке 16. августа 1871. године:

„Пошто г. Ђура Јакшић, учитељ цртања и краснописа гимназиске реалке јагодинске, поред све опомене није се хтео никако поправити у своме владању и понашању, него је поступио онако, како ни како неприличне наставнику: то сам решио: да се одпусти из учитељске службе.

Препоручујем вам, да г. Ђуру одмах од дужности разрешите и плату му до дана разрешења издате“.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ОДИСАЈ НАРОДА

Тежак ударац Напредна странка је доживела 1887. године. После оставке напредњачке владе, дошло је до тзв. „народног одисаја“. Репресија над члановима Напредне странке доживела је свој врхунац у периоду од 1887. до 1896. године. У обрачунима је убијено близу 400 присталица Напредне странке, а још више је пребијано. Многима је потпуно уништена имовина. Масовни напади вршени су само у неколико округа, међу којима и Ћупријском. У осталим деловима земље долазило је до појединачних испада.

Нарочита репресија била је изражена у Ћупријском округу. Многи чланови Напредне странке доживели су линчовања, као реакцију на угњетавање од стране напредњачке власти. Нереди су започети приликом рада пописне комисије, која је по наређењу војне власти радила на поправљању војних спискова. Непосредни повод био је повређивање једног човека од стране касније убијеног Аврама Добросављевића, трговца из Деспотовца. Узрок нереду били су партијски сукоби, лична освета и пијанство. Нереди су припремани још раније и планирано је да започну на овом окупљању. Са логоришта код Деспотовца руља је напала у Великом Поповићу на дућане Димитрија Павловића и Ивка Марковића и на кућу Лазара Марковића, из којих су покрадене многе ствари. Те пљачке извршили су Цигани, који су живели у Великом Поповићу. Пљачки и напада на поједине људе било је и по другим селима. У неким селима владала је права анархија. Ситуација се смирила тек доласком 150 војника. Од ових војника 20 је распоређено у Глоговцу, 20 у Деспотовцу, 10 у Јасенову, 10 у Тропоњу, 20 у Бобову, 10 у Седларима, 10 у Грабовцу, 10 у Војски, а 40 у Великом Поповићу.

Према извештају истражне комисије, непосредни повод за немире је однос становништва тог краја према Арси Вуксановићу, председнику Суда општине глоговачке. Његов пандур Драгић Миливојевић, када је био нападнут од руље, молио је речима: „немојте ме браћо убијати, нисам ја крив, нити напредњак, проклет председник Арса, он је напредњак и он ме је наговорио да приметим данас кавгу, не би ли тиме оборио данашњу владу“. Даље је тврдио, да му је пред одлазак у логор Арса Вуксановић препоручио

да учини неред и бежи, а да ће бити награђен кад падне влада. Драгић Миливојевић је заиста био повод свађи, јер је потезао пиштољ на сваког у кафани, псовао присутне и одбио да плати кафански рачун. Говорио је да је он напредњак и да неће никоме да плаћа, нити се кога плаши. За њих двојицу се тврдило да су били највећи ослонац напредњачкој власти при одређивању посланика, при груписању општина, при изборима председника општинских судова, кметова и других општинских званичника. Због свега тога створено је врло лоше мишљење о напредњачкој власти, које се код народа у Ресави углавном сводило на то:

1. Да код напредњачке власти није било правде ако се не плати, нити је имало дела, које ће се примити, одобрити или истражити ако се за то претходно није платило;

2. Да нико није могао бити изабран ни за председника у груписаним општинама, ни за кмета или писара, ако није платио капетану, писару итд.

3. Да је већина општинара све чинила народу што је власт то захтевала, па било то незаконито или нехумано;

4. Да се општинарима све мора платити и да раде онако како им се плати, без обзира на правду и законе;

5. Да су све општине груписане онако како је полицијска власт желела и имала интерес, а не како је народ желео, и како је било најбоље;

6. да су сви посланички избори под напредњацима вршени под притиском, преварама и претњама пиштољима.

Због свих неправилности, створено је у народу уверење да је напредњачка власт својим незаконитим радњама створила огромно незадовољство у народу, а да је однос према Арси Вуксановићу изазвао неред, јер је он стварно очекивао да ће изазивање нереда оборити тадашњу владу.

Народ није подржавао јавне нападе на напредњаке, али их је ћутке одобравао. У народу се говорило да је то требало одавно урадити према људима који су убијени, као и према другима који су народ злостављали. Мада је при извршењу убистава и других напада на поједине личности и њихова имања, било много учесника, а понегде су у нападима учествовала и читава села са децом и женама, углавном нико није желео да сведочи о томе.¹⁵⁶

У Ресави је јуна месеца те године убијено 12 напредњака, а много је повређено. Њих 12 је остало без кућа. Убијани су или брутално премлаћивани чланови Напредне странке из Деспотовца, Свилајнца, Бобова, Војске, Јасенова, Глоговца, Дражмировца, Гладне, Дубља, Тропоња, Грабовца.¹⁵⁷ Тада су убијени: Богих Милановић (Милошевић) из Тропоња,

¹⁵⁶ АС, МУД, П, II, 23/1889. Извештај Јакова Туцаковића.

¹⁵⁷ АС, Фонд Милутина Гарашанина, бр. 1344.

Обрен Росић, учитељ у Тропоњу, Лазар Милић из Роанде, Станојло Станојевић из Кованице, Коста Мирковић из Плажана, Драгић,¹⁵⁸ пандур из Малог Поповића, Аврам Добросављевић из Деспотовца¹⁵⁹, Груја Петровић из Јасенова, Јован Живкић из Свилајнца, Милоје Васић из Војске, Стеван Јанаћковић из Бобова и Јован Ђурђа Јанковић из Бобова. Прва седморица убијена су каменовањем и батинама у Деспотовцу 20. јуна,¹⁶⁰ док је Јован Живкић убијен батинама у Бобову 21. јуна, а сахрањен 22. јуна у Свилајнцу, где је био рођен. Имао је 37 година. Милоје Васић убијен је батинама у Војски 21. јуна, Стеван Јанаћковић заклан у Бобову 22. јуна, а сахрањен је 24. јуна у Бобову. Јован Ђурђа Јанковић обесио се због гриже савести у зору 22. јуна. Сахрањен је у Бобову без опела. Имао је 38 година.

Теже повређени били су: Спира Танасовић из Бобова, Петар Павла Грујић из Бобова, Милосав Грбић из Буковца, Трајил Костић из Јасенова, Стојко Јоксимић из Грабовца и Мојсило Средевих из Грабовца. Лакше рањени: Ђурђе Милошевић из Грабовца, Таса Ђорђа Поповић из Дубнице, Марко Пауновић из Бобова, слуга манастирски из Буковца, Милан Јовановић из Великог Поповића и Степан Јановић из Бобова.¹⁶¹

Због ових нереда у Ресави оптужено је 142 лица. У ћупријском затвору задржано је 138, а четворица су се бранила са слободе.

После суђења неколико лица је осуђено на смрт. У недељу, 7. јуна 1888. године, у близини села Јасенова, код „Милића“, испод моста на путу Ћуприја – Свилајнац, стрељана су двојица људи из Јасенова. Из села Војске стрељана су петорица: Антоније Антонијевић, стар 22 године, рођен у

¹⁵⁸ АС, МГ-1255. Повреде Драгића, пандура: 1. с десне стране 2/3 ушне шкољке расечено, 2. на доњој части десне темене кости налази се 5 рана од којих се највећа простира у дужину од 6 а најмања 3 сантиметара, 3. Беонача с десне стране сасвим је тазмрска и под прстима врска. Н челу налазе се 3 ране од којих је највећа 7 а најмања 3 сантиметара дугачка, 4. Десна јабучица потпуно је размрска, 5. На левој теменој кости налази се троугласта рана, оштрицом ка увету окренута, 6. На заглављу налази се рана 12 см дугачка и 6 см широка. Потилжна кост је сасвим размрска и горњим делом у мозак утерана.

¹⁵⁹ АС, МГ-1255. Аврам Добросављевић одмах је однет својој кући, где је извршен преглед његовог тела: 1. Горња вилична кост потпуно је размрска, 2. На левом оку налази се правоугласта рана ипицем к носу окренута, један крак 6 а други 8 сантиметара дубок. Чеона кост је потпуно размрска, 3. С десне стране на челу пружа се троугласта рана ипицем к увету окренута. Дугачка је 8 а широка 3 сантиметра, 4. Иза левог увета рана дугачка 5 см и иде до ... у дубину, 5. На темену главе налази се 5 рана највећа 6 см а најмања 4 см. Све иду до саме кости у дубину, 6. Рамена покривена изобличеним модрицама.

¹⁶⁰ Богић је сахрањен у Тропоњу 21. јуна, имао је 53 године. Обрен Росић сахрањен је 21. јуна у Тропоњу. Имао је 40 година. Лазар Милић сахрањен је 21. јуна у Роанди. Имао је 42 године.

¹⁶¹ АС, Фонд Милутина Гарашанина, бр. 1255.

Тропоњу, Димитрије Милојевић из Војске, стар 38 година, Вукоје Радивојевић из Војске, стар 38 година, Радосав Марковић из Војске, стар 40 година, Вукоје Милорадовић из Војске, стар 38 година.¹⁶²

Осим нереда у Ресави, освете према напредњацима било је и у другим местима. По пресуди окружног суда у Јагодини, 6. јуна 1888. године, за покушај убиства попа Весе из Лоћике, осуђена су шесторица. Међу осуђенима био је и Димитрије Јовановић, кмет села Вукмановац. У недељу 5. јуна извршена је смртна казна над убицама Николе Ристића из Багрдана.¹⁶³

Увече 22. фебруара 1893. године, при повратку из Свилајнца, на путу је убијен Иван Аксентијевић, председник општине грабовачке. Иван је био врло уважен човек у целом крају. Неколико дана пре убиства пронео се глас да ће Катић убити Ивана. Сам Иван је о томе многим говорио. Већ после два дана ухапшено је седам радикала који су пуцали и убили Ивана Аксентијевића. Убице су наводно били пријатељи Димитрија Катића.¹⁶⁴

Приликом избора председника општине у Јовцу дошло је до великих немира. Једна група од око 50 људи, бескућника који нису имали право гласа, наоружана моткама и пушкама, натерала је председника бирачког одбора да распусти збор. Ова група, под вођством фузионашких кметова и одборника: Станка Лукића, Љубе Марковића, Саве Петковића, Ранђела Синадиновића и других, приморала је среског начелника да се затвори у једну кућу, јер су претили да га убију. После 4 сата ослобођен је, по доласку окружног начелника, када су се разбежали. Део њих је ухапшен.¹⁶⁵

У двориште Лазића у Ћуприји радикали су бацили динамит. Сматра се да су то учинили због тога, што су напредњаци намеравали да га кандидују за посланика.¹⁶⁶

У току ноћи 20. новембра 1888. године убијен је Марјан Петровић, кмет села Кривице, познати напредњак.¹⁶⁷

Ноћу 3. децембра 1888. године Мијајлу Благојевићу, поверенику из Доњег Видова упаљена су два стога сена и осам кола шаше, зато што је говорио „бираћу људе одреда и закона“.¹⁶⁸

Било је више покушаја пљачке чланова Напредне странке. У селу Тропоњу пљачкаши су покушали да опљачкају неког Јована, а у селу Медвеђа Јанка Цинцарина. Оба пута пружен им је отпор и пљачкаши су се

¹⁶² Видело, бр. 67, 12. јун 1888. године. ИАЈ, Матична књига умрлих, бр. 10, стр. 183. село Војска, 1888. године

¹⁶³ Видело, бр. 67, 12. јун 1888. године

¹⁶⁴ Српска застава, бр. 43, 25. фебруар 1893. године.

¹⁶⁵ Видело, бр. 89, 3. август 1888. године (о овом догађају бр. 103, 5217)

¹⁶⁶ Видело, бр. 104, 18. новембар 1888. године

¹⁶⁷ Видело, бр. 136, 23. новембар 1888. године

¹⁶⁸ Видело, бр. 142, 6. децембар 1888. године

повукли. Ниједном власт није спровела озбиљну истрагу, иако је у Медвеђи неколико пљачкаша рањено.¹⁶⁹

Двојица радикала: Стојан Димитријевић, бивши председник Месног одбора у Мијатовцу и Радојко Стаменковић, убили су 18. јула 1894. године Тасу Павловића из Рашевице, напредњака и једног од највећих газди у срезу, и опљачкали из његове куће 600 дуката. Убице су осуђене на по 20 година робије.¹⁷⁰

Аци Костићу, напредњаку, кмету села Горњи Рачник, упаљено је 90 стогова сена. То је било друго паљење његовог сена. Сумњало се да је то учинио бивши председник Месног одбора радикала у том селу, јер су на њега сумњали и неки чланови Радикалне странке.¹⁷¹

Аксентију Милутиновићу, учитељу из Падежа, ноћу између 26. и 27. јуна 1896. године, упаљена су два стога сена. Веровало се да су то учинили радикали.¹⁷²

¹⁶⁹ Видело, бр. 81, 15. јулу 1888. године

¹⁷⁰ Видело, бр. 11, 25. јануар 1895. године.

¹⁷¹ Видело, бр. 11, 25. јануар 1895. године.

¹⁷² Видело, бр. 77, 3. јул 1896. године.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ШТРАЈК РАДНИКА У ФАБРИЦИ ВУНЕНИХ ТКАНИНА БРАЋЕ МИНХ У ПАРАЋИНУ

Штрајк у фабрици вунених производа избио је 26. јула 1891. године. Скоро сви радници напустили су фабрику и изашли на улице Параћина. Они су се побунили због малих надница, које, и поред честих обећања, нису подизане. Дневнице су износиле 60 – 80 пара. С друге стране, захваљујући њиховом раду, како је наведено у *Дневном листу*, Самуил Минх је зарађивао велики новац, који је улагао у зграде и машине, и на тај начин увећавао своје богатство.

Радно време трајало је од 5 сати ујутру до 20 часова увече. Радници су имали одмор од 20 минута за доручак и 50 минута за ручак. Укупно је радно време износило 14 сати. У протесту су упоређивани услови живота и рада, рада у фабрици и робијаша у затворима, и однос државе према њима. Држава је прописала добру храну и одело за робијаше, и одредила колико сати дневно раде, док је фабричке раднике оставила без заштите.

Осим односа према радницима, Минхова фабрика је избацивала отровну сапуницу у реку, тако да је она кроз Параћин протицала прљава и затрована. Неколико пута је срески начелник доносио наредбе да се обустави испуштање отровних материја у реку, али безуспешно. Још 1884. године, на основу хемијске анализе, министар је наложио Минху, да у интересу здравља људи и стоке, сачини канал око вароши, и да се избегне загађивање реке у самом Параћину. Налог министра није испуњен. Општини није Минх плаћао никакве прирезе, па ни за одржавање путева које је оштећивао у вредности за око 200 дуката годишње. У име „*младу грађана Параћина*“, притужбе на рад Минха потписао је неки В. Милошевић.¹⁷³

Минх је у одговору изнео „*пред јавно мњење неке ствари које су извесни несавесни људи често пута износили свету у сасвим другом облику, но што су не би ли успели да униште оно мишљење, које се има о мени у народу.*

¹⁷³ *Дневни лист*, бр. 164, 30. јули 1891. година.

Ја сам у тим нападима представљен као човек који нема ни искре срца ни осећања према радницима, који им чини обећања па их не одржава, који живи искључиво за новац и зомилу га на рачун њихове грбаче.

Радници фабрички представљени су као право робље. Зарада тек да се одржи душа. Рад об беле зоре до мркла мрака, и дању и ноћу. Проценат морталитета ужасава.

Није, на томе, никакво чудо што се једнога дана дигло „све листом“ против господара и узело да штрајкује, да на тај начин присили фабриканта да му да све што тражи и на шта има право.

Није, мислим, потребно ни помињати да ја нисам индустријалац у тој...да потрошим све што имам. Ја пристајем радо да радим што хоћу да течем, што желим да уложим свој капитал. Али моја жудња за тековином није никада погазила оне принципе, која је прописала савест човеку. Нигде, никад, ни једним својим актом нисам показао да у мени нема човечанских осећања, и пошто се ја налазим у положају одбране, хоћу да кажем, што ми иначе скромност не би допустила рећи, шта сам урадио као човек.

Ја сам, ретроспективу Бр. Минх, пошто у име нас обојице говорим, те исте раднике, према којима ја тако ужасно поступа у сваком погледу, по казивању у „Дн. Листу“ и „Слободи“ осигурао из моје властите побуде код једног веома солидног бечкога друштва, тако да сваки радник, онеспособљен у раду, прима док је жив своју зараду, утврђену књигама. Породица пак сваког радника, који изгуби живот у послу, има да прими осам стотина пута његову дневну зараду.

Ја сам, сем тога, основао болничку касу радничку, којој сам дао основни улог, поред којег а дајем на сваку уложену суму радника трећину те суме.

То двоје довољно би било да јавно мњење добије право мишљење о мени, и без још непосредних доказа.

У фабрици мојој има само 20% радника, који раде за надницу. Све оно остало зарађује по количини посла који изради. Који више ради, више и заради. Ту, дакле, не може бити речи о радном времену које се смањује само тамо где је реч о надници. Кад би се овако смањивала, значило би: оволико смеш да зарадиш, више не!

Што се времена тиче, у мојој фабрици ради се дванајест часова, од шест часова у јутру, јер тек онда почиње управо рад, па до шест у вече, тако да се има за доручак двадесет минута, за ручак један сат а за ужину двадесет минута одмора. Ноћу раде само они, који нису радили дању, а рад ноћни траје колико и дневни.

Колика је пак, у опште, зарада мојих радника, без обзира на то да ли се ради на надницу или по тежини урађеног посла, може се видети из поређења зараде радника на западу, бољих од наших, вештијих за манипулацију машина, с радом радника у нас, који недовољно обикнути, за

приличан проценат кваре махине више но радници на западу. Ја тврдим, и кадар сам доказати, да је радник у мојој фабрици у Параћину плаћен најмање 50% више но радник на западу, што се чини доиста много, кад се узме на ум и разлика у скупоћи живота. Ко хоће да се нарочито увери о томе, нека пође по Параћину и околини, па нека упита како стоје куће фабричких радника и како су некада стајале; разуме се, оних радника који су умели корисно употребити своју зараду. Толико одужених дугова, умножених имања, удомљених девојака, благодарећи параћинској фабрици, која је створила прилике многој снази, дотле не употребљеној, да ради, да тече! Тековина је у фабрици у тој мерти већа од тековине у земљорадничким пословима, да радници, који имају своје земље, плаћају другима да им земљу раде, док они долазе редовно у фабрику да ту потроше своју снагу за скупље паре.

Фабрика браће Минх у Параћину

У мојој фабрици је минимална надница 0,80 п.д. коју зарађују нејака лица, не корисна или веома мало корисна код својих кућа, а зарада вредних и вештих радника пење се и до 14 динара недељно. Да је та зарада довољна, најочигледнији доказ то је, што се до штрајковања није чуо ни један глас негодовања, није видео ни један знак незадовољства, претеча сваке озбиљније размирице између фабриканта и радника. Ја, према томе, нисам имао ништа да обећавам радницима, нити сам и обећавао, нити бих им био могао чинити каква обећања о повишењу зараде, без излагања очигледној штети.

Но кад је реч о неодржаним обећањима, о злом поступању према радницима, о ненаситљивој себичности, онда је реч о карактеру једнога

човека. Убеђен, као што рекох раније, да је нападнутоме човеку допуштено говорити о себи, ја имам само да упутим свакога онога, који нема довољно уверења у корист моју, на онај део народа српскога с ким радим, да му народ каже каква је моја мера. Оно што се купује за фабрику Минхову, мора бити тачно подмерено, увек, без изузетака, тако тачно да мени врло често народ поклоне шаље из захвалности што не радим онако како раде многи други, да се тако благо изразим. И ја имам толико осећања према једном човеку, продавицу, нећу ни сламку његову бесправно, а свесно давим, с друге стране, за своје интересе, радника, мучим и злостављам човека, који, радећи за своје добро, ради и на мојем делу! Баш да сам и хрђав човек, да у мојем срцу нема довољно осећања према људима, па не бих био пријатељ таквога система, који не осигурава ни у колико предузеће но даје само тренутне користи. Ја не бих ни мало познавао своје интересе, кад бих, не водећи рачуна о здрављу радника, о томе колико су кадри издржати без штете по њихов организам, пустио да пропадају нешто. Нешто онеспособљено и помрло, а живи, у интересу здравља, напустили посао, то бих ја остао без радника.

На велику жалост мојих непријатеља, у мојој фабрици умрло је највише десет радника за последњих пет година.

Но кад је у мојој фабрици сваком потаман, кад је све у њој на своме месту, откуда онда онај штрајк? На то је одговорио јучерашњом изјавом у „Дн. Листу“ сам председник скупа на коме је решено да се штрајкује, изнесав пред читаличку публику отворено и јасно сву ствар, да је штрајк дело неколико њих, од којих су се двојица нарочито одликовала у ревности да буне раднике.

Штрајк је, дакле, дело неколико мојих непријатеља, којима је један део радника послужио, до душе за кратко време, као оруђе за њихове намере да ми нашкоде.

То могу да потврде сви радници који су се дали завести наговорима тих људи.

Зар није сада природно мислити да су и напади у „Дн. Листу“ и „Слободи“ само Одјек тога истог непријатељства, пунога прљавштине и клеветништва?!

Да, непријатељства пунога клеветништва! Ја то тврдим отворено пред целим јавним мњењем, и с правом тврдим то. Параћин није у пустињи. Фабрика је само неколико минута од вароши. Нека надлежне државне власти испрате комисије, нека дођу приватна лица, нека дође ко год хоће, да види, и да чује шта се ради и како се ради да ли онако како гласе напади или овако како ја кажем; да се увери на лицу места колико има отровне сапуњавице, бледих лица, мизерије код радника итд. итд; да закључи да ли ја доиста заслужујем толику пажњу у симпатију народнога представништва, владе, или не, да ли сам својим радом и животом као

индустријалац с правом стекао пријатељства толиких угледних људи у земљи, чијим се пријатељством поносим толико исто колико се поносим непријатељством потстрекача мојих радника и мојих клеветника, према којима ћу употребити све мере, законом допуштене, да за своје понашање искусе заслужену казну.

*Параћин 8 августа 1891 год.
С. Минх¹⁷⁴*

¹⁷⁴ *Дневни лист, бр. 173, 11. август 1891. године.*

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ОДРЕЂИВАЊЕ ОКРУЖНОГ МЕСТА МОРАВСКОГ ОКРУГА 1890. ГОДИНЕ¹⁷⁵

По новој административној подели, Србија је била подељена на 15 округа. Највише расправе било је око утврђивања окружног места у Моравском округу, између Ћуприје и Јагодине.

Одмах по отварању питања поводом административне поделе земље, Јагодина је утврђена као окружно место. Ћуприја је, по општем мишљењу, изгубила сав значај центра. У ћупријском округу постојале су две вароши, Параћин и Свилајнац, које су јачи центри од Ћуприје. Само та чињеница довела је да Ћуприја отпадне као центар. И када се сагледа још и близина Јагодине и Ћуприје, још више је умањиван значај да Ћуприја буде центар. Када се буде на Морави подигао мост, то ће још већи значај дати Јагодини као окружном центру, и за десну обалу Мораве.

Значај Јагодине у војном погледу такође је давао предност у односу на Ћуприју. Штавише, Ћуприја се и не може упоређивати са Јагодином у том погледу. Борбе српског народа за своје ослобођење истакле су Јагодину, јер су на територији њеног округа постојала значајна места: Варваринско поље, манастир Каленић, Белица итд. Године 1813, по Карађорђевог плану, Јагодина је требало да постане центар за војне операције. Она је утврђена као војно место, одакле је требало сузбијати турске нападе долином Мораве. По стратегијској важности, Јагодински округ има свако преимућство.

Као место, Јагодина је увек имала значај. У Јагодини су зачеци прве српске индустрије. Као економски центар, Јагодина је имала велики утицај на читаву околину.

Према општем мишљењу, на страни Јагодине су историјски, економски и војни разлози, док су на страни Ћуприје само жеља њеног становништва да она буде центар округа, што се не може узети у обзир.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Стенографске белешке Народне скупштине 1889. године III, Београд 1890. године.

¹⁷⁶ Слобода, бр. 37, фебруар 1890. године.

Према предлогу скупштинског одбора Јагодина је била одређена за окружно место за округ моравски. Међутим, скупштина је својом одлуком то изменила и за окружно место је изгласана Ћуприја.

Предлог да скупштина поново расправља о окружном месту поставио је Ђока Анђелковић, посланик Јагодинског округа. Он је посумњао у исправност гласања. По њему, није утврђен тачан број гласова и предложио је нову расправу о томе. Сматрао је да је Јагодина погоднија за окружно место, због општих, посебних, политичких и културних разлога. Општи услови, који су изнети у корист Ћуприје, били су ти, да дуж десне обале Мораве није било ниједног окружног средишта. Ђока Анђелковић није узимао дужину Мораве само од Сталаћа па до ушћа, већ је посматрао Мораву са биначком и голијском Моравом. Према томе, Крушевац и Чачак су окружна места. Други разлог који је изнео, био је тај да је, по решењу скупштине између Мораве, Дунава и Тимока било пет окружних центара, док су између Мораве и Колубаре била само два центра. Као месне разлоге побијао је тврђење да је Ћуприја право средиште округа. Са Милијом Миловановићем изнео је другачије тврђење. Само параћински срез мало је више удаљен од Јагодине, док су темнишки, белички и ресавски срез ближи Јагодини. Само становницима Стењевца и Стрмостена биће даље, а у свим другим случајевима већини места је ближа Јагодина. Као разлог навео је да су путеви у ћупријском округу бољи од путева у јагодинском округу, и да је због тога лакше становницима да дођу у Јагодину, а и због тога што је јагодински округ брдовитији. На крају, тврдио је да се самоуправна окружна права могу јаче и боље развијати из Јагодине, него из Ћуприје. Упоредио је политичку прошлост за последњих 20 година. Јагодина је по својој политичкој прошлости, по својој борби за самоуправу, стекла првенствено право да буде окружна варош. У Јагодини су постојале три фабрике, стакларска, пиварска и кожарска, па и из тог разлога Јагодина може да игра улогу правог покретача на бољитак народа, која није само варош за размену добара, већ и за увођење земаљске производње.¹⁷⁷

Поп Таса Капетан-Спасић је потврдио опредељење за Ћуприју, јер у корист Ћуприје је и постојање три вароши, три изборна места: Ћуприја, Свилајнац и Параћин. И због близине између центара у источној Србији и ћупријског округа, мора бити власти која ће надгледати личну и имовинску безбедност грађана. По њему, и бројност становника иде у корист ћупријског округа. Више села из Јагодинског округа је било окренуто Крушевцу или Крагујевцу, док сви мештани ћупријског округа морали би да долазе у Јагодину.

Јанићије Поповић је говорио у корист Јагодине. Кад се географски положај посматра, онда је Јагодина ближа центру и повољније место за

¹⁷⁷ Стенографске белешке ..., стр. 3572.

окожни центар. Становници Левча и Беличког среза морају у Ћуприју да иду преко огранака Јухора, где не постоје добри путеви. Ресавцима је такође ближа Јагодина. Само становницима параћинског среза ближа је Ћуприја.

Становници Темнићког среза морали би у Ћуприју да иду преко Јагодине. Ћупријски округ је имао бољу мрежу путева, док јагодински округ није имао попречних путева, већ само путева који су водили дуж Мораве или упоредо са Моравом. Такође је сматрао да Морава није ометала саобраћај према Јагодини, јер је понгонски мост код Ћуприје могао лако да се изгради као сталан, а за мост код Глоговца било је све припремљено за његову изградњу, преко кога ће цела Ресава да буде повезана са Јагодином. Поменуо је и статистичке податке из 1889. године, по којима је јагодински округ имао за око 100 становника више. Он се осврнуо и на културни и просветни значај, који ће вршити окожно место на своју околину. Прво треба се обазирати на језик, јер у ћупријском округу постоји део становништва, које не говори српским језиком. Ако би Ћуприја била окожно место, посланици за окожну скупштину говорили би другим језиком, мада у Ћуприји живе само Срби. Јагодина има једну нижу гимназију, има много више учитеља и чиновника, има две фабрике и 2-3 млина. Занати су у Јагодини много развијенији, док у Ћуприји их готово и нема. У Јагодини има много више школованих људи, који би могли корисно утицати на посланике на окожним скупштинама, а и на чланове сталног окожног одбора, што ће сигурно лакше извести начела самоуправе. На крају, Јагодина је већа варош од Ћуприје.¹⁷⁸

Милија Ристић је подржао предлог да Ћуприја буде окожна варош. Пошто је Ћуприја на средокраћу између Параћина и Јагодине, а и по изјавама ресавских посланика, лакше им је доћи у Ћуприју него у Јагодину, која је ближа. По њему је важније да се задовоље потребе три изборне вароши него једне. Параћин има више становника од Јагодине, а Ћуприја и Свилајнац такође броје по око 4.000 становника. Пошто се доказивало у корист Јагодине због постојања индустрије, која запошљава око 15 до 20 радника, напоменуо је да Параћин има фабрику, која запошљава око 300 до 400 радника.

По Велизару Кундовићу, није важан географски положај, јер су вароши у близини, али Јагодина треба да буде окожна варош, јер је она легло радикалном начелу. Због те клице, Јагодину треба поштовати. Он је био припадник друге странке, али он је одао пошту становништву Јагодине на чврстој и истрајној борби за радикална начела.

Поп Таса Капетан-Спасић је поновио да је становништву из много више места лакше да дођу до Ћуприје. Поводом већег образовања

¹⁷⁸ Стенографске белешке ..., стр. 3574.

становништва Јагодине, напоменуо је да гимназију имају Параћин и Свилајнац, а Јагодина само полугимназију.

Поп М. Петровић је истакао да су услови скоро подједнаки за оба места да буду окружна места, јер су теренске тешкоће једнаке за оба места, јер се та места налазе у близини, а посебно и због тога што постоји железница. Од свих разлога да Јагодина буде окружно место, најважнији је, што ће Јагодина имати много јачи културни утицај од Ћуприје, и да ће се култура лакше разносити по народу из Јагодине. Пошто Србија стоји на путу самоуправних послова, због тога је важније да Јагодина буде окружно место. Самоуправни послови, који ће се вршити по окружним скуповима, имаће васпитни утицај на чланове окружне скупштине, који ће утицати на народ, и тај утицај много ће бити јачи у Јагодини него у Ћуприји. Остао је при томе да ће Јагодина са својим политичким правцем-самоуправом утицати на народ јаче него Ћуприја, а географске тешкоће нису такве да би оне имале пресудан утицај.

Мика Ђорђевић, поред културних и индустријских разлога, истакао је да главну улогу имају и географски, статистички и војни разлози. Пошто је ћупријски округ одвојен од јагодинског округа Моравом, они су одељени у посебне делове. Свако од окружја има по три речна слива. Ћупријски је имао сливове река Ресаве, Раванице и Црнице, а Јагодински округ река Белице, Лугомира и Каленићке реке. Када се погледају сливови ових река, одмах се види да је река Ресави по свом простору толико велика као сва поменута три слива у Јагодинском округу. Није добро да народ из ћупријског преко оволико природних препрека иде у Јагодину. Осим тога, ћупријски округ је по простору далеко већи од Јагодинског, а има још и две вароши, Параћин и Свилајнац, чијим је становницима лакше да дођу до Ћуприје, јер се налазе на десној обали Мораве. Статистички подаци, по њему, такође говоре у корист Ћуприје. У Јагодинском округу на један квадратни километар долази 10,7 насељених места, док у Ћупријском округу 17,22, што је много више. Процентуално, у Јагодинском округу било је 10% насељених места са преко 1000 становника, док их у Ћупријском било 16,9%. У војном погледу, Ћуприја је такође била у предности. Према војној подели земље, требало је очекивати да ће војне власти узети за војни центар Ћуприју, јер је свима најближа, било за окружну команду или збориште војске. Ћуприја је далеко важнија и с обзиром на војне операције, које би се појавиле, било на јужној или западној страни земље, јер би се из Ћуприје лакше слала војска на обе стране. За то су доказ ратови са Турцима 1876/78. и са Бугарима 1885. године. По њему су културни и индустријски разлози, разлози другог реда.

Станко Петровић је указао да су сва места у близини, осим неких села у параћинском срезу, што није важно за одређивање окружног места. Није важно по удаљености које је место окружно. Јагодина је ипак много

спремнија и има бољих услова да издржава своју окружну самоуправу и да окружни одбор одговори својој окружној улози. Људи из Јагодине су способнији и спремнији да изведу самоуправу.

Панта Срећковић је био за Ћуприју, јер се живот нашег народа у средњем веку развијао у Раваници и Манасији. Као други разлог је навео близину Левча и Крагујевца, јер се у Крагујевцу становништво левачког среза највише снабдевало потребама, и продавали своје производе. Чак је изјавио да се Јагодина жели прогласити за окружно место, а ни Бог јој то није дао. Ако може да Морава тече назад кад јој се каже, онда ће и он гласати за Јагодину.¹⁷⁹

Према Милији Миловановићу, посланику Јагодинског округа, сви разлози могу да дају предност једној или другој вароши, али по њему је било најважније то што су ресавски посланици, на челу са Димитријем Катићем изјавили да желе да центар буде у Ћуприји, и да је због тога Ћуприја добила првенство. Сматрао је да то мора да отпадне као разлог пред другим важнијим разлозима. Близина Крушевца Ћуприји и Крагујевца Јагодини ставља их у исту равн. И по питању радикализма стоје места у истој равни, јер је цела Србија легло радикализма. По њему, географски положај Јагодине је бољи од положаја Ћуприје због прелаза преко Мораве и Гиља. Према броју становника, Јагодински округ је бројнији, јер само по броју сеоског становништва бројнији је за 8.373 становника, а заједно са бројем варошког становништва за 93 становника. Осим већег броја становника, ресавски и деспотовачки срез су за око 2 ½ сата ближи Јагодини него Ћуприји. Прелаз преко Мораве једнако представља тешкоћу становништву и са једне и са друге стране. Међутим, становништву Јагодинског округа је теже да иду у Ћуприју, јер срез левачки предваја планина Јухор. Поред половине становништва ресавског краја, који набављају своје потребе у Јагодини, исто тако и половина становништва Ћуприје набавља своје потребе у Јагодини. Због чињенице да је већини становништва Јагодина ближа од Ћуприје и да Јагодински округ има више становника, тражио је да Јагодина буде центар округа, како је то скупштински одбор предложио, и затражио је тајно гласање.¹⁸⁰

Рака Миленковић је изјавио да не узима у обзир све разлоге који су наведени, јер су све чињенице познате, и сматра да је због тога Јагодина много подеснија за окружни центар.

Мијајло Поповић је изјавио да никад није могао да замисли да ће икада Јагодина да дође у питање. Сматрао је да је тежина оних разлога, који су на страни Јагодине, скупштини толико позната да је сумњао да ће бити речи о Јагодини. Насупрот Панти Срећковићу, изјавио је да је за њега веће

¹⁷⁹ Стенографске белешке ..., стр. 3577.

¹⁸⁰ Стенографске белешке ..., стр. 3582.

чудо од тока Мораве уз брдо, да Ћуприја буде окружни центар. Поред два среза у Јагодинском округу, и ресавски срез је ближи Јагодини. Само становништву параћинског среза Ћуприја је ближа него Јагодина. Зато, по њему, народни интерес захтева да Јагодина буде окружно место. По њему су војни разлози најмање важни, јер ако се опстанак Србије мора решити пред Ћупријом или Јагодином, онда ту престају сви стратегијски разлози, већ се мора молити за мир. Он није говорио о заслугама Јагодине за радикализам, је ово не треба да пресуђује партијско расположење, него интерес народа. Пошто је окружна варош седиште окружног одбора и скупштине, који расправљају питања од највећег утицаја на материјално стање народа, онда се мора усвојити мишљење да ће такве окружне скупштине бити најкорисније, ако се буду држале у месту које ће својим месним приликама пружити могућност за што правилније решавање ових питања.

Димитрије Катић је навео супротно од Мијајла Поповића, да о овом питању неће бити говора, и да није изнет ниједан разлог који би ишао у корист Јагодине. Ресавци иду у Јагодину као што иду у Смедерево, Београд или Ћуприју, као и у друга места, и то не може да буде разлог за окружно место. Димитрије Катић је говорио да је Ћупријски округ бројнији од Јагодинског за око 5 до 6 хиљада становника, према најновијим статистичким подацима, а не према подацима из 1877. године. Ћуприја је много ближа средишту округа, и правилније је да становништво долази у Ћуприју. Да је ближе, јер од Јагодине нема ни два сата до границе јагодинског и крагујевачког округа, а од Ћуприје нема нигде мање од 15 до 16 сати. У корист Ћуприје да буде средиште округа по њему је јак разлог, што од Пожареваца до Враћа нема на десној обали Мораве ниједног окружног средишта. За Ћуприју су важни и финансијски разлози. Ако Јагодина буде окружни центар, Ћуприји остаје само суд без полиције. Мање би се осетило по Јагодину са изгуби нешто од институција, јер има срез, гимназију и ђумрук, што Ћуприја нема. Ћуприја је важнија за одбрану десне стране Мораве од Јагодине. У Ћуприји се укрштају путеви за Пожаревац, за Црну реку и за Крагујевац, што говори о њеној важности, а не само њена одбрамбена снага. Ћупријски округ има три изборне вароши са преко 12.000 становника, док Јагодина има око 4.000 становника. Ако се варошима призна веће образовање, онда је образовање на десној страни Мораве више, него на левој. Слаби су и разлози да ће Јагодина моћи повољно да утиче на самоуправни рад окружног одбора. Јагодина не бира тај одбор, него цео округ, и у том случају десна обала је надмоћнија од Јагодине.

Известилац П. Ђорђевић је на крају поново подржао Јагодину за седиште округа. Јагодински округ је у главном у равници, а ыупријски није. Сеоског становништва има за око 8.000 више у Јагодинском округу. У ыупријском округу има само 90 места, а у јагодинском 134. Према њему, географске прилике су у корист Јагодине, статистички подаци су у корист

Јагодине, култура такође. И сами разлози, које су неки помињали, да Ћуприја има више интелигенције због још две вароши, не иду у прилог Ћуприји већ против ње. Те вароши нису помогле Ћуприји да се развије, већ су јој одмогли.

На гласању, од 103 посланика, за Јагодину је гласало 45, а за Ћуприју 58 посланика.¹⁸¹

*

После изгласавања Ћуприје за окружно место, било је много противљења.

Случај са Јагодином упоређује се са неблагодарношћу за све што вреди и узвишено и родољубиво. То је велика неправда и још један пример да се племенитост и родољубље награђују неблагодарношћу. Владиним пројектом закона о административној подели земље, Јагодински округ је избрисан са карте Србије. Јагодински округ није био достојан да буде центар једног округа.

У истицању значаја Јагодине цитиран је приказ Јагодинског округа од стране Милићевића у његовом делу *Кнежевина Србија*: „Улазимо у округ који заслужује нашу пажњу по многим које чем, што се догађало у њему и за старог а нашега живота, и за време новог а народног а рада.

Било да историк културног а стања српског а народа потражи прве зачетке наше народне производње; било да родољуб зажели поткрепити своје патриотско осећање примером трпљења из црних дана народног а живота; било да приповедач науми причати предигру оне крваве драме која се птпоче првих месеци 1804. г.; било да народни певац, уз јаворове гусле, почне сликати славну битку варваринску, или да хвалом окити мученичку смрт игумана манастира Каленића-све се торају зауставити на красном округу јагодинском, на лепом Левчу и на питомом Темнићу“.

У истицању значаја Јагодине у краћим цртама наведене су чињенице из прошлости Јагодинског округа. После вековног ропства, у Јагодинском округу се јавља први оружани покрет против таквог стања српског народа. Тада је Коча Анђелковић подигао Левчане, Темнићане и Беличане на јуначки отпор Турцима, али није успео да прошири отпор и много бораца нашло је смрт. Њихова мученичка смрт представља први зачетак српске слободе.

У првом српском устанку Јагодински округ је био први који је очишћен од Турака, и први који је стао у одбрани осталих крајева. Бојеви код Јагодине 1804, на Липару 1809, на Варварину и Јасики 1810. само су светли примери храбрости становника Јагодинског округа. После пропасти

¹⁸¹ Стенографске белешке Народне скупштине 1889. године III, Београд 1890. година.

Првог српског устанка, народ у Јагодинском округу први је устао и прикључио се 1814. године Хаџи-Продановој буни. Такође, на почетку Другог српског устанка Јагодински округ је први устао на оружје и много допринео успеху устанка.

После националног ослобођења, када се појавила самовоља појединих водећих људи, становници Јагодинског округа први су устали у одбрану грађанских права. Око 2.000 Јагодинаца са Милетом Радојковићем покренули су „*Милетину буну*“ и допринели да земља добије устав, који је народу обезбедио грађанска права и обуздао самовољу челника. Када је управа земље дошла у руке људи, који су Србију повели у пропаст, и тада је Јагодина дала знамените умове који су знали да обележе правилан пут народног развитака. Из Јагодине су проистекли први одважни политички борци, који су се борили против назадњаштва, и успели да извојевају слободу и грађанска права. Први зачеци свих политичких тековина, које су извојевале напредак, пре свега радикализма, настали су у Јагодини. Творац радикализма је из Јагодине. Многи Јагодинци су због тога били хапшени и прогањани.

Јагодинци су се одупирали и уценама власти. Није се пристало на избор владиног посланика, због чега Јагодина није добила железничку станицу прве класе, и пруга за Крагујевац полазила би од Јагодине, а не од Лапова.

Јагодинци су први заслужили да осете благодет новог времена, за коју су најзаслужнији, али доживели су огромну неправду. Нису Јагодинци били задовољни радикалском владом, а посебно су замерали посланицима из књажевачког, црногорског, алексиначког и крушевачког округа, јер су ови окрузи много дуговали Јагодинцима за ослобођење од Турака. Због свих заслуг поново су позвани посланици да промене одлуку и да Јагодину одреде за окружно место.¹⁸²

Према „*Вечерњим новостима*“, било би неправедно, неразумно и штетно, а за радикалну странку још и понизно, да се Јагодина не одреди за окружни центар. Јагодина је била дика радикалска, чији су грађани претрпели толико зла и да су многи и материјално пропали, али је остала верна начелима за народна права. Поред могућег економског заостајања, лишавањем Јагодине окружног центра, доведена је у питање част Јагодине. Она је важила за једну од најважнијих политичких и привредних средишта, која има све могућности да се даље развија. Због своје прошлости и изневерене будућности, Јагодина је требало да се поклати једној Ћуприји „*према којој она стоји, као човек у најбољем мушком добу према једном размаженом детету*“. Не може се допустити да се погази част и достојанство народа, једне уважене вароши, чију прошлост радикална

¹⁸² Слобода, бр. 37, фебруар 1890. године.

странка мора да поштује. Само се тражила примена правде и истине, које су биле на страни Јагодине.¹⁸³

Мали лист је стао на страну Ћуприје. Негирали су се разлози да је Јагодина у културном и индустријском погледу далеко надмоћнија од Ћуприје и да Јагодина има већих заслуга од Ћуприје, па и осталих вароши у земљи, за тадашње политичке слободе и парламентаризам. Против написа да је држава уложила у Ћуприју доста, а да је и даље остала слабо развијено место, такође је било реакција. Разлог спорог напредовања Ћуприје није у незаузимању и немарљивости њених грађана, већ да у ћупријском округу постоје још две вароши, Параћин и Свилајнац, које нису мање од Јагодине, па зато новац сакупљен у округу делио се на све вароши, док се већи део новца прикупљеног у Јагодинском округу улагао само у Јагодину.

На крају су набројани разлози у корист Ћуприје, који су и определили одређивање окружног места:

1. Ћуприја је по свом географском положају на средокраћу између Свилајнца, Параћина и Јагодине, а много ближа Свилајнцу и Параћину;

2. Ћупријски округ има 18.000 становника више од јагодинског, и при одређивању средишта округа, морала је да се у обзир узме и жеља већине становништва;

3. Кад би се Јагодина одредила за центар округа, онда би Ћуприја била среско место, што би због штедње било излишно;

4. Ћупријски округ додирује се већом дужином са Моравом, а прелаз преко Мораве скопчан је са великим тешкоћама, јер нема мостова;

5. Значајно је и заузимање посланика Свилајнца и Параћина, пре свих Димитрија Катића, јер су посланици три вароши важнији од посланика једне вароши.¹⁸⁴

Народни дневник понавља излагања неколико посланика, пре свих Димитрија Катића, за које сматрају да је било пресудно, али без пристрасности се наводи да је правда на страни Јагодине. Зна се да Ћуприја, и поред тога што је дуго била окружна варош, није учинила никакав напредак. Зато и није заслужила да буде центар Моравског округа. Док се Јагодина развијала, Ћуприја је живела у учмалости. Није имала ни честитих основних школа, ни трговине и заната. Учињено је лоше Јагодини, која се кроз читав низ година развијала са успехом, и која је увек показивала политичку самосталност својих грађана. Радикали су морали да дају предност Јагодини, јер је она њихова колевка.¹⁸⁵

Домовина искључиви разлог тражи у посланицима једног и другог округа. У одређивању окружног центра главну улогу су играли лична

¹⁸³ *Вечерње новости*, бр. 55, 3. март 1890. године.

¹⁸⁴ *Мали лист*, бр. 56, 25. фебруар 1890. године.

¹⁸⁵ *Народни дневник*, бр. 57, 13. март 1890. године.

пријатељства и лични интереси, а не стварне потребе народа. Насупрот Димитрију Катићу, ауторитету међу посланицима, стајао је Таса Ћикић, који се није довољно борио за Јагодину.¹⁸⁶

¹⁸⁶ *Домовина*, бр. 41, 22. фебруар 1890. године.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

СРПСКО ДРУШТВО ЗА САВЕЗ БАЛКАНСКИХ НАРОДА

На предлог Димитрија Катића, за 19. мај 1891. године заказан је митинг у Јагодини, ради образовања једног засебног удружења у Србији, са задатком да свим могућим путевима и средствима ради на чврстом и искреном савезу балканских народа.¹⁸⁷

Поводом оснивања друштва донет је *„Програм српског друштва за савез балканских народа“*, који је требало да учврсти савез међу балканским народима и државама, ради заједничке одбране од политичких и економских непријатеља балканских држава.

Правила су се састојала од шест одељака и 28 чланова. У првом одељку, одређено је име, циљ и задатак друштва, који је гласио: *„Грађани Краљевине Србије оснивају, на основу истакнутог програма, друштво под именом: Српско друштво за савез балканских народа“*, и: *„Циљ је друштва да ради на ширењу и остварењу свога програма“*

У другом одељку, предвиђена су средства којима ће се циљ правилно и законито постизати. Овај одељак је гласио: *„За постигнуће свога циља, друштво ће употребљавати само законита, културна и морална средства, служећи се издавањем књига и листова, држањем зборова и предавања, проповедајући и распростирајући љубав, братство и слогу међу балканске народе и сузбијајући све што је овоме противно.“*

У трећем одељку, говорило се о члановима друштва: *„Члан овог друштва може бити сваки Србин и Српкиња, и сваки грађанин и грађанка у Краљевини и другим земљама.“*

Чланови могу бити: 1) утемељачи, 2) редовни и 3) добротвори балканских народа. Чланови утемељачи су они који се за такве упишу и положи у благајну друштва за свагда 50 динара. Редовни чланови су они, који положи 50 пара динарских при упису, а касније сваког месеца по 30 пара динарских. Чланови добротвори балканских народа су они државници, било балканских или других држава, који су својим државничким радом потпомагали или потпомажу остварење савеза балканских народа. У ове

¹⁸⁷ Дневни лист, бр. 110, 18. мај 1891. године.

чланове спадали су и научници и књижевници, који су књижевним радом ширили мисао о савезу.

Мала сума за чланство у друштву требала је да омогући да сваки родољуб може да буде члан друштва. Значај овог друштва налаже сваком Србину и Српкињи да се упишу за чланове и да својски потпомогну на остварењу програма и циља друштва. У друштво су позивани и сви остали становници балканских земаља, како би могли да отклоне од себе све непријатељске намере, које су ишле на подјармљивање народа на Балкану и у политичком и у економском смислу. Сви уписани чланови били би дужни да енергично траже од својих влада да оне што пре остваре и утврде односе између себе да не би несрећа, коју су туђинци спремили, затекла балканске народе неспремне и раздвојене.

Димитрије Катић

Неколико векова балкански народи су били потчињени од других народа и држава. Мало ко је радио на спасењу балканских народа, већ многи и даље покушавају да их потчине. Све што су балкански народи остварили, успели су сами. Балкански народи морају да буду ковачи своје среће и лепше будућности.

У четвртом, одељку одређена су права и дужности чланова друштва за савез балканских народа. Сви чланови су имали два права: а) да долазе на своје месне скупове и на њима већати и решавати, б) да бирају месну управу и изасланике за главни скуп друштва и да сами буду изабрани.

Чланови добротвори и утемељачи, који нису српски држављани, имали су право да присуствују и говоре на месним и на главним скуповима, али нису имали право одлучивања.

Дужности редовних чланова су биле: а) и усмено и писмено ширити у околини својој мисао о потреби савеза балканских народа; б) долазити на своје месне скупове и већати о друштвеним пословима; в) распростирати по народу друштвена издања без награде; г) плаћати редовно своје услуге; д) вршити савесно ове послове друштвене, које избором на њих падну. А који члан не врши уредно своје дужности, друштво има права искључити га.¹⁸⁸

У петом одељку, правила друштва-изложене су тачке о управи друштва. Овај одељак је подељен на два дела. У првом делу прописана су правила о уређењу месних одбора и скупштине:

„Чим се у неком срезу или вароши краљевине Србије саставе у овакво друштво 15 редовних чланова, они ће између себе изабрати месни одбор, који ће бити састављен из: председника, деловође, благајника и 5 одборника, и приступити даљем раду по овим правилима, а у исто време ступиће у савез са главним одбором друштва.“

Дужности месне управе биле су:

А) Да се стара на придобијању нових чланова; да приређују предавања и беседе; да доприноси материјално и морално остварењу задатака друштва;
Б) Дужност председника: да се стара о извршењу решења одборских; да руководи пословима у одбору; да сазива седнице одбора; да сазива кад буде потребно месне скупштине и да председава на њима; да са пословођом врши сву нужну преписку и администрацију.

В) Дужности пословође су: да у администрацији помаже председнику, и да води најстрожији рачун, да по решењима одборским поступа.

Г) Сваки административни акт, сем решења, потписује председник с пословођом, а рачунски председник с благајником.

Месни одбори дужни су слати главном одбору месечне извештаје о свом раду и све приходе, осим оних који су као трошак учињени.

У другом делу прописана су правила о уређењу главног одбора и главног скупа:

Главни одбор има 12 чланова, које бира главни скуп између припознатих чланова друштва.

Главни одбор дели се на два одсека, и то један административни, са седиштем у Јагодини, а други књижевни.

Дужност главног одбора је да се споразумима са сличним друштвима код балканских народа утврди везу и заједнички рад, као и да подстиче на склапање оваквих друштава, како у краљевини Србији, тако и код других балканских народа, где тих друштава није било.

Административном одсеку је дужност да води преписку са свим месним одборима, да прикупља улоге чланова и друге приходе, и о њима води рачуна. Из свог чланства бира благајника. Административни одсек

¹⁸⁸ Дневни лист, бр. 209, 8. октобар 1891. године.

окупља се једном месечно, а цео одбор два пута у години, а у ванредним ситуацијама на захтев најмање пет чланова одбора.

Књижевни одсек имао је дужности да за првих неколико година свога рада издаје што чешће штампане извештаје и књижевне радове, који говоре у прилог савеза балканских народа.

Сва решења главног одбора доносе се простом већином гласова. При равној подели гласова, одлучује она страна на којој је глас председника.

Сваки месни или срески одбор изабраће за главни скуп по једног изасланика на сваких 20 редовних чланова. Ако у неком месту не буде 20 чланова, а постоји одбор, ипак ће на главни скуп послати једног изасланика.

На главни скуп долазе:

1. Сви чланови Главног одбора;
2. Изасланици месних и среских одбора. Скупу су могли да присуствују и учествују у раду и сви остали чланови друштва, па и они који нису имали право гласа.

На Главном скупу друштва се решава о изменама и допунама правила; расправља о питањима која су од главног одбора истакнута као дневни ред, и друга, која се тичу рада и опстанка друштва; утврђује главни годишњи буџет; прегледа рад главног одбора, бирајући из своје средине пет чланова контролора; бира чланове главног одбора.

Место и време одржавања годишњег скупа одређује главни одбор, и то у августу сваке године.

Осим редовних скупова, може главни одбор, по потреби, да сазове општи збор (митинг), на који имају приступ сви чланови друштва са правом решавања.

У шестом одељку, садржане су завршне одредбе, које гласе:

- У случају да уређење овог друштва престане, са имовином друштва поступити ће се по решењу донетом на последњем скупу, који ће главни одбор за то нарочито сазвати.

- Сви редовни чланови потписују ова правила и тиме се обавезују да ће по њима поступати.

На крају је истакнуто – *„Кроз ова правила веје један дух – дух братске заједнице и пријатељског договора и споразумевања у циљу добре будућности, лепога напретка и успешног развоја балканских народа, које ће се постићи чврстом алијансом и савезом свију балканских народа и хладном политиком.*“¹⁸⁹

¹⁸⁹ Дневни лист, бр. 220, 9. октобар 1891. године.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ЗЕМЉОТРЕС У ПОМОРАВЉУ 1893. ГОДИНЕ

Земљотрес се догодио на Велику суботу, 27. марта 1893. године. По обиму је обухватио сву централну Србију, западну Бугарску, Косово и Војводину.

Земљотрес се догодио 27. марта 1893. године у 14 часова и 45 минута. Трајао је 40 до 45 секунди. За кратко време уследио је још један јачи земљотрес. Потреси су се догађали све до вечерњих часова, у размаку од једног сата. Сви су били слабији од првих. Целе ноћи између 27. и 28. марта земља је често подрхтавала. Центар потреса био је углавном на простору између Мораве и Ресаве. По дужини, линија земљотреса простирала се од Свилајнца до села Бељајке. Друга линија потреса била је доста краћа и пресекала је велику линију код села Медвеђе. Општи правац потреса кретао се правцем северозапад – југоисток.

У Јагодини су све зграде од тврдог материјала биле доста оштећене. Сва државна надлештва такође. Земљотреси су се понављали више пута. Због рушења оцака Мите Вељковића, кафеџије из Јагодине, погинуо је Гавра Јовановић, судија Јагодинског првостепеног суда.¹⁹⁰ Највише је страдала државна зграда у којој се на доњем спрату налазила војна команда, а на горњем окружни суд. Доњи спрат, иако је доста напукао, био је употребљив, али је горњи спрат био исељен. Зидови који су окренути приближно истоку и западу испуцали су у свим правцима, док се на зидовима у правцу север – југ налазиле хоризонталне пукотине, које су указивале да су се ти зидови у целини нагињали. Зид окренут према северу у висини таванице одвојио се од зграде за три до четири сантиметара и то према северу. На исту страну падале су и цигле са оцака, не клизећи низ кров. У јагодинској цркви нарочито је испуцао западни зид у разним правцима.¹⁹¹

У државној ади у Ћуприји приликом земљотреса пукла је земља у дужини од око сто метара. Из пукотине је избијала вода и нека маса оловне боје, налик на песак, и маса жуте боје, која је изгледала као пепео. У

¹⁹⁰ Мале новине, бр. 88, 30. март 1893. године.

¹⁹¹ Српске новине од 1. маја 1893. године.

пукотини, на дубини од два метра, налазила се вода. Други јачи земљотрес догодио се у Ћуприји 29. марта у 4 сати и 30 минута, и још један у 14 часова и 40 минута. Последњи удар јавио се 30. марта у 10 часова пре подне. Међу мештанима је завладао страх услед преношења гласова да ће испод Ћуприје да избије вулкан. Није било ниједне зграде која није била оштећена. Црква је сва испуцала. Окружно начелство је постало неупотребљиво, нарочито други спрат. Фасцикле у архиви падале су из западних и јужних рафова, а из источних и северних нису. Каса је била окренута супротно од казальке на сату. Цигле са оцака падале су директно на земљу према северној страни. Још недовршена школска зграда напрсла је на једном месту. Многи димњаци су падали. У Ћуприји су две мачке угинуле. Једна је била скотна, а друга је скочила са мале висине, али је после неколико дана угинула.¹⁹²

Земљотрес је погодио Свилајнац истог дана у 15 часова и нанео много штете. Готово су све куће биле оштећене, нарочито оне од тврдог материјала. Такође су и сви димњаци падали. Зидови су махом пуцали правцем северозапад-југоисток. Димњаци су углавном падали према северозападу. Кров са једне високе нове зграде, која се није срушила, такође је пао према северозападу на једну суседну кућу и срушио је. Догодио се један смртни случај. Становништво чије су куће попуцале боравило је у по двориштима, а неки и у брдима.

Прве пукотине јавиле су се на друму од Марковца према Свилајнцу, широке један до два сантиметара. На неким местима, кроз те пукотине избијала је вода измешана са песком. Правац пукотина кретао се правцем северозапад-југоисток, а неке су са тим правцем чиниле прав угао. Дужина и једних и других пукотина износила је више стотина метара. Песак, који је избијао из пукотина, био је зеленкасто сиве боје, а у малој количини, углавном на два-три места, црвенкасто жуте боје. У непосредној околини Свилајнца настале су многобројне пукотине и биле су ширине од 10 до 15 сантиметара и избачени песак био је обилнији. На месту где је земља пукла, вода је шикљала у вис 30 до 50 сантиметара. У Свилајнцу се на једном крају појавио нов извор са великом количином воде, али је то трајало кратко време. У многим бунарима вода је нарасла замутивши се, а после кратког времена поново је спала на ранију висину. Међутим, неки бунари су се напунили песком и сасвим пресушили. То је трајало око два сата. Пукотине су се поново спојиле. Поред пуно слабијих потреса, још један јачи потрес догодио се 28. марта у четири сата ујутру и трајао је око две секунде.¹⁹³

¹⁹² *Мале новине*, бр. 108, 19. април 1893. године.

¹⁹³ *Мале новине*, бр. 94, 6. април 1893. године.

У Левчу се такође осетио земљотрес, али није нанео штету, а није било ни људских жртава. Још један слабији земљотрес се осетио истог дана у 20 часова и 20 минута.

У Великом Поповићу и Медвеђи већи број кућа је био порушен, а мештани су се раселили по брдима. У Великом Поповићу штета је била највећа. У Медвеђи су се на више места појавиле дугачке и узане пукотине, из којих је излазио црвени песак. Куће од тврдог материјала су биле више оштећене него у Свилајнцу. Црква и школа биле су сасвим неупотребљиве. У сеоској речици вода је неколико минута била сасвим усахла после потреса, али се опет појавила. Са бунарима је био исти случај као у Свилајнцу. Први јачи земљотрес у Медвеђи догодио се још 1. марта. Тада су два димњака оборена. Срески начелник је преузео мере да се спрече крађе. У Горњој Ресави није било куће на којима нису оштећени кровови или димњаци. Многе жене, које су спремале храну за Ускрс, биле су повређене рушењем оцака, од којих су неке и умрле. Народ је живео под ведрим небом све док потреси нису престали.¹⁹⁴

На манастиру Манасији отворене су неке старе пукотине на источној страни, а од нових штета догодио се пад горњег перваза са средњег кубета, који је незнатно оштетио кров. Са манастирских кула на више места падао је камен. Главни улаз био је готово затворен.

Један сељак из Купиновца, који је у очи Ускрса био у Свилајнцу, враћајући се кући затекао га је земљотрес између Луковице и Седлара у пољу. Ту је пронађен мртав, без икакве повреде на телу.

Једна воденица у атару села Медвеђе се срушила. Кров је пао, а под се урушио. Власник те воденице из Роанде угруван је и после осам дана умро. Један човек, који је млео кукуруз, остао је на месту мртав, а воденичар је кроз под пропао у воду и остао је жив.

У селу Балајнцу, на једну жену док је дојила дете пао је зид. Она је после неколико сати издахнула, а дете је испод ње остало неповређено.

Земљотреси су се поновили и 10. априла. Први се догодио у 9 сати и 10 минута, а после пет минута други, много јачи. Сутрадан у 12 сати у подне догодио се слабији земљотрес, а у 17 часова и 30 минута много јачи. Током 12. априла није било земљотреса, осим што се чула нека тутњава из дубине земље.

Током ноћи између 12 и 13. априла догодила су се два земљотреса. Није било јаких потреса 13 и 14. априла, а 15. у 7 сати ујутру догодио се јак земљотрес праћен јаком тутњавом. После пет минута догодио се још један слаб потрес, а касније и више мањих потреса.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Српске новине, од 23. априла 1893. године.

¹⁹⁵ Мале новине, бр. 108, 19. април 1893. године.

Према извештају Геолошког завода, нарочито је истакнуто да земљотреси нису били вулканског порекла. То је било упућено највише житељима око Мораве, који су страховали да из земље може избити ватра или врела вода. Многобројне пукотине, које су се услед земљотреса створиле, нису биле дубоке, а песак који је покуљао из њих само је био из највиших речних наноса. Исто тако, није била оправдана бојазан да из земље може покуљати силна вода, јер у земљи нема великих резервоара, већ је та вода која је истицала била површинска, односно бунарска вода.

Није се веровало да могу да се десе јачи земљотреси од досадашњих и да се појаве нове опасности. Такви потреси су се јављали на Балканском полуострву у појединим периодима, али увек без тежих последица. При оваквим земљотресима није било велике опасности за људске животе, осим при рушењу зграда већ склоних паду. Ради веће сигурности, требало је поправити или срушити оштећене кровове и димњаке, који су оштећени у првом земљотресу.¹⁹⁶

Јелена Авакумовић, кћерка Јована Авакумовић, формирала је фонд за пострадале од земљотреса. Преко њеног изасланика Алексе Стефановића, двоје грађана Јагодине добило је помоћ из овог фонда. Према извештају Суда општине јагодинске, помоћ су добили: Јелена, удовица Проке Митровића у висини од 232 динара, и Андра Бошковић, пушкар, 233 и ½ динара.¹⁹⁷

¹⁹⁶ *Одјек*, бр. 69, 17. април 1893. године.

¹⁹⁷ *Српска застава*, бр. 140, 7. јул 1893. године.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

СУДАР ВОЗОВА У ЋУПРИЈИ

Судар се догодио у среду 30. априла 1897. године. Воз са бугарским кнезом ударио је на вагоне натоварене угљем, којима је маневрисала локомотива. Благодаречи присутности машиновође Радована Вишнића и осталог особља у возу бугарског кнеза, избегнута је већа штета. Осим штете на вагонима натовареним угљем, није било веће штете. Укупна штета је износила око 400 динара. На дворском возу искривљен је један одбојник, једна одбојничка чаура је полупана и једно квачило разбијено. Машиновођа је успео да благовремено успори дворски воз и избегне много већу штету. У возу се налазио кнез Фердинанд, кнегиња Марија Лујза, двојица принчева, први ађутант потпуковник Марков, капетан Стојанов, др Леверкин, Жорж Вернаца, директор иностране кореспонденције, инспектор бугарске железнице Унтерберг, дворске госпође и женска свита кнегиње, као и ниже особље бугарског двора. Са српске стране, воз су званично пратили Светозар Поповић и Јевта Поповић, контролори железничке дирекције.

Судар се догодио због крајње неодговорности дежурног саобраћајног чиновника ћупријске станице Ненада Маринковића и недовољног надзора самог шефа станице Васе Вељковића. Шеф станице је најодговорнији за судар, јер је требао лично да врши службу приликом доласка дворског воза. Он је на то био обавезан због важности воза, а и сви шефови станице добили су такву наредбу од дирекције железнице.

У ћупријској станици налазио се пола сата пред долазак бугарског дворског воза један теретни цоз. Јављајући параћинској станици о одласку овог воза у 15 часова и 55 минута, шеф станице у Ћуприји обавестио је да је пруга слободна за дворски воз. Међутим, у ћупријској станици, као и сваког дана, маневрисало се у близини скретнице. Дежурни чиновник је заборавио да благовремено обустави маневрисање, већ је то покушао у тренутку када се воз појавио пред растојним сигналом. Тада је већ било касно, и машиновођа је само „противпаром“ и кочницом успео да избегне озбиљан судар. Дежурни у параћинској станици је пропустио да јави о одласку воза, а о проласку воза ниједна станица ништа није јавила.

И сам положај ћупријске станице допринео је судару. Машиновођа дворског воза, због велике кривине и оближње шуме, могао је да види

растојни сигнал тек на 150 метара, а после проласка поред сигнала, станицу је могао да примети тек на 300 метара, због нове кривине и једног забрана.

Одмах по судару узбуђење је било велико. Кнез је био доста љут. Лично је прегледао цео воз. Кнегиња је једно парче од разбијених одбојникових чаура понела са собом. Кнез је машиновођу Радована Вишнића одликовао златном медаљом с круном и поклонио му 100 динара у злату.

Контролор железнице је, још док се воз налазио у станици, суспендовао шефа станице и дежурног чиновника. Касније је упућена једна комисија да детаљно испита све чињенице око судара возова.¹⁹⁸

¹⁹⁸ *Одјек*, бр. 69, 6. мај 1897. године.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ПРОСЛАВА ВЕНЧАЊА КРАЉА АЛЕКСАНДРА И ДРАГЕ МАШИН У РЕСАВИ

Венчање краља Александра и краљице Драге прослављено је у Свилајнцу 22. јула 1900. године на врло свечан и достојанствен начин. Венчање, које је извршено у 16 часова, објављено је пуцњима из прангија испред свилајначке општине. Заставама и венцима од разног цвећа биле су окићене многе зграде. Становништво је у великом броју изашло на улице кличући: „Живео Краљ Александар I“, „Живела Мајка Србије Краљица Драга“. На свим надлештвима постављене су краљеве слике, окићене венцима од разног цвећа. Народ је, пролазећи поред краљевих слика, непрестано клицао: „Живео Краљ, Живела Светла Вереница“.

После свечаног благодарења у цркви, сва удружења била су на честитању код начелника среза ресавског. Од 15 часова у просторијама општине организована је свечаност са закуском, коју је приредио суд и одбор за прославу.¹⁹⁹

На дан венчања одређену депутацију од 140 лица, коју су предводили народни посланици и игуман манастира Манасије МIRON, испратио је срески начелник Ма(и)рко Борисављевић до Марковца, одакле су возом отпутовали за Београд. Они су у име народа среза деспотовачког поздравили веренике и присуствовали венчању.

Уочи венчања пуцано је из прангија у част сутрашњег весеља. На дан 22. јула Велики Поповић био је сав у зеленилу, окићен венцима и тробојкама. То је за становништво среза био најрадоснији дан, због женидбе краља, а и због тога што је изабрао Српкињу, „достојну да се зове српском Краљицом Мајком“. Око 8 сати пре подне срески начелник са свим својим особљем-чиновништвом, грађанством, одређеним општинским часништвом и мноштвом народа из целог среза, у колима и на коњима, отишао је до Медвеђе у цркву на службу божију и благодарење.

¹⁹⁹ Вечерње новости, Београд, бр. 203, 25. јул 1900. године.

При повратку у Велики Поповић било је преко сто кола, пред којима су јахали коњаници са барјаком и остали коњаници из Горње Ресаве. Њих је дочекала музика извођењем „*Краљеве Химне*“. Затим је срески начелник примао честитке, а касније је први повео „*Краљеве Оро*“, чиме је отпочело опште народно весеље.

Око 11 часова, у времену када се обавило венчање, срески начелник са народом изашао је на једну узвисину до варошице, где се под једним дудом пекло јуне на ражњу, и пила ракија и пиво. На том месту срески начелник је испио здравицу младенцима и говорио окупљеном народу шта је руководило краља да се ожени краљицом Драгом, као и какве је заслуге имао њен деда Никола Луњевица. Током, а и после говора, пуцано је из прангија и узвикивало „Живео Краљ“, „Живела Краљица“.

Увече, варошица је била осветљена и приређен је банкет са ватрометом. Тада је донето јуне од 80 килограма. На гозби је такође одржано много здравица за срећу Краља и Краљице. Веселе је завршено тек сутрадан у 12 часова.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ОДНОС ДРАГУТИНА ПЕЋИЋА, ПОСЛАНИКА МОРАВСКОГ ОКРУГА ПРЕМА „ОБЗНАНИ“²⁰⁰

Обзнана је донета крајем 1920. године. Доношење Обзнане било је првенствено уперено против Комунистичке партије Југославије. Тада је забрањена свака комунистичка пропаганда, укидане организације, забрањиване новине и сви списи који су хвалили диктатуру, револуцију и свако друго насиље.

На седници Народне скупштине, одржаној 8. априла 1921. године, говорило се о интерпелацији групе комунистичких посланика поводом доношења „Обзнане“. Један од учесника у расправи био је Драгутин Пећић, посланик из Моравског округа, на листи Демократске странке. Он је изнео своје мишљење у неколико целина.

Шта хоће интерпеланти?

Интерпелацијом се пита влада, коју су то кривицу они учинили, у чему се састоји кажњивост њихова програма и траже да се влада стави под суд, јер је учинила дело безакоња. Да би разумели рад владе и данашње захтеве појединих посланика, да узмемо рад владе. У својој Обзнани влада проглашава тамо побројане радње једне политичке партије као незаконитост, и на основу тога наређује да се те радње забране, а кривци предају суду, и да се још војска стави у одбрану државе. Ради лакшег разумевања, цела ова ситуација треба да се посматра са две тачке гледишта. Прво, да ли је употреба војске једна противзаконита, и друго, да ли су остале радње владе противзаконите.

Употреба војске

На питање интерпеланта како и да ли сме да се употребљава војска за овакве ствари, Сима Марковић тврди да је употреба војске у овим стварима

²⁰⁰ Демократија, бр. 539, 14. април 1921. године.

њено скандализирање. Не жели да допусти да војска буде марионета и играчка у рукама појединих власника. Као што видите, тврђење је оштро, прекор је строг, и ја ћу одмах стати на страну комуниста, ако је све тако по закону. Члан 1. закона о устројству војске гласи: „Војска је одбрана отаџбине и потпора законитости. Члан 392. правила службе гласи: „Оружана војничка сила у земљи употребљује се онда кад средства са којима грађанске власти располажу нису довољна за одржање реда и безбедности...За одржање законитости у земљи, за одржање реда и поретка у земљи, прогласила је да ставља у службу војску. Ово је законитост! “

Драгутин Пеђић

Шта су радили комунисти

Шта им је то у програму противно законима и каква је управо то та остала акција која је навела владу да примени ове чланове закона о употреби војске и да учини онакав проглас на народ какав он у „Обзнани“ гласи. Да би се на то одговорило, ми ћемо прво прегледати које су радње комуниста, како на њих гледају наши закони и ,на крају, је ли корак Владе насиље или не.

У књижици која носи наслов „Одлуке II Конгреса комунистичке партије у Југославији“ на страни 21. под VII стоји овакав став: „*Револуционарна епоха захтева од пролетаријата да примењује таква борбена средства која групишу сву његову акцију и увлаче широке пролетерске масе у велику борбу у акцију која се завршује отвореним*

сукобима са буржоаском државом“. На страни 31. истих одлука другог конгреса у тачки VII стоји забележено ово: *„У борби за остварење свога програма Комунистичка партија Југославије ће се служити свим револуционарним средствима према приликама и потребама“*. Она се не одриче ни најјачих, ни најтежих средстава, као ни оних која данас у револуционарној ситуацији имају другостепени значај.

Ето, то је из јавних одлука конгреса комуниста, које је ушло у програм рада Комунистичке партије. Министар је прочитао безброј ствари о припремама и спреми за напад на државу, о примању новца са стране, о вези са другим државама, о прогласу доброга човека у Далмацији: Да се руше и пале куће, да се отима и граби имовина. Да чујете још неке ствари, које није поменуо Г. Министар, па онда да видимо, како на све то гледају наши закони.

На конгресу у Вуковару, одлучено је и примљено: да се установи тајно удружење, које ће имати паралелну акцију са јавном комунистичком акцијом. У комунистичком манифесту, упућеном народу и растуреном у народу, изричито се вели да се подижу совјети и подиже њихов ауторитет у борби и уништавању државног апарата. У том манифесту се проповеда распад државног јединства, грађански рат и учи се народ како да се приграби власт у таквим случајевима. У брошури која носи наслов *„Платформа комунистичке интернационале“* изрично се позива пролетаријат целог света у последњу борбу и узвикује: *„Оружје против оружја, силу против силе за уништење буржоаске државе“*. У брошури *„Стани, преварена рајо!“* узвикује се: *„Радни народе, пази, буди на опрези, куцнуо је дванаести час“*. У брошури Зиновјева, под насловом: *„Друга интернационала“*, проповеда се *„да радничко питање треба и мора се решити оружаном силом и завођењем диктатуре пролетаријата“*. У брошури *„Начела и директива III интернационале“* проповеда се заузимање силом целог државног апарата, обарање свих досадашњих власти и судија и завођење болшевистичких власти и судија. У брошури: *„Одлуке конгреса уједињења С.Р.П.Ј.(К.)“* проповеда се непомирљива борба и уништење буржоаског друштва. У брошури *„Прилози комунистичкој тактици“* проповеда се изречено: *„Мачем у руци стварање новог друштва“*. У брошури *„Програм комуниста“* тражи се: Оружани устанак противу државе, разарање оружане државне силе другом силом; тражи се обарање власти грађ. друштва, забрана штампе и слободе речи, и свака акција буржоаског друштва. У безброј других брошура, које су све растуране у народу, тражи се изречено обарање и уништење државе. Из свих ових одлука и агитација види се: спремање на уништење и обарање постојећег уставног и законитог реда силом, крвљу и мачем, спремање народа на паљевине, рушење, грабеж и уништење туђе имовине и на исмевање, омаловажавање установа државних и установљење тајног друштва, противног државним циљевима.

Наши закони према радњама комуниста

Да ли је то допуштено, утврдиће се према кривичном закону.

У члану 87. између осталог: „предузећа и акције којима се иде на то... да се Устав земаљски насилно промени... да се казни робијом од 15 до 20 година.

У члану 90. кривичног закона има ово: „...свако друго дело којим се припрема издајничко предузеће да се казни робијом до 5 година.“

У члану 101. кривичног закона има ово: „Ко... људе наоружава или каквим војним потребама снабдева..., кажњава се затвором до 2 године“.

У члану 102. кривичног закона има ово: ... кажњава се стварање тајних друштава..., у члану 103. казни се исмевање и омаловажавање установа државних; а у члановима 289 – 291. и у члановима 299 – 303. кривичног закона опасне паљевине кажњавају се робијом до 20 година; а уништења, разграбљивање туђих ствари, највећом казном затвора.

Из ових ставова законских види се: да кривични законик ове радње делом сматра за преступе, а делом за злочине и казни их најтежим казнама, и ми их за такве морамо сматрати.

Је ли „Обзнана“ противзаконитост и насиље?

Поћи ћемо од Устава, онога Устава који важи и који, бар за Србију, још није укинут, члан 25. садржи: „Српски грађани имају права удружити се у целима које нису противне закону. Ово право не може се подчинити никаквој превентивној мери“.

Пред собом имамо удружење које проповеда да силом васпостави нови ред ствари. Према томе, овај члан 25. Устава, који проповеда слободу удруживања, не штити ове радње, већ их прогони.

У држави постоје и други закони који о томе говоре. Тако у члану 1. Закона о јавној безбедности налази се овај став: „Врховни надзор и старање о безбедности води Министар Унутрашњих Дела... издаје наредбе и упуте за повраћај реда и мира...“, а члан 2. истог закона овако гласи: „За одржање јавне безбедности реда и мира, старају се полицијске власти...“.

У члану 7. Закона о устројству централне управе, генерално се ставља у дужност Министрима да пазе и старају се за извршење закона. У члану 27. истог закона изричито се ставља у дужност Министру унутрашњих дела: Да чува закон и ред, поредак и мир; да води рачуна о личној и имовној безбедности и да предузима и отклања све што би то угрожавало, ... и да води надзор, како над рђавим људима, тако и над рђавим друштвима, и уопште да предузме сва она старања, која нису нарочитом одредбом код другог Министра у дужност стављена.

Ако сравнимо прочитане законске и уставне одредбе, видимо да је влада била у кругу законских одредаба и на својој дужности. Оно што је она урадила није акт незакоња и насиља, него поступање по уставу и законима. Њена дужност је да брани ред и поредак и мир у земљи, да штити личну имовину и безбедност и да отклања и спречава све оно што би то могло угрозити.

Узроци данашњем развоју комунизма

Интерпелант се у својој почетној речи обраћа влади и каже: „*Господо, не можете ви „обзнанама“ и наредбама уништити бољшевизам, зато што он свој извор налази у овако уређеном капиталистичком друштву. И ако хоћете спречити комунизам, онда уништите капиталистичко друштво. Комунизам је епидемија која се шири широм белог света*“.

Није тачна изјава интерпеланата да је комунизам, овакав какав је, у покрету и у мери у којој се шири целим светом, резултат постојећег капиталистичког друштва. Он је само и једино последица великих и дугих ратова и беда и невоља, које су иза тих ратова наступиле. Да је он последица капиталистичког друштва, он би тако исто ове размере и овај значај имао и пре великога европскога рата. Он га нема, и није га имао. Није га имао зато што његов извор није у капиталистичком друштву, него му је извор у бедама и невољама које су избиле после рата. Епидемију, како називају комунизам, не можемо поздравити и хвалити, него је морамо лечити. Слажем се с тиме да је комунизам епидемија, али дужност је наша да епидемију сузбијемо. Невоље и беде народне лечимо брзо, и одлучно; будимо на опрезу да извесни људи са рачуном не заведу народ.²⁰¹

²⁰¹ Стенографске белешке Уставотворне скупштине Крљевина Срба, Хрвата и Словенаца I, Београд 1921, стр. 30-31.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ШКОЛЕ У БЕЛИЧКОМ СРЕЗУ 1919 – 1920. ГОДИНЕ

Ове школске године постојале су школе у: Багрдану, Бунару, Винорачи, Врановцу, Глоговцу, Главинцима, Деоници, Драгоцвету, Дубокој, Јовцу, Лођики, Ланишту, Лозовику, Мијатовцу, Мајуру, Милошеву, Праћини, Трешњевици и Црнчу, и из левачког среза у Великој Сугубини, Великој Пчелици, Горњој Сабанти, Дулену, Ратковићу и Слатини, које су припадале беличком школском срезу.

Школе у Врановцу, Главинцима, Мијатовцу и Деоници имале су школске 1918/19. године по два одељења и по два учитеља. Због недостатка учитеља, за 1919/20. годину укинута је по једно одељење и школе су имале само по једног наставника. Учитељи у школама у Врановцу, Главинцима и Мијатовцу радили су у школској 1919/20. години полудневном наставом и са доста великим бројем ђака. Предложено је да се за школску 1920/21. године у овим школама отвори још по једно одељење. Учитељ школе у Деоници радио је само са првим разредом, у коме је било 55 ђака. Ове школске године отворене су школе у Лозовику, Црнчу и Дулену.²⁰²

Од 25 школских зграда, од тврдог материјала, које су биле новије, удобне и одговарале намени, имале су школе у: Багрдану, Бунару, Винорачи, Главинцима, Деоници, Драгоцвету, Јовцу, Лођики, Мијатовцу, Праћини, Великој Сугубини, Ратковићу и Слатини.

Школе у Врановцу, Дубоки, Ланишту, Мајуру, Милошеву и Великој Пчелици биле су старије и грађене су од мешовитог материјала. Школа у Мајуру је била новијег датума, али је била доста мала и тескобна. По удобности, најлошија је била школа у Милошеву, јер је била недовољна, са малим учионицама, које је било немогуће проширити. Привремене школске зграде имале су школе у Глоговцу, Дулену, Лозовику, Црнчу, Трешњевици и Горњој Сабанти. Од ових зграда највише је одговарала потреби зграда у Глоговцу, која је у току 1919. године, преправљена од општинске суднице, и могла је добро да послужи, док се нова не направи. Стара зграда у Глоговцу,

²⁰²

АЈ, 66, 1593.

нешто од дотрајалости, а највише у време непријатељске окупације, била је потпуно пропала. Остале школске зграде узете су под кирију и то су биле обичне куће, које нису одговарале намени, али су за кратко време могле да послуже. Општинама је остављен рок од 2 до 3 године да подигну одговарајуће зграде.

Од 25 школа, одговарајуће станове за два учитеља имале су школе у: Јовцу, Лођики, Милошеву, Дубокој. За једног учитеља станове су имале школе у: Бунару, Винорачи, Главинцима, Праћини, Великој Сугубини, Ратковићу и Слатини. Непотпун стан за једног наставника имала је школа у Драгоцвету. Станове нису имале школе у: Багрдану, Врановцу, Глоговцу, Деоници, Ланишту, Лозовику, Мијатовцу, Мајуру, Трешњевици, Дулену и Горњој Сабанти.

Изддржавање основних школа

Школе су врло тешко радиле у овој школској години. Због недостатка новца школе су једва одржавале наставу. Опремљеност школа била је слаба, многе школе нису имале послужитеље, а и станарина је учитељима исплаћивана врло нередовно. Прикупљање школског приреза било је слабо. У прво време, због опште оскудице није ни прикупљан прирез, а касније, када је наређено прикупљање, оно је остављено на добру вољу општинама. Присилна наплата због сиромаштва није вршена. Само благодарећи учитељима, који су врло трпељиво подносили све недаће, са великим напором, али савесно су обављали своју дужност.

Поред оскудице у издржавању, сметњу рада школа представљала је појава заразних болести, нарочито малих богиња, грипа и шарлаха. У Јовцу је шарлах владао од почетка маја, па до краја школске године. Школа није радила од 4. до 18. маја, и од краја маја до краја јуна. Због тога није завршена школска година у овој школи. Мале богиње су се јављале на више места, а најтеже је било у Драгоцвету и Дулену, где је било распуштање ђака од две до три недеље. Грип је владао у скоро свим школама. Да би се зараза зауставила, према наређењу окружног начелника од 22. јануара, школе нису радиле до 15. фебруара.

Наставни програм

Наставно градиво, прописано програмом, није у потпуности обрађено у свим школама. Ово је нарочито важило за школе које су касније почеле са радом, а то су биле школе у: Слатини, Ратковићу, Дулену и Лозовику. Слично је било и са школама у: Мијатовцу, Главинцима, Врановцу, Дубокој, Милошеву и Драгоцвету, где се изводила полудневна настава. Према приликама, у појединим школама одрађивани су само важнији делови програма, како би се могао лакше наставити рад у вишим разредима. По

свим осталим школама програм је углавном био обрађен и наставно градиво добро утврђено.

Учитељ првог разреда школе у Глоговцу, који је радио са ђацима од 10 и 11 година, а и учитељ школе у Бунару, који је водио други и трећи течај, свршили су до краја фебруара програм из ових течајева и до марта обрађивали су програм из старијих разреда. Њихови ђаци су са успехом завршили ове течајеве и били су преведени у први и други течај у Глоговцу, и у трећи и четврти течај у Бунару.

Општи успех

Од 25 школа у беличком срезу прегледана је 21 школа и једна школа за домаћице. У Великој Сугубини није било учитеља, у Јовцу се није радило због шарлаха, у Трешњевици учитељ је био на боловању од децембра 1919. године, а у Дулену школа је била распуштена одмах по почетку рада због малих богиња.

Укупно је у школама радило 15 учитеља и 17 учитељица. Од укупног броја учитеља њих тројица су оцењени оценом одличан, седморица оценом одличан с обзиром, а остали оценом повољан. Од 17 учитељица две су оцењене оценом одличан, десет са оценом одличан с обзиром, а четири учитељице са оценом повољан. Према оценама општи успех је био врло добар.

Успех из појединих предмета:

Хришћанска наука је предавана, код бољих и спремнијих учитеља, махом методски. Испунили су оно најважније из овог предмета – буђење религиозних и моралних осећања. Слабији учитељи држали су наставу чисто формално, па је због тога било мало користи од предавања овог предмета. У већини школа постигнути успех био је задовољавајући.

Српски језик је предаван у већини школа најтемељније. Ипак, код слабијих учитеља и код неких почетника успех није био потпун. Читање чланака било је правилно и са разумевањем. Прочитано је лепо препричавано, а често су ђаци изводили из тога моралне поуке. Граматика је мало обрађивана, због постојања само првог и другог разреда у неким школама, у којима је према програму граматика мање обрађивана. У већини школа ђаци су разликовали речи, разне реченице и главне речи у реченици.

Писање је, ипак, било задовољавајуће, и поред недостатка писаћег материјала. Млађи разреди вежбали су писање речи и реченица махом са таблицама и нешто мало са писанкама. У течајевима, ђаци трећег и четвртог течаја су најпре упућивани да преписују из читанке лаке и мање текстове, а касније су вежбали и писмене саставе.

Декламације су предаване по свим школама, али не са задовољавајућим успехом. У малом броју школа предавање је било у складу

са програмом, углавном је рађено без разумевања. Избор декламација био је разноврстан и прикладан дечијем развоју.

Рачун са геометријским облицима

Овај предмет је предаван правилно и методски у већини школа и усмено и писмено, је му се поклањала посебна пажња. Код старијих и спремијих учитеља подједнако се радило упоредо усмено и писмено рачунање. Код слабијих учитеља већа пажња је поклањана писменим задацима.

Упознавање са геометријским облицима, као што су: тачка, линија, површина, тело, угао, троугао и друго, рађено је у трећем и четвртном разреду. Постигнут успех је био врло добар.

Српска историја

Овај предмет предаван је само у четвртном течају. За предавање није било никаквих помоћних средстава, па се није могло очекивати да се предмет обради како је требало. Опширност је била велика, због чега је било тешко да се савлада у радном времену. Зато је извршено скраћивање програма. И поред тога, показани успех био је добар.

Земљопис

Овај предмет је предаван као припремни у другом разреду. У трећем течају предавано је све што је било предвиђено програмом. И за овај предмет, нарочито у почетку, није било помоћних средстава, и то нарочито карата. Учитељи су сами цртали потребне карте и објекте, што је доста помогло да се дође до задовољавајућег успеха.

Познавање природе

Овај предмет предаван је само у четвртном течају, јер редовног четвртог разреда није било по школама. И за предавање овог предмета било је тешкоћа због недостатка учила, али су ђаци и поред тога овај предмет савладали доста добро.

Цртање

Цртање је у школама најмање рађено, због велике оскудице и велике скупоће цртаћег прибора. Иако су учитељи са стручном спремом знали

важност ове вештине, опширност програма приморавао их је да часове овог предмета употребљавају за друге предмете. Цртанке су једва коришћене преко године, већ су попуњаване пред испит, да се види тек да је нешто рађено. Ђаци су цртали махом на својим таблицама, па је успех изостао.

Певање

Певање је обрађивано по свим школама, и то са већим успехом од цртања. Предавано је највише у један глас, осим у деоничкој, глоговачкој и у другом разреду школе у Драгоцвету, где је певање песама вршено у два гласа. Ђаци су певали лепо и складно. Постигнут успех био је врло добар.

Школска зграда у Драгоцвету

Гимнастика

Гимнастика је била заступљена само преко дечијих игара, јер није било старијих разреда, осим ђака трећег и четвртог течаја, који су помало вежбали у ритмичким и гимнастичким покретима главе, руке и ноге. Постигнут успех је једва добар.

Васпитна страна ученика

Мада је слабо домаће васпитање било доста изражено, резултат је ипак био задовољавајући. Учитељи су остављани сами себи, и без помоћи породице нису могли много да ураде. Родитељски састанци нису редовно одржавани, јер су јачки родитељи углавном избегавали састанке изговарајући се пречим пословима.

И поред таквог стања, учитељи су се старали да поукама утичу на васпитање својих ђака, истичући оно што је за осуду или за похвалу. Захтевали су од својих ђака да буду уредни, чисти, вредни, пажљиви и послушни. Мане и пороци су сузбијани. Ђаци и учитељи су у већини школа долазили уредни. За време бављења у школи владао је ред. При одласку ђака кућама такође је било реда. Ђаци су се одвајали по махалама, и у групама се разилазили према својим домовима, јављајући се и поздрављајући пролазнике.

Чистоћа ђака, као и школских зграда била је у довољној мери заступљена у већини школа. Здравље ђака у овој години није било најбоље. Ретко у којој школи није било појаве грипа, малих богиња, а касније и шарлаха, који се прво појавио међу ђацима јовачке школе и постепено се ширио по околним селима.²⁰³

Учитељи

У Багрдану су као учитељи радили Живка Станковић од 1918. године, Драгољуб Ракић, од 1912. године, и Катарина Вучковић, од 1911. године; у Бунару Софија Атанацковић, од августа 1904. године, и Радивоје Грујић, од 16. марта 1920. године; у Винорачи Петар Стоиловић, од августа 1911. године; у Врановцу Душан Петровић, од 1. октобра 1919. године; у Глоговцу Бисенија Николић, од августа 1908. године, и Милутин Коруновић, од 1918. године; у Главинцима Ђорђе Васић, од 1912. године; у Деоници Војислав Ђорђевић, од 3. марта 1918. године; у Драгоцвету Десанка Сретеновић, од 14. септембра 1919. године; у Дубокој Флора Михаиловић, од 1913. године, и Бисилка Радосављевић, од 19. марта 1920. године; у Јовцу Милева Кузмановић, од 11. фебруара 1914. године, и Драгољуб Кузмановић, од истог датума; у Лођики Драгиња Анђелковић, од 24. децембра 1919. године, и Момчило Милетић, од 18. марта 1918. године; у Ланишту Љубица Стојчевић, од 1913. године, и Димитрије Станковић, од 5. септембра 1913. године; у Лозовику Спасоје Михајловић, од 5. марта 1920. године; у Мијатовцу Наталија Радосављевић, од октобра 1920. године; у Мајуру Милан Лазаревић, од 1919. године; у Милошеву Персида

²⁰³ АЈ, 66, 1593.

Обреновић, од 30. јануара 1915. године, и Младен Обреновић, од 1896. године; у Праћини Милан Вукелић, за управитеља школе постављен је 12. јуна 1919. године, за учитеља 2. септембра 1919. године постављен је Ђорђе Младеновић, а Катарина Марковић постављена је 22. октобра 1919. године, и 6. новембра ступила на дужност; у Трешњевици Александар Станковић, од августа 1919. године; у Црнчу Ангелина Ђорђевић, од 25. септембра 1919. године; у Великој Сугубини није било учитеља; у Пчелицама Ружица Наумовић, од 10. децембра 1907. године, и Милојка Николић, од 15. марта 1920. године; у Горњој Сабанти Велимир Трифуновић, од 5. марта 1920. године; у Дулену Петар Ђорђевић, од 16. марта 1920. године; у Ратковићу Зорка Вукићевић, од 15. марта 1920. године, и Никола Вујић, од 3. октобра 1919. године; у Слатини Вукосав Жунјић, од марта 1920. године.²⁰⁴

Међусобни односи међу учитељима били су за сваку похвалу. Током целе године није било ниједног случаја сукоба међу учитељима, као ни сукоба између учитеља и ђачких родитеља. Учитељи су на својим учитељским зборовима претресали важнија школска питања и на тај начин појачавали своју спремност.

Школа за домаћице

Сваки срез у Моравском округу имао је по једну школу за домаћице. Задатак ових школа био је да што више женске деце прође кроз ову школу, где ће да науче да читају и пишу, и поред тога и ручни рад.

За Белички срез таква школа је отворена у Багрдану. Општина багрданска обезбедила је просторију, послугу и огрев, а окружни одбор плате за наставнике и најнужнија средства, и то машине за шивење и најнужнији намештај. Рад у школи отпочео је 8. децембра 1919. године. У почетку су биле уписане тридесет две ученице, од којих двадесет две нису биле писмене. У току године школу је напустило 15 ученица. Неке су одустале због помоћи у пољским радовима, а неке због оскудице у материјалу за женске радове. На крају године, на испиту било је 16 ученица.

Од предмета, предавани су српски језик, рачун и домаћа економија. Рачун је предавао Драгољуб Ракић, управитељ багрданске основне школе, српски језик Живка Станковић, домаћу економију, женски ручни рад, као и кројење и шивење на машини Босилка Аћимовић.

²⁰⁴

АЈ, 66, 2845.

Културни рад учитеља

Културни рад учитеља ван школе био је за сваку похвалу. Сви су били су ангажовани, неко више, неко мање, у свакој установи која је имала за циљ културно уздизање народа.

Од свих учитеља највише су се одликовали:

1. Младен Обреновић, учитељ у Милошеву, за кога се говорило да је један од најнапреднијих пољопривредника. Био је одличан виноградар, воћар и пчелар. Његова школска башта била је најбоља у срезу. Обрађивао је и градину са поврћем. Поред рада у пољопривреди, водио је Земљорадничку задругу, коју је још раније основао.
2. Драгољуб Ракић, учитељ у Багдану, који је такође био добар пчелар. Основао је земљорадничку и потрошачку задругу и њима руководио. Био је један од највреднијих и најбољих млађих учитеља.

Поред њих, основали су Земљорадничке задруге и радили у њима: Петар Стоиловић, учитељ у Винорачи, Наталија Радосављевић, учитељица у Мијатовцу и Димитрије Станковић, учитељ у Ланишту.

Поред тешкоћа у раду због проблема у снабдевању и издржавању школа, јер велики број школа нису могле да се снабдеју ни потребним намештајем, ни најнужнијим наставним средствима, велики број учитеља само је снагом своје воље постигао добре резултате. Ипак, највише су се одликовали: Драгољуб Ракић, учитељ у Багдану, Софија Атанацковић, учитељица у Бунару и Милутин Коруповић, учитељ у Глоговцу. Прво двоје радили су полудневном наставом са великим бројем ђака. Софија Атанацковић је радила са 115 ђака. Коруповић је, радећи са ђацима првог разреда, свршио два програма за први и други разред. Њихов рад је био у свему правилан, методски исправан и дисциплинован. Приређивали су и школске свечаности. Ђаци су били ведри, весели, слободни и сигурни у стечена знања.

Школска зграда у селу Дубока

Школска имовина и фондови

Школских имања није имала ниједна школа у срезу. Фондове за подизање школских зграда и станова имале су школе: у Милошеву, у коме се налазило 5.427,54 динара, који су били депоновани у месној Земљорадничкој задрузи, у Горњој Сабанти, са 9.000 динара, који су се налазили у Левачкој банци, и у Драгоцвету, где је постојао фонд за подизање станова са 1.570,75 динара.

Фондови за помагање сиромашних ученика постојали су у:

1. Багрданској школи, који је пре рата износио 2.601,10 динара, а средства су се налазила код Јагодинске банке. После рата прикупљено је још 350 динара, а новац се налазио код благајника;
2. Милошевској школи, у висини од 709,85 динара, а новац се налазио при месној Земљорадничкој задрузи;
3. Драгоцветској школи, у висини од 220 динара. Новац се налазио код благајника. Фонд је основан 1919. године;
4. Главиначкој школи, у суми од 303,80 динара.

По осталим школама нису се могли образовати фондови за помагање сиромашних ученика.

Књижнице

Пре рата свака школа у срезу имала је доста добро уређене и снабдеване књижнице. У току рата непријатељ је потпуно уништио све књижнице. После рата буџетима су била предвиђена новчана средства за обнову књижница, али због општег сиромаштва прикупљање новца је било доста тешко.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ИЗБОРИ 1923. ГОДИНЕ У МОРАВСКОМ ОКРУГУ

Други послератни скупштински избори били су одређени за март 1923. године. Ови избори одржани су у другачијим политичким основама него претходни. Другачије услове одређивао је, пре свега, нови изборни закон из 1922. године. Овим законом су уведени срески кандидати. Гласови једне странке, које би добили поједини срески кандидати, сабирали су се, а при подели мандата, прво се сматра да је изабран носилац листе, а остали гласови су се делили на среске кандидате.

На овим изборима истакнуте су две радикалне листе, четири земљорадничке, једна републиканска, једана демократска и једна социјалистичка листа.

Према одлуци Главног одбора Народне Радикалне странке, у окрузима где су истакнуте две листе, као што је био случај у Моравском округу, остављен је бирачима слободан избор, јер се није знало да ли је утврђивање кандидата и листа изведено по статуту. Није се желело да се учини неправда било којој страни.²⁰⁵

На среским зборовима радикала, који су одржани: у срезу ресавском 13. јануара, у срезу параћинском 18. јануара, у срезу левачком 21. јануара, у срезу деспотовачком 25. јануара, у срезу беличком 28. јануара и у срезу темнићком 2. фебруара, изабрани су срески кандидати. На седници окружног одбора, одржаној у Јагодини 12. фебруара, за носиоца листе одређен је Настас Петровић.

Кандидатска листа Радикалне странке за изборни округ Моравски на дан 18. марта 1923. године: носилац листе Настас Петровић, министар на расположењу из Београда.

Срески кандидати:

за срез белички Светислав Марковић, земљорадник из Бресја, заменик Михаило Ж. Мијушковић, адвокат из Јагодине;

за срез деспотовачки: Богомир Љ. Петровић, свештеник из Великог Поповића, заменик Богић Добросављевић, земљорадник из Дворишта;

²⁰⁵ Политика, Београд, 1. март 1923. године

за срез левачки: Пера С. Јовановић, економ из Драгова, заменик Милоје К. Спасић, учитељ у пензији из Рековца;
срез параћински: Милош Цукавац, деловођа Окружног одбора из Туприје, заменик Милан Станковић, трговац из Параћина;
срез ресавски: Стојан А. Петковић, трговац из Свилајнца, заменик Тома Стевановић, земљорадник из Купиновца;
срез темнишки: Александар Васић, економ из Доњег Крчина, заменик Аврам М. Јовановић, земљорадник из Својнова.²⁰⁶

Сукоби међу радикалима

Поред пропаганде против демократа, као главних политичких противника, радикали су водили и међусобну борбу. Још почетком јануара 1923. године започети су сукоби између Настаса Петровића и Веље Поповића. Напади на Настаса Петровића учињени су преко „Трибуне“, која је била под великим утицајем Веље Поповића, шефа кабинета председника владе. Његова жеља је била да потисне Настаса Петровића из моравског округа, и да он буде носилац листе или посланички кандидат. Стојан Протић, вођа независних радикала, је сматрао да је то била иницијатива самог Николе Пашића да ради против Настаса Петровића у Моравском округу. Али, пошто у томе није успео, истакнута је друга листа Веље Поповића.²⁰⁷

На среском збору Радикалне странке, одржаном у Варварину, присуствовало је око 3000 људи. На збору је једногласно одлучено да носилац листе за Моравски округ буде Веља Поповић, шеф кабинета председника Министарског савета. Око избора среског кандидата дошло је до поделе. Једна група истицала је Драгољуба Радојевића, бившег народног посланика, а друга Александра Васића, економа из Крчина. Већином гласова изабран је за носиоца листе Веља Поповић, за среског кандидата Драгољуб Радојевић, а за његовог заменика Марко Ђорђевић, општински деловођа из Крчина. После збора дошло је до туче између подељених група. Том приликом лакше је повређено 12 лица, међу којима и Радоје Петровић, судски писар из Јагодине.²⁰⁸

Према изјавама неких учесника збора у Варварину, договорено је да се одрже два одвојена збора, или да збор буде одржан на отвореном месту, јер је био познат план Драгољуба Радојевића, сарадника Веље Поповића, да се, ако његова група не буде у већини, изазове туча. Против два збора био је

²⁰⁶ ЗМЈ, Ф IV, К-9.

²⁰⁷ *Радикал*, бр. 344, 12. јануар 1923. године.

²⁰⁸ АЈ, Ф 14, кутија 6.

Веља Поповић. Он је настојао да буде изабран за носиоца листе, а Драгољуб Радојевић за среског кандидата. Жеља већине учесника била је да Веља Поповић буде кандидат среза темнићког, а његов заменик Александар Васић. Када су се окупиле обе групе, настала је туча. После великог сукоба, група Драгољуба Радојевића је отерана са збора, а заробљене су њихове три партијске заставе и слике. У сукобу је теже повређено 33 човека, а лакше око 1000. За сукоб су окривљени Веља Поповић и Драгољуб Радојевић. Први, што је играо дволичну улогу, а Драгољуб као инспиратор сукоба, који је то морао да уради, јер је очекивао свој пораз у избору посланичког кандидата.²⁰⁹

После сукоба у Темнићком срезу поводом кандидатуре Веље Поповића, Настас Петровић је одвојио своју листу. Очекивало се да и Мија Мартинац одвоји своју листу, јер је био незадовољан радом радикала. Предност на изборима је давана листи Веље Поповића, јер се већина среских првака морала обавезати у Београду да ће бити уз његову листу.²¹⁰

Настас Петровић

Поводом истицања две листе Радикалне странке, радикалима и бирачима Моравског округа, путем плаката, обратио се Настас Петровић. Он је тврдио за Вељу Поповића да је убацио клицу раздора међу радикале, да је

²⁰⁹ *Радикал*, бр. 366, 9. фебруар 1923. године.

²¹⁰ *Политика*, бр. 5312, 6. фебруар 1923. године.

био непознат и да се у радикале увукао кришом. Успео је да одвоји од моравских радикала „извесне људе слабијег партијско-политичког морала, који су са њим пошли из рачуна и незадовољених амбиција“. По стварању своје листе, Веља Поповић је смењен са места шефа кабинета председника владе, по захтеву Окружног одбора, јер је покушао да шири лажне гласине и да се представља као изасланик Николе Пашића. Окружни одбор Радикалне странке за Моравски округ, на састанку од 4. марта 1923. године, донео је следеће одлуке:

1. Бивши шеф кабинета председника владе, Веља Поповић, који не припада радикалним организацијама у Моравском округу, направио је сам своју кандидатску листу без воље и расположења тих радикалних организација, и ван Радикалне Окружне Конференције, која је по члану 68. статута Радикалне Странке једина била надлежна и овлашћена да на основи одлука среских радикалних одбора и зборова утврди радикалну посланичку кандидатску листу. Према томе листа Веље Поповића није правна радикална листа и радикали Моравског округа не могу гласати за ту листу Веље Поповића, која није по статутима странкиним састављена.

2. Срески радикални одбори и зборови истакли су среске радикалне посланичке кандидате. На основи одлука тих среских одбора и зборова Окружна Радикална Конференција, одржана у Јагодини 12. фебруара ове године, на којој је суделовало 197 делегата са пуномоћствима, како то члан 65. статута прописује, утврдила је једногласно и једнодушно радикалну посланичку листу, коју носи дугогодишњи посланик радикални у округу Моравском, један од најстаријих чланова Главмог Одбора Радикалне Странке – Настас Н. Петровић, министар на расположењу и досадашњи народни посланик ...“ У потпису су: Михајло Косовљанин, председник окружног одбора Радикалне странке, Душан Јанковић, председник Јагодинске општине и председник среског одбора за срез белички, Никодије Милетић, трговац, народни посланик и председник среског одбора за срез параћински, Марко Ђорђевић, секретар и чланови одбора: Светислав Марковић, економ и потпредседник среског одбора за срез белички, Живојин Топаловић, трговац и потпредседник радикалног одбора за варош Јагодину, Милоје К. Спасић, учитељ у пензији и председник среског одбора за срез левачки, Пера С. Јовановић, економ из Драгова и потпредседник среског одбора за срез левачки, поп Бога Љ. Петровић, свештеник из В. Поповића и председник среског одбора за срез деспотовачки, Светозар О. Милојевић, председник општине Медвеђске и потпредседник среског одбора за срез деспотовачки, Стојан А. Петковић-Перкић, трговац из Свилајнца и председник среског одбора за срез ресавски, Тома Стевановић, економ из Купиновца и потпредседник среског одбора за срез ресавски, Аксентије Марковић, земљоделац из Сикирице и потпредседник среског одбора за срез параћински, Рајко М. Урошевић, трговац и председник среског одбора за

срез темнићки, Александар Н. Васић, економ из Д. Крчина и потпредседник среског одбора за срез темнићски, и народни посланици Настас Петровић и Милош Цукавац.²¹¹

После учесталих напада у неким новинама од стране Веље Поповића, Настас Петровић је објавио одговоре на оптужбе.

1. У Моравском округу је Радикална Странка организована у пуној мери. Организација је њена поратна. У сваком месту Моравског округа постоје месни партијски одбори. У сваком срезу постоје срески партијски одбори. Најзад ракали Моравског округа имају тачно по статутима странкиним формиран и Окружни Радикални Одбор, у који улазе сви председници и потпредседници среских одбора, председник и потпредседник вароши, којој је седиште Окружног Одбора (то је варош Јагодина) и сви радикални посланици из округа.

Изузев г. Драгољуба Радојевића, досадашњег народног посланика, који је био до скоро и председник среског радикалног одбора за срез темнићски, сви остали народни посланици радикали из округа моравског и сви председници и потпредседници среских одбора јесу и данас у Окружном Радикалном Одбору, и под својим потписима упутили су проглас радикалима Моравског округа, у коме осуђујући поступке г. Веље Поповића и његових неколико помагача, позивају радикале Моравског округа да гласају само за радикалну листу, чији сам ја носилац, јер је овако како статуту странки налажу, већ и по једнодушној жељи радикала, која се огледала и на зборовима и на Окружној Радикалној Конференцији, одржаној у Јагодини 12. фебруара ове године.

2. У Окружном Радикалном Одбору, 31. децембра прошле године, ја сам једногласно и једнодушно истакнут и у овој прилици за носиоца радикалне кандидатске листе у округу Моравском. За такву одлуку гласао је чак и г. Драгољуб Радојевић и записник потписао. О овој кандидацији г. Веље Поповића није тада било ни речи.- На седници Окружне Радикалне Конференције, која је одржана 12. фебруара у Јагодини, и на којој је присуствовало 197 делегата са потпуно уредним пуномоћствима, ја сам опет једнодушно и једногласно истакнут за носиоца радикалне листе. О г. Вељи Поповићу ни том приликом није било ни помена.

На тој конференцији није хтео доћи г. Драгољуб Радовановић са још десетак делегата из среза темнићског мада га је народни посланик г. Никодије Милетић позивао и опмињао...већ је, заједно са г. Вељом Поповићем и са још два адвоката јагодинска, сакупио нешто сељака, који су тог дана били у Јагодини, и одржао некакву своју засебну конференцију, на којој је направљена листа г. Веље Поповића.

²¹¹ ЗМЈ, Ф IV, кутија 8.

Главном одбору Радикалне Странке предат је акт Окружног Одбора Радикалног са 20 докумената, који су на најјаснији начин утврђивали тачност онога што је у том акту саопштио Главном одбору. Уз тај акт приложена су и пуномоћја делегата, који су на Окружној Конференцији деловали, снабдевена потписима председника среских одбора и са партијским печатом.

Сада г. Веља Поповић белешкама које протура кроз „Балкан“ и кроз своју „Трибуну“, покушава да обеснажи исправност пуномоћства тих делегата и исправност Окружне Конференције...

3. Ја нисам ни јучерашњи политички радник, нити јучерашњи народни посланик. У Радикалној Странци увек готово у првим редовима њеним ја сам већ близу тридесет година... и за активан политички рад неколико пута истериван из службе и осуђиван затворима. Ја сма у Моравском округу пуне 22 године народни посланик и без прекида биран. ..

Мандати се не стичу клеветама и лажима. То би тербао да зна г. Веља Поповић.

6. марта 1923.

РАДИКАЛИМА ОКРУГА МОРАВСКОГ и пријатељима Пашићеве Политике

У сукоб против Настаса Петровића укључили су се и Владимир Павловић и Никола Перчевић:

Ама се бедан Ваче, ама си жалостан Перчевићу. Шта су то ваши стари Богу згрешили те се на вас проклетство изручује. Зар ви морате непрестано трпети да вас кужан задах једне мрцине шиба; зар морате непрекидно сносити отужни смрад једне распале моралне политичке лешине; зар морате носеве запушити од оне погане веље, која се подиже од једне устајале и смрдљиве बारे, зар морате и даље трпети ону ужичку калаштину што се назива Настасом Петровићем. Ма да нам је непријатно газити у ђубре и нечистоћу ипак и против своје воље морамон газити, и у ту жућу балегу и ако смо убеђени да ћемо се окужити и ту нечистоћу дуж велог округа.

Не због изанђалог и најпокваренијег типа, на којег може само мотка утицати, већ због наших пријатеља чинимо наводни приговор, како бисмо оно блато којим се тај рапави дрипац послужио, бацила на његов и црн образ.

Истина да се коцкамо. Али је наша коцка часна и поштена, коцкамо с времена на време и хвала Богу успели смо са помоћу коцке стекнемо две куће и овим путем свечано изјављујемо да обе стечене куће и лудницу и тамницу поклањамо том садељеном од неваљавства егземплару. То

чудовиште почело је и намећу попуштати кад може тврдити, да искоришћавамо наивност играча.

Тај морално пропали твор пустио је од себе смрад у виду његовог плаката само због тога, да би нама, као његовим ловцима заварао траг, те да његову кожу не изнесемо на вашар.

Зар ми коцкари који губимо поприличне суме, а та ужичка уштва није коцкар кад за 16 година непрестано према годишње по 80 хиљада динара као министар на расположењу и ништа не ради. То већ није картање већ наизразитији вид јавашлука, јер он и игра насигурно, држава стално губи а он стално добија.

Зар играње Настасево са управом Фондова кад је узео 150 хиљада динара на име преноса управних књига из Француске у Србију, није мародерство и разбојништво. Управо је за тај посао требала узети место Настаса једног доброг и одраслог коња који би се задовољио са мало сламе и сена а који још успешније извршио дати му посао.

Зар није антипод коцке, кад Настас узима у Ници поред посланичке дијурне још и 5 наполеона дневно и ако је земља грцала у дугу.

Је ли Настас своју имовину од 10 милиона дин. стекао поштеним путем или нечасним, којим је он само добијао.

Зар није најсрамнија коцка кад Настас врши атентат на фабрику шећера у Београду и ф. Цементу у Беочину и покушава исте да присвоји.- Зар није подла коцка издејствовати концесију за Неџиб Драгу а после њене смрти постаје једини сопственик дотичног предузећа.

Настасе, морални и физички монструме, зар ти није задњица кад образ није зато погодан поцрвенела, кад си безочно навео: да је Никола Перчевић додијао у ропству помоћу бугарске власти нашем заробљеном живљу. Никола је са командантом лагера односно са његовим војницима само онда опиштио кад је уз грдњу тих војника терао колица са земљом. Ово ће утврдити г.г. Коста Констандиновић лекар из Београда, Дим. Протић адв. из Крушевца, Пера Трифунац трг. из Алексинца. Милан Цветковић секретар касације и цело поморавље. Слушај бестијални клеветниче, ако докажеш ма и једним сведоком тврдњу своју Перчевић пристаје да се оног момента убије.

Твоју жаоку покварености испољио си у навођењу, да ниси хтео Перчевића помагати у његовим поштеним адв. пословима. Докажи ма и једним доказом он пристаје да га ти као једна кучка пљунеш у лице.

Дивно је то бити поштен човек па ти нико ништа не може ни највеће вуцибатине као што је Настас који износи све лажи и измишљотине.

Настас је и за Вачета казао да је венчавао Аустријске жандарме. А не зна, кукала му мајка да је таква венчања било само код његових пријатеља и кандидата а Ваче се одржао на висини моралне чистоте тако да је свима служио као узор поштења.

Ваче и Перчевић истина нису преишли приликом евакуације на Крф али они то нису учинили из двојакних разлога: једно стога, што су онда сачували по 20 деचाка из Јагодине и околине а друге с тога што нису имали општ. кола и волове као ни паре општине јагодинске. Кога си ти бедниче сачувао? Ти и данас мрцвариш г Мих. Косовљанина и манипулишеш његовим именом, јер је твоје умрљано вечитом срамотом и неваљавством.

*Ево кужни створе какву си себи медвеђу услугу учинио кад си својом поквареном душом хтео упрљати Владимира Павловића и Николу Перчевића.*²¹²

*

Носилац јединствене листе Демократске странке за округ моравски је Драгутин Пећић;

Срески кандидати:

за срез параћински Милан Рајић, председник омладине Демократске странке и директор листа „Будућност“, родом из Параћина;

заменик Илија Павловић, економ и резервни мајор из Мириловца;

за срез темњићи Милорад Топић, трговац из Бачине;

заменик Владислав Пантић, економ из Обрежа;

за срез ресавски и деспотовачки Милош Савчић, инжињер, бивши министар и индустријалац из Београда;

заменик Радивоје Богојевић, економ из Трућевца;

за срез левачки Мика Поповић, адвокат из Јагодине;

заменик Милован Тодоровић, председник општине из Риљца;

за срез белички Светозар Обрадовић, економ из Јовца;

заменик Јездимир Обрадовић, трговац из Јагодине.²¹³

Конференција за срез параћински одржана је 22. фебруара у кафани „Централ“. На конференцији су говорили Милан Рајић, кандидат за посланика, и Јохан Михаиловић, калајџија. Присталице Добросава Јовановића покушале су да ометају рад конференције, али нису успели у томе.²¹⁴

У прогласу бирачима у Моравском округу Демократска странка истиче своју јединственост, јер су истакли само једну листу, за разлику од радикала, који су истакли две листе, и земљорадника, који су истакли чак

²¹² ЗМЈ, Ф IV, к – 8.

²¹³ Народни демократа, Параћин, бр. 1, 2. фебруар 1923. године.

²¹⁴ Народни демократа, бр. 1, 2. фебруар 1923. године.

четири листе. О листама републиканаца и социјалиста сматрали су да нема потребе говорити, јер су оне истакнуте само због тога што су кандидати на тим листама желели да буду кандидати, и да су они сами знали да неће бити изабрани.²¹⁵

*

Носилац листе једне Земљорадничке странке био је Миливоје Арачић, инжињер и бивши народни посланик, друге Станоје Павловић, треће Милан Вићић и четврте Добросав Јовановић.

На листи Миливоја Арачића срески кандидати су били:

срез белички – Данило Миловановић из Бунара, заменик Арса Ракић из Мијатовца;

срез деспотовачки – Драгољуб Миленковић из Витановаца, заменик Владимир Николић из Стрмостена;

срез левачки – Божин Мињајловић из Сиоковца, заменик Живадин Ракић из Белушића;

срез параћински – Јеремија Ружић из Доње Мутнице, заменик Драгутин Пајић из Мириловца;

срез ресавски – Виктор Милијевић из Седлара, Влада Петровић из Војске;

срез темнићски – Милосав Јефтић из Бошњана, заменик Радисав Пејковић. Ову листу прихватио је главни одбор.²¹⁶

Добросав Јовановић, кмет општине параћинске, који је без знања Месног одбора Демократске сгранке у Параћину истакао своју земљорадничку листу, као носилац за Моравски округ, искључен је из Демократске странке 19. фебруара. Његову листу демократе су називале „Земљо-нерадничка листа“. Предвиђана му је победа на изборима „ако добро прође са општинским и земљорадничким касама и рачунима“.²¹⁷

Носилац листе за социјалдемократску странку био је Таса Милојевић.

За посланике су изабрани: Драгутин Пећић, демократа, Милош Савчић, демократа, Настас Петровић, радикал, Велимир Поповић, радикал, Светислав Марковић, радикал.²¹⁸

²¹⁵ *Народни демократа*, бр. 4, 18. март 1923. године.

²¹⁶ *Политика*, бр. 5323, 17. фебруар 1923. године.

²¹⁷ *Народни демократа*, Параћин, бр. 1, 25. фебруар 1923. године.

²¹⁸ Стенографске белешке Народне скупштине 1923. године.

СТАТИСТИКА ИЗБОРА 1923. ГОДИНЕ

Гласачко место	Укуп. број гласова	Од целокупног броја гласова пало је листе						
		Жика Костић	Републиканска	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка
		Миливоје Арачић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка
		Драгутин Пећић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка
		Настас Петровић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка
		Велимир Поповић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка
		Станоје Павловић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка
		Милан Вићић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка
		Таса Милојевић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка
		Добросав Јовановић	Земљорадничка	Демократска	Радикална	Радикална	Земљорадничка	Земљорадничка

Мр Добривоје Јовановић - Прошлост бр. 3

Багрдан в.	62	24	1	4	16	17	-	-	-	-
Багрдан с.	267	60	8	17	95	72	4	4	4	3
Белица	276	2	5	118	106	40	3	4	-	1
Беочић	150	-	1	39	108	2	-	-	-	-
Буковче	119	6	29	54	1	28	-	1	-	-
Бунар	225	47	26	62	85	4	-	1	-	-
Винорача	118	2	10	31	63	5	2	1	1	-
Врановац	261	8	3	95	21	116	5	7	4	2
Главинци	223	3	20	17	178	4	-	-	-	1
Глоговац	344	1	41	80	207	13	-	1	1	-
Г. Штип.	91	-	-	15	8	65	3	-	-	-
Д. Јовац	292	7	5	158	81	3	14	17	6	1
Драгоцвет	460	4	13	49	201	18	67	2	3	3
Драгошевац	131	-	4	34	87	1	4	1	-	-
Дубока	245	24	104	34	79	-	-	1	-	3
Јагодина 1.	442	9	2	187	154	83	-	1	5	1
Јагодина 2.	458	12	1	162	145	127	4	1	5	1
Ланиште	256	6	170	21	19	35	2	2	1	-
Ловци	123	6	5	53	28	11	4	14	1	1
Лоћика	176	-	3	70	98	3	-	-	-	2
Мајур	185	6	52	28	67	16	14	2	-	-
Мијатовац	173	1	63	65	33	6	1	-	2	2
Милошево	346	4	11	94	114	95	3	24	-	1
Остриковац	98	2	2	61	22	-	-	11	-	-
Пањевац	107	2	7	61	5	27	3	1	1	-

Праћина	196	42	22	36	93	3	-	-	-	-
Рибаре	278	8	13	110	111	25	7	3	-	1
Сиоковац	336	25	35	66	71	126	7	2	2	2
Стрижило	177	1	-	11	18	147	-	-	-	-
Трешњевица	201	3	9	123	52	3	1	2	8	-
Шангаровац	169	2	2	37	123	4	-	-	1	-
Срез Белички	6.985	317	667	1.995	2.589	1.099	148	100	45	25
Белјајка	102	-	-	24	41	36	-	-	1	-
Богава	108	31	1	24	50	1	-	-	1	-
Брестово	120	4	-	41	66	9	-	-	-	-

Мр Добривоје Јовановић - Прошлост бр. 3

Буковац	134	4	1	114	13	5	-	-	-	-
В. Поповић	282	11	2	22	241	5	-	-	-	1
Вирине	131	1	19	26	8	75	-	-	1	1
Витанце	175	8	61	72	12	20	1	-	-	1
Грабовица	205	-	45	61	96	-	1	-	1	2
Деспотовац в.	73	4	1	58	7	2	-	1	-	-
Деспотовац с.	188	4	-	115	12	54	3	-	-	-
Жидиље	128	4	-	63	7	56	-	1	-	-
Исаково	201	2	2	46	126	19	2	1	2	1
Језеро	142	-	-	33	8	96	3	-	1	1
Ломница	151	-	-	112	25	8	4	-	1	1
Медвеђа	307	3	-	161	141	1	-	-	-	1
Милива	157	-	24	105	19	9	-	-	-	-
Пањевац	142	-	1	39	9	86	3	2	-	2
Плажане	241	2	15	119	83	21	-	-	-	1
Ресавица	110	-	-	69	3	37	-	1	-	-
Стењевац	164	-	-	78	16	64	2	1	1	2
Стрмостен	256	2	29	63	17	142	2	1	-	-
Трућевац	206	20	4	121	48	5	4	2	1	1
Срез Деспотовачки	3.723	94	205	1.566	1.048	751	25	10	9	15

Белушић	211	7	8	120	49	22	5	-	-	-
В. Крушевица	237	1	1	88	126	19	2	-	-	-
В. Пчелице	226	20	17	50	33	94	9	-	1	2
В. Сугубина	171	19	4	47	56	34	8	-	3	-
Г. Сабанта	150	1	5	52	51	32	8	1	-	-
Драгово	402	1	-	163	228	-	9	-	1	-
Дулене	109	1	1	60	34	9	4	-	-	-
Жупањевац	456	-	1	48	401	1	2	1	-	2
Опарих	318	4	-	143	153	12	6	-	-	-
Пољна	358	6	21	75	23	15	209	6	1	2
Превешт	474	1	-	252	11	1	8	1	-	-
Ратковић	251	2	4	67	1	175	1	-	-	1
Рековац	493	1	8	326	115	38	4	-	-	1
Риљац	193	-	1	149	41	1	1	-	-	-
Секурич	332	13	-	226	47	25	19	2	-	-
Сибница	238	2	-	15	149	1	71	-	-	-
Сиљевица	122	-	1	42	78	1	-	-	-	-
Слатина	213	1	10	57	90	39	9	4	2	1
Течић	497	1	-	328	162	2	3	1	-	-
Срез Левачки	5.451	81	82	2.308	2.048	521	378	16	8	9
Батинац	163	-	1	14	17	130	-	-	-	1
Бигреница	239	2	2	84	21	83	39	2	3	3
Бошњане	168	-	2	26	7	124	6	2	-	1
Буљане	252	1	2	45	5	176	1	1	29	1
Бусиловац	289	6	21	14	177	64	2	2	2	4

Мр Добривоје Јовановић - Прошлост бр. 3

Влашка	109	48	-	9	38	13	-	1	-	-
Главица	251	1	3	149	33	9	-	-	39	17
Г. Мутница	293	1	10	33	9	230	-	1	1	8
Д. Видово	291	2	2	87	105	91	1	-	-	5
Д. Мутница	362	8	98	62	28	141	4	5	6	10
Дреновац	316	2	-	157	121	28	4	-	1	-
Извор	305	-	3	19	24	254	3	-	-	2
Крушар	283	1	3	149	108	17	2	-	-	3
Мириловац	202	1	8	24	25	43	-	1	1	97
Параћин I	482	1	2	285	42	60	2	1	6	83
Параћин II	431	3	2	263	44	50	3	1	9	56
Плана	322	3	55	38	175	40	2	-	3	6
Пољане	141	8	2	44	57	23	2	3	-	2
Поповац	224	6	-	107	44	62	-	-	2	3
Сење	368	33	8	114	165	7	1	34	1	5
Сикирица	393	-	6	64	74	248	-	-	-	1
Стрижа	189	1	1	58	81	5	-	-	-	43
Стубица	166	-	-	36	6	120	1	1	1	1
Супска	203	1	1	76	115	10	-	-	-	-
Ћуприја I	507	57	2	201	96	116	29	2	-	4
Ћуприја II	458	29	4	179	115	115	14	-	-	2
Чепуре	177	1	1	46	13	95	2	-	-	19
Срез Параћин.	7.584	216	239	2.380	1.743	2.354	118	57	100	377

Бобово	427	15	3	60	66	282	-	1	-	-
Бресје	120	5	11	43	8	47	5	-	1	-
Витежево	307	11	2	25	16	238	9	-	-	6
Војска	212	8	122	30	71	5	4	1	-	1
Гладна	89	-	8	56	17	2	3	1	-	2
Гложане	408	41	50	203	41	61	8	-	-	3
Грабовац	345	22	4	212	103	1	-	-	-	2
Дубље	370	25	14	293	34	1	2	1	-	-
Дубница	196	-	2	87	13	91	-	1	-	2
Ђуринац	122	-	-	16	92	12	2	-	-	-
Јасеново	266	-	2	62	20	180	1	1	-	-
Купиновац	152	19	2	8	113	1	6	1	-	1
Луковица	117	54	2	28	16	4	10	2	-	1
Мачевац	68	-	7	12	42	5	-	-	-	1
Проштинац	86	1	2	42	30	11	-	-	-	1
Радошин	140	3	12	40	22	60	-	1	-	1
Рајкинац	106	3	24	16	56	3	2	2	-	-
Роанда	162	1	7	29	118	4	-	2	-	1
Роћевац	162	6	1	38	114	1	2	-	-	-
Свилајнац I	450	85	-	198	154	11	1	-	-	1
Свилајнац II	425	72	1	210	136	5	-	-	-	1
Седларе	225	3	16	105	24	42	31	-	-	4
Суботица	184	-	2	54	31	92	2	1	-	2
Тропоње	273	1	1	212	29	17	-	12	-	1
Црквенац	375	11	5	316	31	5	6	-	-	1
Срез Ресавски	5.817	386	300	2.395	1.396	1.181	94	27	6	32

Мр Добривоје Јовановић - Прошлост бр. 3

Бачина	662	1	6	495	96	30	1	30	2	1
Бошњане	297	1	129	25	51	90	-	-	1	-
Варварин вар.	135	3	1	9	10	110	-	-	-	2
Варварин село	397	-	6	10	12	366	-	-	1	2
Гор. Катун	528	3	73	51	18	377	4	-	1	1
Доњи Крчин	460	-	-	9	433	18	-	-	-	-
Залоговац	355	-	13	21	187	134	-	-	-	-
Избеница	178	-	-	6	33	138	1	-	-	-
Маскаре	181	-	9	46	9	115	2	-	-	-
Обреж	534	6	2	59	302	163	2	-	-	-
Орашје	145	-	4	38	90	13	-	-	-	-
Потоцац	280	2	1	24	10	242	1	-	-	-
Рашевица	252	-	16	110	4	119	3	-	-	-
Својново	220	5	15	21	91	87	-	1	-	-
Тољевац	170	-	-	2	163	4	-	-	-	1
Срез Темнићи	4.794	21	275	926	1.509	2.006	14	31	5	7

ОКРУГ МОРАВСКИ	34.354	1.115	1.768	11.570	10.333	7.912	777	241	173	465
Изабрано посланика	-	-	-	2	2	1	-	-	-	-

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ДРУШТВА У СРЕЗОВИМА ПОМОРАВСКОГ ОКРУГА У 1924. ГОДИНИ²¹⁹

Управа вароши Ћуприје

1. „Трговачко удружење“, председник Тома Благојевић,
секретар Владимир Д. Николић.
2. „Трговачка омладина“, председик Милосав Ђ. Симић, трговац
секретар Миодраг Миленковић, трговац
Гимнастичка удружења
 1. „Соколско друштво“, председник Фрања Заиц, директор Фабрике
шећера, секретар, војник Бора Шишковић
Уметничка удружења
 1. „Певачко друштво“, председник Лазар Милетић, земљорадник
секретар Милија Стојановић
Спортска удружења
 1. „Ловачко удружење“, председник Живко Д. Ђулић,
секретар Станоје Стевановић, књиговођа
 2. Спорт клуб „Морава“, председник Душан Живановић, матурант
секретар Бора Љубичановић, ђак
Подружнина Феријалног савеза
 1. Подружнина феријалног савеза, председник Марко Жикић,
секретар Марко Тодоровић

Срез белички

У вароши Јагодини постоје следећа друштва: „Коло српских сестара“, „Узданица“, „Абрашевић“, Соколско друштво и Друштво младих умних радника.

Друштву кола српских сестара председник је Нега Трајковић, секретар Перса Симић, учитељица Јагодинске основне школе.

Друштво „Узданица“, друштво ђака Јагодинске Мушке учитељске школе. Циљ је умно и морално усавршавање. Председик је Мих. М. Јеротић, секретар Душан Пауновић, ђаци трећег разреда Учитељске школе.

²¹⁹ АЈ, Правила, Извештај великог жупана Моравске области одељењу за Државну Заштиту Министарства унутрашњих дела.

Друштво „Абрашевић“, удружење независних радника-комуниста коме је циљ под видом просвећивање радника с провођењем комунизма, што се најбоље може оценити из врло честих позоришних комада који се дају, а који су већином комунистичког карактера. Друштво правила није дало. Председник овог друштва је Никола Драгићевић, студент философије из Јагодине, секретар Спасоје Миленковић, кројачки радник из Јагодине.

Соколско друштво правила нема. Председник је Страхиња Дамњановић, суплент Јагодинске гимназије, секретар Божидар Донић, ђак Учитељске школе. Друштву је циљ спортска гимнастика.

Друштву младих умних радника је циљ народно просвећивање. Друштво нема правила. Председник друштва Душан Б. Јовичић, секретар Мил. Ж. Анђелковић, судски писари Јагодинског Првостепеног суда.

Срез параћински

У Параћину постоје следећа друштва и то:

Певачко друштво. Председник друштва је Милун Поповић, а секретар Спир а Рашић.

Соколско друштво. Председник Живко Мијатовић, директор фабрике стакла, секретар Панајот Ламбровић, трговац.

Параћинска грађанска касина и читаоница. Председник Живко Мијатовић, директор фабрике стакла, секретар Анка Милутиновић.

Коло српских сестара. Председник друштва Милка Мирковић, секретар Ната Недељковић.

Пододбор Друштва Црвеног крста С.Х.С. Председник Вучета Стојановић, прота, секретар Александар М. Јовановић, трговац.

Друштво за улепшавање вароши Параћина. Председик Милун Поповић, директор банке, секретар Бошко Благојевић, трговац.

Срез ресавски

У срезу ресавском не постоје никаква друштва.

Срез деспотовачки

У Деспотовцу постоји „Друштво за улепшавање вароши Деспотовца и околине“, чији је председник др Станимир Раковац, лекар среза деспотовачког, а секретар Јосип Срдар, чиновник финансијске контроле, и Културни одбор, чији је председник Милан Стојичевић, учитељ и секретар Миливоје Желецки, пензионер.

Срез левачки

У Рековцу постоји „Рековачко Тамбурашки певачки збор“. Циљ овог друштва је учење музичке делатности приређивањем концерата и забава.

МОРАВСКИ ОКРУГ

Друштва	Ћуприја	Срез з бел ичк и	Срез пара ћинс ки	Срез десп отова чки	Срез лева чки	Сењс ки Рудн ик
Просветна	1			1		
Читаничка			1			
Гимнастичка						
Ловачка	1					
Спортска	1					
Сталешка	1					2
Кред.-Привредна						
Верска						
Литерарна		1				
Уметничко- позоришна	1					
Музичко- певачка			1		1	
ОРИЈУНА						
Соколска	1	1	1			
Орлови						
Улепшавање места			1	1		
Политичка		1				
Националистичка						
Хуманитарна		1	2			
Ђачка	1	1				
Укупна						
Пожарна						
Добровољачка						
Инвалидска						
Хигијенска						
Индустријска						
Укупно	7	5	6	2	1	2

Срез темнићки

У срезу темнићском не постоји ниједно друштво.

Комесар Полиције у Сењском Руднику

У Сењском Руднику и Равној Реци постоје само подружнице Савеза рударских радника. У Равној Реци председник друштва је Живојин Ћивотић, а секретар Серафим Радосављевић, рударски радници, а у Сењском Руднику председник је Јован Славик, рударски радник.

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ИЗВОРИ ЗА ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ У ПОМОРАВСКОМ ОКРУГУ

ПОМОРАВСКИ ОКРУГ У ЛИСТУ „ОБНОВА“
1942. ГОДИНЕ

ПОТЕРЕ ПРОГОНЕ ПОСЛЕДЊЕ ОСТАТКЕ
РАЗБИЈЕНИХ КОМУНИСТИЧКИХ БАНДИТА
У ИСТОЧНОЈ СРБИЈИ

Свилајнац, 4. јануара

Сада се сазнају подаци о погибији комунистичке банде у селу Бобови, где су четници Ресавског четничког одреда пре неколико дана у једном сукобу побили осам комунистичких бандита. Овде се је било скупило 70 бандита међу којима су били сви они који су раније пљачкали и терорисали Звижд, Хомоље и Поморавље и који су после последњих пораза покушали да се спасу бегством на југ. Вођа ових свих остатака комунистичких банди је ражаловани жандармериски поручник Лазар Стојановић, а политички комесар Александар Миловановић, гимназиста из Кушијева. У тој банди су и негдашњи политички комесари других комунистичких банди које више не постоје, јер су све уништене и топ су Сима Симић, студент медицине бивши комесар разбијене и непостојеће моравске комунистичке чете, Драгош Илић, абација из Свилајнца и Миодраг Милановић, студент из Кушијева који су такође били вођесада уништених комунистичких чета. Ове последње остатке комунистичких бандита из Источне Србије потере неуморно прогоне и није далеко крај када ниједан од њих неће остати више у одметништву.

(бр. 158, Божић 1942.)

„РЕСАВА ЈЕ ОДАНА ВЛАДИ НАРОДНОГ СПАСА
И ГЕНЕРАЛУ Г. НЕДИЋУ“,

ИЗЈАВИО РЕСАВСКО-РАВАНИЧКИ ВОЈВОДА
БЛАШКО МИХАЈЛОВИЋ

Преко Божића боравио је у Београду војвода ресавско-раваничког оружаног одреда Блашко Михајловић, који је са својим борцима донео престоничкој сиротињи већу количину животних намирница које су на Бадњи дан подељене најсиромашнијим престоничким грађанима. Исто тако, Ресавци су преко свог омиљеног војводе и његових храбрих бораца послали бадњак претседнику владе, армиском генералу г. Милану Недићу, као и министру народне привреде г. Михајлу Олћану и пуковнику г. Масаловићу. Бадњаци су били посечени у ресавским шумама, а свечано су освећени у манастиру Манасији на Ресави.

Тим поводом смо посетили старог војводу Блашка Михајловића који нам је у неvezаном разговору рекао између осталог:

-Пред светле дане Христовог рођења Ресавци су се или сиротиње у Београду и одлучили да је помогну у границама својих моћи. По свим ресавским срезовима су се сакупљале животне намирнице које сам са својим момцима донео у Београд и поделио. Народ који живи по врлетима није богат, али је радо приложио. Овом приликом ја бих желео да се нарочито захвалим игуману Павлу, старешини манастира Манасији, који је лично по највећем снегу обилазио забачена ресавска села и купио прилоге за београдску сиротињу, као и свима онима који су дали и који су се потрудили да било чим олакшају Божић онима којима судбина није доделила да бар толико имају.

Упитан како живи народ у Ресави, војвода Блашко Михајловић је наставио:

- Народ живи у миру. Преко мене и бораца ресавско-раваничког одреда Ресавци су послали бадњак господину претседнику Српске владе и изразили своју најпотпунију оданост, као и веру, да је пут којим је пошао генерал Недић, пут препорода Србије и српског народа. Народ у Ресавиодушевљено поздравља сваку акцију Српске владе и спреман је да свим својим средствима потпомогне у њеним напорима на сређивању прилика у земљи.

Говорећи о потребама свога краја, војвода Блашко је додао:

- Културне прилике у целој Ресави нису баш најбоље. Зато смо ми одлучили да у Деспотовцу отворимо једну велику библиотеку која би била намењена искључиво ресавским сељацима. Али ми немамо књига, а ту би нам Београђани могли много да помогну, могли би да нам пошаљу по коју књигу и тако би учинили добро дело које се не би заборавило...Ми ћемо доћи и за Ускрс и за сваког сиромашка у Београду донети по једно јагње-завршио је своју изјаву војвода ресавско-раванички стари Блашко Михајловић.

(бр. 160, 12. јануар 1942.)

ПОГИБИЈА ТРОЈИЦЕ
КОМУНИСТИЧКИХ
БАНДИТА

Свилајнац, 10. јануара

Трагајући по терену једна четничка патрола наишла је у Глогову на једну комунистичку тројку. Како се комунисти нису хтели да предаду четници су их после краћег пушкарања сву тројицу убили. То су Војислав Обрадовић, Павле Голубовић и Милан Петровић сва тројица из Глогова. Они су све до сада били у шуми у једној банди која се растурила.

(бр. 160, 12. јануар 1942.)

ХАПШЕЊЕ ДВОЈИЦЕ БАНДИТА КОЈИ СУ
ОПЉАЧКАЛИ ПРЕКО 200.000 ДИНАРА У СЕЛУ
ТРОПОЊА

Свилајнац, 2. фебруара

После дуже вођене истраге и трагања, жандарми из Свилајнца ухватили су ономад Божидара Маринковића и Жику Глигоријевића из Тропоња у фрезу ресавском, који су са још четири бандита, сви обучени у војничке униформе, упали ноћу 12 децембра у Тропоње и том приликом опљачкали од неколико најугледнијих сељака 212.000 динара у банкнотама и злату. Они су се претставили сељацима као четници Драже Михајловића. Сељаци су познали двојицу својих мештана и доставили их властима, али како су се ови скривали, жандарми су успели тек сада да их ухвате. За осталом четворицом бандита се трага.

(бр. 178, 2. фебруар 1942.)

САМОУБИСТВО ЈАГОДИНСКОГ
ТРГОВЦА РАДОЈЕВИЋА

Јагодина, 31. јануара

Јуче се обесио у свом стану у улици Војводе Мишића број 20 познати јагодински трговац Светолик Радојевић. Самоубиство је Радојевић извршио у тренутку душевног растројства.

(бр. 178, 2. фебруар 1942.)

Кратка и тужна прича Српскога народа!

Сав у крви и сузама од братоубилачке руке српски народ прича ову тужну причу:

Проклињем по хиљаду пута час кобне смене од хиљаду-деветстоосамнаесте године! Тада ме напустише готово сви јунаци што ме до тада видеше. Моју судбину предадоше у руке кукавица, саможиваца, лажова, изрода и туђина. Кључеве од мога блага дадоше јеврејима. Моје школе узеше у руке безбожници што од крста беже као ђаво. Беше ми, ипак, остао Краљ Витез Александар и смели заштитник мога рода велики Патријарх Варнава. По и њих брзо докрајнише. Обезглавише ми државу, по онда и цркву. Оголише ме и обесише ме. На веру ми плућуше. Децу ми у школама отроваше. Научише је да више воли маћеху Совјетску Ћију и њене помагаче—него мајку Србију. Излегоше ми у педрима гуљу, која ме за срце уједа. Слободу моју и Отаџбину продадоше богатима овога света. Остадоше ми само кућа, огњиште, моја нејач и пада на Младог Краља. Остадоше ми још моје муке и моје дубоке ране. Окренух се њима. Али ми змијски пород не да да о себи мислим....

Завриштао Стаљин под Хитлеровим бичем, а са њиме заједно завришта змијски пород и јеврејски намот моје земље. Траже да ја, поробљен и несрећан — спасавам Стаљина а све досад певашу да ће Стаљин нас да спасе. Не дамо се више преварити, рекох им. Они ми одговорише пљачкањем моје имовине, паљењем мојих кућа, рушењем мојих огњишта и убијањем моје верне деце. Хоће семе моје да затру.

Аа, ох! да од Бога нађете! Крикнух над разореним огњиштима, попаљеним кућама и гробовима своје деце. Зар је то ваше обећано добро?! Зар је то оно ваше: »Српски народе, бићеш слободан! Српски сељаче, нећеш плаћати пореза! Српски раднике, неће ти судити жандари!« Зар има горег ропства од овога што га ви доносите?! Зар има крвавијег пореза и данка од овога што га ви наплаћујете?! Зар има горег суда од овога вашег, кога извршүјете режүћи српске главе тестерама, вадећи им ножевима очи чарне?! Зар не видите да вам сваки траг нечовештвом смрди?!.....

Овде престаје тужна прича и болни крик српског народа. Прекинуо их је јуначки глас јунака Генерала Недића. Ни сад он није заборавио српски народ. Зове га на устанак против домаћих, јавних и тајних кривика. Српски народ иде за њим листом—да бије битку за кућу своју, за огњиште своје, за нејач своју, за голи живот свој. Иде да бије битку и каже као и његов песник:

Крст и топуз нека се сударе
Коме пүкне чело—күкү њему!

Иде српски народ да бије битку и кличе:

Живело Српство! Живео Краљ!

Загонетка пред којом се налазио преки суд у Крагујевцу

ДА ЛИ ЈЕ СВЕШТЕНИК ПРЕДРАГ СОТИРОВИЋ ИЗ РАТКОВИЋА
БИО КОМУНИСТИЧКИ БАНДИТ ИЛИ НЕ?

Човек коме су издавали објаве српски добровољци,
четнички војвода Богдан Гордић, а наређења злогласни
комунистички вођа, учитељ Жунџић - „Баца“

Крагујевац, 3 фебруара

Међу онима који су ухваћени у комунистичким бандама и изведени
пред Преки суд налазио се и парох цркве ратковачке Предрад Сотировић,
који је родом из Рековца.

Његов случај је сасвим своје врсте и Преки суд није могао да утврди,
да ли се овде ради о човеку кога је само несрећан стицај околности гурнуо у
редове комунистичких бандита и против његове воље, или је пак сам по
својој жељи тамо отишао.

Смртна казна за непримање парохије

На дан 18 октобра свештеник Предрад Сотировић, који је био у
Ратковићу, примио је једно затворено писмо, које му је донео један
наоружани сељак са петокраком звездом на шајкачи. На коверти стајала је
адреса откуцана писаћом машином:

„Господину Предрагу Сотировићу
свештенику

Ратковић

Када је свештеник отворио коверту на парчету хартије, које је унутра
нашао прочитао је, такође откуцано на писаћој машини, следеће:

„наредба

Наређујем пароху цркве ратковачке госп. Предрагу Сотировићу да
одмах прими парохију течинску, а парохију ратковачку да уступи попу
Миши Јовановићу. За неизвршење ове наредбе следује смртна казна.

18-X-1941 год.
Рековац

Командир левачке чете
Мика Жунић“

„Баца“ мобилише свештеника
Сотировића

Тај дан, када је писмо примио, била је субота. У понедељак 20
октобра свештеник Сотировић, коме се није мењала парохија, а бојао се

последица неизвршавања наређења, пошао је у Рековац да моли за измену добијене наредбе. У општинској управи која је била у рукама комуниста постављених од Жунића „Баце“, саопштили су му да је одлука измењена и да ће Течићску парохију примити свештеник Миша Јовановић, а да је њега „Баца“ мобилисао.

Сотировић је тада отишао у комунистички логор који је био у селу Секуриће, и тамо се јавио. Како је сада на саслушању Сотировић изјавио, он је у томе логору остао неколико дана, и онда су му дали оружје: пушку, муницију и две бомбе, па се вратио тако наоружан у Ратковић кући. Другог дана дошли су у његово село 15 комуниста из „Бацине“ банде предвођени од финанси Азањца. Они су повели са собом Сотировића и отишли сви заједно у Дубраву где су затекли „Бацу“ са целом његовом бандом.

Када је 3 новембра „Бацина“ банда повела борбу код Урсуне, свештеник Сотировић је-како он изјављује-побегао од комуниста али, каже, „Баца“ му је одмах затим дошао у кућу, где је он онда морао са њиме да продужи даље до Велике Пчелице. Одавде је опет побегао, али га је 9 новембра нашао један наоружани комуниста и рекао да га је „Баца“ због бегства осудио на смрт. Тај комуниста довео га у „Бацин“ логор који је, тада био у Дулену. Тамо су му казну опростили.

Бекство из „Бацине“ банде

Пошто је баш у то време „Бацина“ банда била разбијена од добровољаца у Дуленима, свештеник Сотировић се некако одатле извукао и побегао чак у Трстеник, где му је војвода Богдан Гордић издао објаву коју је и епископ Николај потврдио.

Та објава гласи:

„Објава

За свештеника Предрага Сотировића из Ратковића, који се упућује у своју редовну дужност у парохију Ратковићску, Среза левачког, с тим да дужност врши и даље као је вршио за сво време свештениковања у истој парохији.

Наређујем свима четницима да именованом свештенику у свима случајевима потребе указују сваку помоћ, а остале власти молим да ову објаву приме на знање.

Бр. Службено

29 новембра 1941 године

Трстеник

Командант

Четничког Гочког одреда

Војвода Богдан Гордић

Одобравам поступак Војводе Гочког по овој објави не званично него лично и приватно

Епископ Жички Николај“

Сличну објаву издала је свештенику Сотировићу и Друга чета првог српског добровољачког одреда која је била дошла у тај крај.

Али како је приликом разбијања „Бацине“ банде пала у руке једном владином одреду архива Левачког комунистичког одреда, то је ту у списку припадника одреда нађено и име Предрага Сотировића, свештеника из Ратковића са назначењем да је мобилисан и ступио у одред 20 октобра 1941 године.

Приликом хватања бандита који су припадали овоме одреду ухапшен је у Ратковићу и свештеник Сотировић и доведен је у Крагујевац.

Пред Преким судом

Одмах затим стигле су Преком суду, пред који је Сотировић био изведен и разне молбе и уверења из Ратковића.

Тако је суд општине ратковићске издао уверење да је свештеник Сотировић био национално исправан и да је био добар свештеник. Ово уверење потписали су претседник Општине, деловођа, 14 одборника и 2 члана.

Друго уверење издала су три сељака из Ратковића који су изјавили да гарантују да је Предраг Сотировић насилно оетран од комуниста у одред.

Треће уверење је едан акт који је упућен Команди српских трупа у Крагујевцу, а који је потписало 63 сељака из Ратковића. Он гласи:

„МИ доле потписани гарантујемо својим животом и имовином да наш свештеник Предраг Сотировић није припадао нити данас припада комунистичкој партији“.

Између оваквих уверења и тврђења и између оптужнице, која је говорила о учешћу Сотировићевом у комунистичкој банди, Преки суд није могао да донесе ни осуду на смрт, коју би повлачила кривица, када би била доказана, ни пуштање на слободу зашта су молили мештани Ратковића, већ је свештеника Сотировића упутио у концентрациони логор заједно са још четири учитељице, једном ученицом Учитељске школе и још 25 других лица окривљених за учешће у комунистичким бандама, али чија кривица није у потпуности доказана.

М. П.

(бр. 180, 4. фебруар 1942.)

УНИШТЕЊЕ ЈЕДНЕ КОМУНИСТИЧКЕ ТРОЈКЕ

Свилајнац, 4 фебруара

СРБИ,

Италија је за увек ишчезла са Балкана. Њене трупе уклоњене су са српског тла, да се више никада не врате на њ. Жудња за освајањем довела их је овамо. Немачка није никада имала завојевачких тежњи на Балкану, па ни у српским крајевима. То је ових дана изрично потврђено са најмеродавније стране. Вођа Рајха рекао је у свом говору од 10 септембра: „Када се Рајх у пролеће 1941 године решио да помогне Италији на Балкану, није то учинио да би испунио своје сопствене намере већ само зато да помогне савезнику и да уклони опасност коју је он изазвао својим поступком“.

После сурвавања Италије у повор срама и излаје, настаје нова политичка ситуација у овом делу света. Немачка је разрешена обвире које је имала према Италији као савезнику. Својом издајом Италија ју је разрешила тих обавеза. Она сада има могућност да ствари постави на своје место: да сваком народу да оно што је његово.

Немачка није непријатељ српског народа. Она цени његов разумни став и радни допринос и уважава његов одлучни став против болшевизма. И жели да тако остане. Да српски народ и даље буде разуман и трезвен и да не дозволи, да га енглески агенти увуку у нове несреће.

Немачка жели бољу и срећнију будућност српског народа. Она неће дозволити, да се српском народу, ако остане коректан и разуман, учини национална неправда.

Немачка зна, да је српски народ кичма Балкана. Она није ни хтела да овај народ има за непријатеља. Она не жели ни пропаст, ни уништење српског народа, него његов процват и обнову.

Енглеска и Америка то не желе. Оне, прено својих агената, нао што је Дража Михајловић, потстичу српски народ на буне, које би му донеле неотклониву пропаст и опустелу земљу.

Зато сваки разуман Србин треба да мисли на ово и управља се тако, да својим поступцима не наноси штету своме народу. Немачка жели здраву, националну и задовољну Србију. Од српског народа зависи да то буде ускоро остварено.

Перспективе српског народа данас су боље него јуче. Од српског става, разумности и везаности за општу европску ствар зависи какве ће перспективе бити сутра, и у скорој будућности

СРБИ,

У овим преозбиљним часовима борбе за Европу, мислите највише на себе и своју будућност. Останите мудри и радите на својој обнови и уздизању. Немачка ће победити. Она ће помоћи да се остваре ваше оправдане жеље. Њена је историска мисија да доноси народима правду.

САВРЕМЕНА МИСЛ О СРБИЈИ

У ноћи између 2 и 3 о.м. једна јача патрола жандарма наишла је и изненадила једну комунистичку тројку у селу Кушиљеву, које се налази 8 км удаљено од Свилајнца. У борби вођа ове тројке Лазар Стојановић, бивши командир Ресавске комунистичке чете рањен је и ухваћен. Исто тако је ухваћен неповређен Борисав Николић из Кушиљева, док је трећи члан тројке Радосав Јовановић убијен.

(бр. 180, 4 фебруар 1942.)

**У БОРБИ КОД КУШИЉЕВА ДВА БАНДИТА СУ УБИЈЕНА,
А ДВА СУ УХВАЋЕНА**

Свилајнац, 5 фебруара

У борби у близини села Кушиљева, на месту Шљивову, о чему је већ јуче јављено, сем ухваћеног командира Ресавске комунистичке чете Лазар Стојановић, који је у овој борби рањен, и Борисава Николића, побијени су бандити Радослав Јовановић и Милутин Миладиновић. Сви су они били наоружани пушкама и бомбама и борба са овом групом бандита трајала је пуна два сата. На страни владиног одреда погинуо е жандармеријски поднаредник Боривоје Јанковић.

(бр. 181, 5. фебруар 1942.)

Збору у Јагодини присуствовало 1500 људи

**МИНИСТАР САОБРАЋАЈА ГЕНЕРАЛ Г. ДОКИЋ ИЗЈАВЉУЈЕ
ДА СУ ДАНАС МИР И РЕД ОД ПРЕСУДНОГ ЗНАЧАЈА ЗА СПАС
СРПСКОГ НАРОДА**

Јагодина, 16 фебруара

На збору који је у Јагодини одржао министар саобраћаја г. Докић, присуствовало је око 1500 људи тако да је сала биоскопа и ресторан хотела „Палас“ била препуна, и слика овога збора чинила је импозантан утисак.

Збор је отворио претседник Градског поглаварства г. Тома Ђорђевић. Министар г. Докић је апеловао на ред и мир који треба да се одржи по сваку цену, јер је он данас од пресудног значаја за спас српског народа. Тако исто, треба да се сузбије јеврејско-масонска пропаганда којој је такође циљ да уништи српски народ.

Г. министар је затим истаскао да цео народ треба да се ода раду помажући владу Народног спаса у њеним напорима за добро српског народа.

(бр. 190, 16 фебруар 1942.)

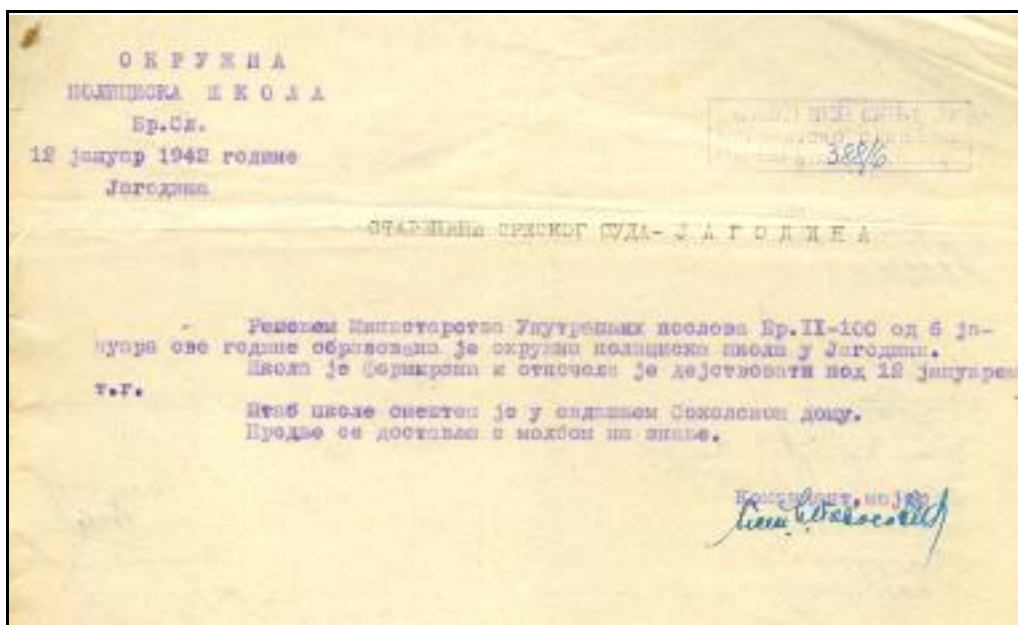
ХВАТАЊЕ ДВОЈИЦЕ КОМУНИСТИЧКИХ ВОЂА

Свилајнац, 16 фебруара

Патроле из 22 српског владиног одреда ухватиле су командира Рачанске комунистичке чете Владу Јанковића-Петровића бившег саобраћајној чиновника.

Истовремено пао је у руке жандармима Свилајначког жандармериског вода командант Ресавске комунистичке чете Лазар Стојановић, који је био официр, па је још доба мира био ражалован због новчане проневере.

(бр. 191, 17. фебруар 1942.)

ВЕЛИКИ НАРОДНИ ЗБОР У ЋУПРИЈИ

На збору је говорио инж. Г. М. Васиљевић

Ћуприја, 22 фебруара

Данас је у Ћуприји, у великој сали кафане „Уједињење“ одржан збор, коме је присуствовао велики број људи из целог краја. На збору је говорио инж. Г. Милосав Васиљевић, бивши комесар народне привреде.

Збор је отворио председник Општине г. Трифун Сошић. У своме говору г. Васиљевић је поздравио присутне и замолио их да помажу владу Народног спаса и да раде нарочито на томе да се одржи ред и рад у циљу смирења земље коју желе комунисти и страни плаћеници да гурну у пропаст.

Говорник је нагласио присутнима тешке последице које могу да задесе Србију у случају нових комунистичких нереда, па је позвао све присутне да устану против таквог рада како би српски народ био сачуван и поштеђен од нових несрећа.

„Једино у одржавању мира и у раду, и указивањем помоћи председнику владе Народног спаса, генералу г. Недићу, наш народ може да дочека боље дане“ - рекао је на крају г. Васиљевић.

(бр. 197, 23. фебруар 1942.)

КОНФЕРЕНЦИЈА Г. СТОИМИРОВИЋА У ПАРАЋИНУ

Параћин, 2 марта

У недељу, 1 марта, у 3 часа после подне, одржан је у Параћину у сали кафане „Зајечар“, звор грађана, коме је председавао председник параћинске општине г. Павлус. На овоме је збору говорио г. Милан Стоимировић-Јовановић, публициста из Београда. Његов се говор може резимирати у ове две главне одновне мисли: Пре свега наш народ треба данас да сачува ред и мир, да би тиме политички обезбедио себи услове живота, а друго, наш народ треба овога пролећа да прегне из све снаге да засеје сваку стопу земље, како би привредно осигурао свој опстанак. Развијајући ове две теме, говорник је изнео историјат наших данашњих невоља, предочавајући народу даље незгоде и даље невоље које ће тек доћи, ако се не поступи по директивама здравог разума. Г. Стоимировић је зато позвао народ да поштује и да помогне што усрдније владу генерала г. Недића, казавши да другог спаса нема нашој земљи. На завршетку својих излагања, он је замолио интелигенцију да је у овом духу обделава село, како би и село било обавештено о правоме положају наше земље и нашег народа.

Г. Стоимировић је говорио око сат и по и био сасалушан са највећом пажњом и одобравањем.

Затим је председник општине у име присутних грађана захвалио говорнику, истичући корисност оваквих конференција, с обзиром на

необавештеност провинције. „Ми смо сви“, изјавио је он, „потпуно одани влади народног спаса и њеном претседнику генералу г. Недићу, јер смо уверени да она ради само по диктату логике, у најбољој жељи и намери да спасе нашу земљу и наш многонапаћени народ. Сви грађани Параћина цене, - рекао је он, - патриотске напоре српске владе и сваки је од њих солидаран са генералом г. Недићем, у коме види једног војника, државника и старешину чијим ће се апелима увек одазвати.

После тога је овај успели збор био закључен.

(бр. 204, 4. март 1942.)

НАРОДНИ ЗБОР У ЋУПРИЈИ

Ћуприја, 2 марта

Јуче пре подне одржан је у сали хотела „Уједињење“ народни збор у Ћуприји Срез раванички. Збор је отпочео у 11 часова пре подне. Поред грађана присуствовали су и претседници општина из Среза раваничког и много сељака. Збор је отворио претседник општине г. Жика Остојић и представио збору говорнике г. г. Војина Пуљевића, публицисту и др. Николу Смодлаку, апотекара.

Говорници су у својим лепим говорима изнели данашњу политичку ситуацију у којој се налази српски народ и Србија, наговештавајући да у овоме великом светском сукобу интерес нашег народа лежи у реду и миру.

Говорници су саслушани са највећом пажњом и грађанство је изразило жељу да се још који збор приреди, како би грађани били што боље обавештавани о политичким догађајима и питањима која данас интересују народ. Збор је трајао до два часа по подне.

З. Р.

(бр. 204, 4. март 1942.)

ПРЕМЕШТАЈ ТЕХНИЧКОГ ОДЕЉЕЊА ИЗ ПАРАЋИНА У ЈАГОДИНУ

Министарграђевина решио је да се Технички одељак при Среском начелству у Параћину премести у Јагодину и придода тамошњем Среску начелству.

(бр. 204, 4. март 1942.)

ХВАТАЊЕ ДВОЈИЦЕ КОМУНИСТИЧКИХ АГИТАТОРА

Свилајнац, 19 марта

Параћински четнички одред ухватио је двојицу комунистичких агитатора Лазара Вучковића и Ратка Пејчића који су ишли из села у село и покушавали да стварају комунистичку организацију и да врбују младиће за комунистичке банде. Оба ухваћена комунистичка агента предата су прекоме суду.

(бр. 217, 19. март 1942.)

ПОГИБИЈА ДВОЈИЦЕ
КОМУНИСТИЧКИХ БАНДИТА

Деспотовац, 23 марта

Патроле које су вршиле претресање терена ухватиле су комунистичке бандите и одбегле робијаше Љубишу Милошевића из Везичева у Срезу млавском и Божицара Костића из Грабовца. Приликом спровођења за Деспотовац ова два бандита су покушала да побегну, али су при покушају бекства побијени.

(бр. 221, 24. март 1942.)

ликвидација црвеног терора у србији

ПОХВАТАНИ СУ И ПОСЛЕДЊИ ПРЕОСТАЛИ
БАНДИТИ ИЗ РЕСАВСКЕ КОМУНИСТИЧКЕ БАНДЕ

Како су Сува планина и Бабичка Гора
очишћене од црвених разбојника

Јагодина, 1 априла

Одељење Двадесет другог Ресавског четничког одреда, као и једно одељење Горњачког четничког одреда, чистећи терен при претресу трла, која су се налазила око села Дубнице, Бусура, Будовца и Табановца, похваталки су све преостале комунистичке бандите из Ресавске комунистичке банде.

Ухваћени су Радомир Бранисављевић родом из Свилајнца, студент академије ликовне уметности, који је био политички комесар Ресавске комунистичке банде, и који је учествовао у свима комунистичким акцијама, које су извршене у току прошле године, у Поморављу и Хомољу. Даље су ухваћени: Миодраг Бранисављевић, из Свилајнца, Петар Петровић, поткомандант ресавске комунистичке банде родом из Кушиљева, у срез

ресавском, Љубиша Јовановић, из Шутца, у срезу качерском, Аврам Трифуновић, из Алексинца, у срезу моравском, Милан Максимовић из Београда, Бранко Матић, одбегли робијаш из Бистрице у срезу млавском и Радивоје Јанковић, одбегли робијаш из Добрића, у срезу моравском.

Сви ови бандити били су још од прошлог лета у одметништву и извршили су већи низ злочина. Сви су предати преком суду, који ће им изрећи заслужену казну.

(бр. 229, 2. април 1942.)

ХВАТАЊЕ ШЕСТОРИЦЕ КОМУНИСТИЧКИХ БАНДИТА

Јагодина, 1 априла

Јуче су потерна одељења похватала у Кривовирским појатама шест комунистичких бандита, међу којима се налази и командир Озренске комунистичке банде. Бандити су ухваћени са оружјем и експлозивом којим су намеравали да поруше један тунел на железничкој прузи.

(бр. 229, 2. април 1942.)

Група ученика Гимназије на уређењу корита Белице

ВЕШАЊЕ ДВОЈИЦЕ КОМУНИСТИЧКИХ
БАНДИТА У СВИЛАЈНЦУ

Свилајнац, 3 априла

Пресудом прекога суда осуђени су на смрт и ономад јавно обешени на пијаци у Свилајнцу Радосав Радосављевић, звани Раде, и Петар Петровић, комунистички бандити, који су починили велика зла у срезу ресавском.

Патроле владиних одреда, ухватиле су подкомесара ресавске комунистичке чете Александра Милосављевића, ученика осмог разреда гимназије из Кушијева у срезу ресавском, који је ухваћен када је дошао кући.

(бр. 230, 4. мај 1942.)

ПОЧЕТАК РАДА У
ЈАГОДИНСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

Јагодина, 18 априла

Учитељска школа у Јагодини позива своје ученике на редовна предавања која ће отпочети за четврти и пети разред 22 о.м. а за остале разреде 27 о.м. Накнадни испити обавиће се 23, 24 и 25 о.м.

Изостанци са испита или од редовне наставе морају бити оправдани у року од шест дана. У противном сматраће се да је ученик напустио школу.

(бр. 224, 22. април 1942.)

ПОГИБИЈА ЈЕДНЕ ЗЛОГЛАСНЕ
КОМУНИСТКИЊЕ

Крушевац, 2 јуна

Пре неколико дана добровољачки одред из Соко-Бање сукобио се са комунистичким бандитима на месту Љута Стена код Великог Прокула у срезу расинском, о чему је већ јаљено. Тада су у борби била убијена 4 бандита и 1 комунисткиња, за коју се знало само да је комунисти зову „Богиња“ и да је командовала Расинским комунистичким одредом. Претресом лежа, као и адљом истрагом утврђено је да је та убијена комунисткиња Живка Дамњановић, студент права из (поново тражити).

(бр. 278, 3. јун 1942.)

ПОХВАТАНИ ЧЛАНОВИ
ДВЕЈУ РАЗБОЈНИЧКИХ БАНДИ
У СРЕЗ БЕЛИЧКОМ

Јагодина, 3 јуна

Власти Среза беличког постигле су леп успех успевши да похватају две разбојничке банде, тек што су се биле појавиле и успеле да изврше само по један злочин.

У ноћи између 29 и 30 априла три маскирана разбојника упала су у лућу Жарка Николића из Доњег Јовца у срезу беличком и отели од њега осамдесет хиљада динара, један велики дукат у злату као и друге ствари. После дуже вођене истраге, власти су ономад успеле да ухвате ову тројицу разбојника.

То су Петар Тасић из Пањевца, Станислав Радисављевић из Деспотовца, и Богдан Марковић из Доњег Јовца. Приликом претреса код њих је нађен опљачкани новац, а они су разбојништво признали. Имали су намере да наставе са даљим разбојништвима, али власт им је брзо ушла у траг. Сва три разбојника предата су среском начелнику у Јагодини.

Сутрадан по хватању ове тројице разбојника, ухваћена су и друга тројица из друге једне групе, која се појавила 20 маја, када је напалана кућу Стамата Нешковића у селу Рибнику и опљачкала од њега двадесет и седам хиљада динара.

Ова тројица разбојника су: Никола Нешковић из Рибника, као и Јован Стефановић и Велислав Тасић из Кочиног Села у срезу беличком. И код ових разбојника нађен је новац, који су били опљачкали. И та друга група дотерана је у Јагодину, где је предата властима.

(бр. 279, 4. јун 1942.)

ЈЕДИНСТВЕН ПРИМЕР ПЛЕМЕНИТОСТИ
СРПСКИХ БОРАЦА

ПЕТ ЧЕТНИКА ИЗ РЕСАВСКО-РАВЕНИЧКОГ ОДРЕДА
ОДЛУЧИЛИ СУ ДА ГЛАДУЈУ ЈЕДАНПУТ НЕДЕЉНО

СВОЈЕ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ОД ТОГ ДАНА УСТУПАЈУ ЈЕДНОЈ ИЗБЕГЛИЧКОЈ
ПОРОДИЦИ ПРЕОПТЕРЕЂЕНОЈ ДЕЦОМ

У грађанском рату, који су Србији наметнули агенти Москве и Лондона, међународни олош и одроди српским борци за спасење српског народа: одредници, добровољци и четници дали су низ најлепших примера

личне храбрости и бесконачног пожртвовања у служби отаџбине. У редовима истих ових бораца дат је сада један јединствени пример како племенито српско срце куца у овим људима, које обично називају малим због њиховог стања и друштвеног положаја, али који су велики и већи од многих оних чија се имена воде у регистру „горњих слојева“. Од претставника „труле чаршије“ и „поварене интелигенције“, од богаташа који су испунили Београд својим палатама није потекао ниједан светао пример како треба да се у тешким и трагичним данима помогне своме народу, а нарочито онима које су изузетне прилике, без њихове воље, довеле у најтежи положај и угрозиле им чак и сам опстанак. Али су зато неколико четника из Ресавско-Раваничког самосталног четничког одреда показали шта је права племенитост и колико може бити велика љубав према своме народу. Војвода Блашко Михајловић, командант Ресавско-раваничког самосталног четничког одреда изложио је овај сјајан пример у својој наредби бр. 788 од 3 јуна која гласи:

„На дан 30 маја ов. год. четник редов Жика Матић, поднаредници Милован Турчун, Милан Бабић, Ђорђе Грчић и четовођа овог одреда Живота Милошевић на рапорту изјавили су ми да једанпут недељно желе да гладују да би извесној избегличкој породици преоптерећеној са децом своја следовања уступили ради одржавања живота.

Данас, кад читав свет проживљава најважније и најсудбоносније тренутке своје историје и када се над главама милиона у свету већ грубо помаљају немилосрдне оштрице глади-данас смо ми, ево, сведоци једног великог поступка, поступка који још једанпут више непобитно показује: да смо ми Срби, истина, мали народ по простору и броју, али велики, бескрајно велики по духу и својим осећањима. И данас се, још једном показује и доказује да српски народ своје већ на далеко познато гостољубље схвата као своју природну дужност. Јер гостољубље према браћи није више гостољубље, већ дужност. Дужност је то, синови моји, помоћи своју немоћну браћу, дужност највећа и најсветија за све нас, који се, макар то било и моментално, налазимо у бољем и лакшем положају.

Овакав поступак четника Ресавско-раваничког одреда, који су без ичијег подстрека први у нашем одреду осетили потребу извршења наше заједничке дужности, до дна душе ме је дирнуло и ја, као њихов командант и њихов отац осећам да је моја дужност да пред свима тим својим четницима, који у име Отаџбине и у име избегличке сиротиње, у име наше несрећне браће, који су, стицајем догађаја, били принуђени и ону највећу, најстрашнију и најболнију жртву: да напусте кућу и кућиште, да напусте груду земље која их је хранила, данас захвалим.

Одајући им признање, побуђен сам да редова Жику Матића, који је иначе и сам сиромашак али богат по осећањима честита и племенита Србина и који својим дивним поступком доказује изванредан труд да углед одреда у

коме је подигне на ону висину која одреду по његовом раду за Србију и српски народ с правом и припада, унапредим у чин каплара, а предложим за унапређење: наредника Животу Милошевића у чин потпоручника и поднареднике Милована Ђурчина, Милана Бабића и Ђорђа Грчића у чин наредника.

Брза помоћ значи двоструку помоћ. Нашој избегличкој браћи, тој нашој сада највећој и најтежој сиротињи, заиста је потребно и те како брза и најбржа помоћ. И овај лепи поступак четника овог одреда, вањих врлих другова, желео бих, синови моји драги, да буде светли пример и свима вама осталим мојим четницима; желео бих да и ви сви остали, сви као један пођете племенитим путем својих примерних другова. Гладујмо и својим следовањем нахранимо оне, који су гладнији и немоћнији од нас! И поносимо се тиме! И ја, ваш командант и ваш отац, ево, заветујем се овог тренутка пред свима вама, да ћу, и ако још ни у чему не оскудевам, гладовати два дана у недељи. И бићу задовољан тих дана; задовољан као сваки онај, који савесно врши своју дужност. А има ли децо моја, лепшег и пријатнијег задовољства од савесног вршења дужности према немоћној браћи својој и мајци Србији, Отаџбини нашој драгој?

Захваљујући својим примерним четницима у име Отаџбине и наше сиротиње на њиховој племенитости, ја их још једанпут похваљујем и изјављујем да их од дана ове њихове изјаве, коју су ми на рапорту учинили, сматрам за своју рођену децу. Живела Отаџбина!

Ову наредбу прочитати свима четама овог одреда пред стројем

Командант одреда

војвода,

Блашко Михајловић“

Војвода Блашко Михајловић са својим четницима посведочио је у више махова своје лично јунаштво и оданост према Отаџбини и српском народу. Поред тога овај четнички одред пружио је цео низ примера социјалног осећања, помажући на разне начине оне своје сународнике или крајеве који су били у невољи. Наљјновијим својим гестом војвода Блашко и његови четници још једном су посведочили како најплеменитије и најпожртвованије акције долазе баш од оних за које се најмање зна и који у друштвеној и државној хијерархији заузимају најскромније место. Пример Ресавских четника је само сјајна потврда оне племенитости српскога народа која је опевана у народним песмама, о којој говоре народне пословице и о којој пишу страни путописци који су у ранијим срећнијим деценијама путовали кроу некада мали, али својим особинама велику Србију.

(бр. 283, 9. јун 1942 .)

Са акције око уређења корита Белице током 1942. године

ПОГИБИЈА ЈЕДНОГ КОМУНИСТИЧКОГ БАНДИТА-ОДБЕГЛОГ РОБИЈАША

Параћин, 10 јуна

Ономад у ноћи једно непознато лице наишло је у селу Олани, у срезу параћинском на заседу у којој је био четник Никола Антић. Када је Антић викнуо непознатом да стане и упитао ко је, тај непознати је одговорио да је он четник из Буљана. Антић га је тада позвао да приђе ближе и када се непознати приближио на неколико корака, он је одједном отпочео да пуца. Антић иако смртно рањен од првих метака, успео је да опали из пушке и да једним метком убије овог зличинца. Потом је и сам пао на земљу и одмах издахнуо. Када су четници из околних заседа, чули ово пушкарање и прискочили да помогну своме другу, они су га нашли мртвог, док је на неколико корака даље од њега лежао погинули бандит. Убрзо је утврђено да је убијени зликовац Милосав Савић, звани „Лебинац“ из села Лебине у срезу параћинском. Овај окорели злочинац био је пре рата осуђен на вечиту робију због више разбојништва и убистава. За време рата побегао је из казненог завода у коме је био на робији, и одмах је ступио у комунистичку банду Боре Петровића. Када је ова банда уништена, Савић је крстарио сам по околним селима, вршећи разбојништва и пљачке. На основу забележака

које су нађене код убијеног бандита, ухапшена су три његова јатака и његова
љу бавница из села Доње Мутнице.

(бр. 284, 10. јун 1942 .)

СЕЉАЦИ ПРОТИВ КОМУНИСТА

Разбијена комунистичка четворка

Свилајнац, 22. јуна

На дан 14 овог месеца одиграо се у селу Дубници један догађај који јасно показује какво је расположење сељака према комунистичким бандитима. Реченог дана Ресавски четнички одред добио је извештај од стране претседника општине Дубничке у коме саопштава да га је Живојин Радисављевић, земљорадник из истог села, известио да су код његове куће дошла 4 бандита, обучена у цивилно одело, и да су од њега затражили да им спреми јело, претећи му да ће га убити ако им се не покори.

Чим је овај извештај добивен, одмах је упућено у поменуто село једно јаче бициклистичко одељење под командом поручника-четовође Димитрија Милића. Ово одељење, после краћег прегледа терена, наишло је на бандите скривене у једном винограду, где је на њих одмах отворена ватра. У борби која се развила и која је трајала око један час, убијен је један бандит, док су се остали дали у дивље бегство. Према причању сељака, који су преостале бандите посматрали како беже, један је био рањен у лице и имао је јако крволиптање, тако да се сматра да неће успети да далеко умакне.

За бандитима је одмах упућена потера, тако да се сматра да ће ова бандитска четворка ускоро бити потпуно уништена. Сељаци из овог села са највећим огорчењем говоре о бандитима који, у колико им ситуација постаје тежа и несноснија, све безобзирније, као гладне звери, насрћу на сељаке захтевајући или просто отимајући храну.

Бандити су у овај срез дошли са територије среза Млавског, где им је задржавање било више немогуће услед сталних потера и проказивања сељака.

О. П.

(бр. 294, 22. јун 1942.)

ЖИВА АКТИВНОСТ НА НАРОДНОМ
ПРОСВЕЋИВАЊУ У ОКРУГУ МОРАВСКОМ

Јагодина, 24 јула

Шира и јача акција на народном просвећивању у Округу моравском отпочела је у мају месецу ове године, и досад је показала веома лепе резултате. Да би ова акција била што успешнија, основан је нарочити одбор при Окружном начелству, у који су ушли најистакнутији људи из целог округа, који су досад одржавали читаву серију популарних предавања за најшире народне слојеве. Нарочито успела предавања била су антикомунистичка, која је присутни свет слушао са највећом пажњом и одобравањем.

За последња три месеца у Округу моравском одржано је 327 предавања. Предавачи су се у својим говорима дотицали свих области које засецају у живот нашег села. Благодаревши овој просветној акцији, код сељака је поново оживела љубав према књизи, па ће због тога бити обновљене и народне читаонице.

(бр. 322, 24. јул 1942.)

НОВИ ГОСТИ ПРЕДСЕДНИКА ВЛАДЕ

Синоћ су у Београду допутовали сеоски домаћини
из Беличког и Раваничког среза

Синоћ је у Београд допутовала нова група гостију председника српске владе армиског генерала Милана Недића. То су сеоски домаћини из Беличког и Раваничког среза, из околине Ћуприје и Јагодине. Као и све раније групе, и ова ће у Београду боравити до краја ове недеље. За то време са гостима са села биће одржан читав низ корисних и поучних предавања, а последњег дана биће примљени и код свога домаћина председника владе.

Јуче у 8 часова, у Дому „Земља и рад“, гостима са села одржао је предавање директор Стеван Клуић. Директор Клуић је говорио сељацима о циљу њихове посете Београду и о задацима и дужностима који очекују српске сељаке у будућности.

У 11.15 часова, у дворани Коларчевог народног универзитета, одржао је предавање сеоским домаћинима министар просвете Велибор Јонић. Министар Јонић је говорио о погрешној политици наших бивших управљача који су криви што смо доживели априлску катастрофу. Они су радили за туђе интересе и туђе народе, а свој народ су заборављали. У свом говору

министар Јонић исцрпно говори о свим узроцима који су довели до пропасти наше бивше државе. Сељаци су са великом пажњом саслушали ово предавање и захвалили су се министру Јонићу, јер су данас дознали од њега многе ствари које су за њих све досад биле необјашњиве и загонетне.

У подне, у кафани код „два јелена“, приређен је заједнички ручак гостима са села. На ручку је председника владе генерала Недића заступао министар Јонић, који је после ручка још једном говорио сеоским домаћинима и упућивао их на рад и мир, јер се само тако можемо одржати.

(бр. 349, 25. август 1942.)

Једна прослава у Јагодини 1942. године

МОРАВЦИ У БЕОГРАДУ

Госте председника владе поздравио је синоћ, на заједничкој вечери, министар д-р Мијушковић

Сеоским домаћинима из Беличког и Раваничког среза одржано је јуче једно интересантно предавање на Коларчевом народном универзитету.

Синоћ на заједничкој вечери, председника владе генерала Недића заступао је министар социјалне политике и народног здравља д-р Јован Мијушковић. После вечере д-р Мијушковић је одржао сељацима говор. Министар је између осталог, рекао:

Драги Моравци, ви долазите у Београд као изабраници ваших села. Долазите да се поразговарате са нама и да се посаветујете шта да радимо да би се у овим тешким временима одржали. Данас није тешко водити такав

разговор са вама, свесним и националним Моравцима, синовима онога краја у коме се дижу толике задужбине наших великана из прошлости.

Ви долазите к нама из Свете Српске Горе, где је светосавље вековима цветало, где се рађала наша национална свест, где се ствара наш лепи језик. Ја вас позивам да будете разумни и да не чините нешто што би могло донети још веће несреће српском народу никада није било лако и да нам је такву судбину ваљда усуд делио. Наша историја је историја мука, невоља и тешкоћа. И зато трпимо, будимо разумни. И срећа и несрећа има краја. Немојте да клонете и да очајавате, јер она срамота од 27 марта није потамнила наше јунаштво и 6 априла није пропала Србија нити српски народ, него је то била пропаст Југославије.

Данас ми не треба да водимо никакву другу политику сем политике српског народа. Зато памет у главу. Обрађујте своја поља. Не уздржавајте се чак и кад се купате у зноју лица свог. Све што се тражи од вас дајте. Дајте Богу Божје, цару цареву.

Шта ће нам све материјално богатство ако из Помотаваља нестане Срба и ако се кроз наше долине не буде чула она лепа песма „Ој Мораво!“

Када се вратите кућама прионите с љубављу на посао. Понесите храбро свој крст за спас наше лепе и напаћене мајке Србије. Живели моји Моравци! – завршио је министар свој говор.

Данас пре подне гости са села имали су слободно време да посвршавају своје приватне послове.

У подне је заједничком ручку присуствовао у име претседника Београдске општине потпреседник Иван Милићевић.

(бр. 350, 26. август 1942.)

КОНФЕРЕНЦИЈА УЧИТЕЉА У ЈАГОДИНИ

Јагодина, 12 септембра

У среду 7 октобра одржана је у Јагодини конференција управитеља сеоских основних школа и претседника сеоских општина. Ово је први случај да у овоме крају конферишу заједно о просветним проблемима просветни радници и претставници простога народа. На дневном реду је било питање формирања ужег и ширег просветног одбора за Срез белички за просвећивање широких народних слојева.

(бр. 391, 13. октобар 1942.)

У МОРАВСКОМ ОКРУГУ ИМА 3200
ГИМНАЗИЈАЛАЦА

Ћуприја, 15 новембра

У Моравском округу постоје две пуне гимназије, две ниже гимназије и једна учитељска школа. У гимназијама у Ћуприји и Јагодини уписало се 2200 ученика. У ниже гимназије у Параћину и Свилајнцу уписало се око 1000 ученика.

Нин. (бр. 420, 11 новембар 1942.)

ЈЕДНО ПРЕДАВАЊЕ СА ДИСКУСИЈОМ
У ЋУПРИЈСКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Ћуприја, 17 новембра

У ћупријској гимназији заведена је новина, да после предавања која с времена на време средњошколској омладини држе наставници, у дискусији учествују и ученици и ученице. Прво такво предавање са дискусијом одржао је професор Димитрије Ђулић, који је говорио о идеалном српском омладинцу. У дискусији је учествовао већи број ђака, као и директор гимназије Др Милан Јовановић и професор Знаменски.

(бр. 422, 18. новембар 1942.)

НОВЕ ШКОЛЕ У ОКРУГУ МОРАВСКОМ

Ћуприја, 22 новембра

У 30 села Округа моравског отворени су виши разреди основних школа. Највећи број отворених продужних одељења има у Ресави.

У селима Ратковићу и Течићу код Рековца освећене су нове школске зграде.

(бр. 426, 23. новембар 1942.)

представници владе спаса у народу

„САМО РАДИ ИНТЕРЕСА ЕНГЛЕСКО-ЈЕВРЕЈСКОГ КАПИТАЛА
МИ СМО УБАЧЕНИ У РАТ“

„Преко мира и реда сигуран нам је живот, а то је
прави пут нашег спасења“

Јагодина, 6 децембра

Данас је у Јагодини одржан велики народни манифестациони збор за Округ моравскина коме су говорили министар просвете Велибор Јонић и министар социјалне политике и народног здравља инж. Стојмир Добросављевић. У присуству реко 6.000 грађана и сељака збор је отворио претседник јагодинске општине Тома Ђорђевић.

Одмах по отварању збора узео је реч министар Велибор Јонић, који каже да носи поздраве Претседника владе генерала Недића и да објасни народу смернице политике владе народног спаса, која мора бити и политика сваког паметног Србина. Министар Јонић затим је објаснио како је наш народ увучен у рат, рекавши, да су наши интереси налагали да останемо ван сукоба великих светских сила и да учувамо мир. Министар Јонић затим износи разлику између данашњег и прошлог светског рата, па каже:

„Прошлога рата земљу је била напустила и влада и парламент, али и 100.000 храбрих бораца. Влада онда није потписала никакво примирје и капитулацију. Овога рата из земље је побегла у иностранство само влада са полугама народног злата, а цео народ је остао да сноси тешке последице њене велике погрешке. Та влада је наредила врховној команди да потпише примирјеса капитулацијом и тиме је наметнула народу обавезу да до краја буде миран. Тај потпис је исто то што и потпис на меници. Он се не може отказати. Тај потпис даје право окупатору да мир и ред обезбеди по сваку цену. Јасно нам је сада што вам Милан Недић стално поручује: Ред и мир по сваку цену, јер ако би срби направили било какву лудост као јесенас, били би уништени, остала би земља на којој су живели срби, али Срба на тој земљи више не би било.“

Министар Јонић истиче да је наше тешко економско стање било последица те зависности од наших бивших савезника и да су наше економске прилике почеле побољшавати после закљученог трговинског споразума са Великим Немачким Рајхом. Међутим, тај споразум био је углавном узрок да будемо уплетени у нови Светски рат, и то зато што енглеско-јеврејски капитал није трпео часне споразуме европских народа, јер у том случају нема за њих ћара.

„Само ради интереса енглеско-јеврејског капитала, каже министар Јонић, ми смо убачени у овај рат. Ради тога капитала они су нас прошле јесени позивали на буну помоћу партизана, а сада нас позивају помоћу Драже Михаиловића. Ја кажем: сваки онај који ради на томе да нашим народом поново завлада међународно-јеврејски капитализам јесте непријатељ српског народа број 1.“

После министра Јонића говорио је министар инж. Добросављевић, који је између осталог рекао:

„Преко мира и реда сигуран нам је живот, а то је прави пут нашег спасења. Редом и миромогућује се рад а рад је вредност по којој треба ценити сваког појединца, па и читав народ.

Рад је највеће благо, а да је то тако доказује нам Немачка која за своју данашњу снагу има да захвалисамо раду који њен народ спроводи. Немачка је изгубила прошли рат. Неко је хтео да уништи и немачки народ и када су престале фабричке сирене, почео је да пишти немачки народ. Из несреће спасао га је само рад, а рад претставља не само вредност већ и част: само за радена човека каже се да је вредан.“

Говори министара Јонића и Добросављевића саслушани су с великом пажњом и пуним одобравањем, уз дуготрајне поздраве Претседнику владе генералу Недићу и Србији.

(бр. 438, 8. децембар 1942.)

*

ШТАБ СВИЛАЈНАЧКОГ ОДРЕДА ОРУЖАНЕ СИЛЕ У СРБИЈИ

Пов. Бр. 45

22 септембра 1941 год.

Свилајнац

ПРЕДСЕДНИКУ ВЛАДЕ

Београд

I

23 овог месеца послата је експедиција у село Бобово, опколили село и заробили: 1 радио апарат марке „Телефункен“; 1 поштански тастер-пријемни и предајни; 4 пушке разних модела; 1 артилериско седло са уздом; поштанског материјала у 1 џаку; 4 џака брашна; 2 канте шпиритуса за гориво; 6 пакли експлозива; 1 бицикл; 1 гас маска и два сандука санитетског материјала са 1 носилима.

Овај одред организовао је један летећи одред од 50 бициклиста, и вршићу неизменично препаде на поједина села и њихове логоре.

За сада су у затвору 2 главна јатака из Бобова, а из Свилајнца 1 главни организатор комуниста, 1 који је врбовао младиће за шуму и главни курир комунистичке банде.

Надам се да у кратко време главне вође биће у нашим рукама.

За награде који су сада похватани поделиће се спискови доцније само молим да се необнародује награда кроз новине, јер би то могло нашкодити за будући рад.

У срезу Свилајначком постављена су сва надлештва као и општинекоје и ако оштећене од бандита спаљивањем архива почеле су рад изнова.

II

Дана 25 септембра у 9 часова једно одељење овога одреда послато је у потеру и напад на једну бандитчко-комунистичку групу, која је спречавала и одвраћала грађанство-становништво да не долазе у варош Свилајнац.

Бандитска група запретила је пут на мосту Свилајнац-Кушиљево.

Одељење српске војске у јачини од 50 војника, напало је ту ову бандитску групу која је била успела да се неопажено кроз кукурузе привуче до у саму близину вароши. Отворена је борба у саму варош, на периферији вароши и непосредној околини, том приликом су комунисти одбијени и протерани. Приликом ове борбе убијена су два комуниста које су бандити повели са собом а један је жив ухваћен и то: Савић Милић из с. Томиславца среза Жабаре, код којег је пронађено, једна пушка са 37 метака, 2 бомбе, 1 револвер и остала спрема. Бандити су у бекству оставили за собом неколико пушака, ћебади, 1 низач метака за пушко митраљез, муниције и остале спреме.

У овој борби тешко је повређен граничарски поднаредник Урош Цветковић родом из д. Белановце среза Паланачки, који је дана 26-IX- у овдашњој болници преминуо. Сахрана је обављена 26-IX у присуству целокупног грађанства града Свилајнца, којом приликом је потписати одржао говор који се у прилогу прилаже.

Лакше је рањен Бирач С. Стеван из села Н. Града среза Глина-Хрватска који се налази у овдашњој болници на лечењу.

III

Исти дан око 16 часова изаслано је једно одељење од 30 војника у правцу Вел. Мораве код скеле према с. Марковцу са задатком да растера једну комунистичку бандитску групу која је била запосела скелу и прекинула сваки саобраћај између Свилајнца и Марковца. Одељење је ступило у борбу са овом групом и у заједници са немачком војском која је дошла из Лапова на скелу, ова комунистичка група је растерана. Жртава са наше стране није било, док за жртве на бандитској страни није познато. Одељење се вратило у 19 часова у Свилајнцу.

Достављено

Председнику владе и

Команданту жандармерије²²⁰

²²⁰

ЗМЈ (Завичајни музеј Јагодина), Други светски рат, кутија III, бр. 577.

VII ОДРЕД ОРУЖАНЕ СИЛЕ
СРБИЈЕ
Бр. 70
1 октобра 1941 године
СВИЛАЈНАЦ

КОМАНДАНТУ

29 овог месеца сазнао сам преко повереника, да 30 овог месеца у село Бобово у појатама има да се скупља већи број одметника – у ноћи 30 овог месеца послате су обе чете од 160 војника, под командом пешадиског поручника г. Гарића Војина, артилериског потпоручника г. Максића Ђурђа, ка селу Бобово, да исте опколе, побију и по могућству заробе.

30 у јутру око 4,30 часова чуло се је пушкарање и дознао сам да истих има 4-500 стотина.

Бојећи се да не буду опкољени одмах сам затражио из Лапова помоћ немачке војске, која је након 1.45 часова стигло 80 војника са 6 тешких митраљеза и пушака.

Са мајором г. Анђелковићем Миодрагом сео сам у ауто да бих лично предузео даљу акцију.

Стигавши у Бобово сазнао сам да борба траје већ 1.30 часова по плану кренули смо од села Бобова ка селу Лукавици где је била борба.

Све појате су попаљене а само село биће 2. овог месеца од немачке артиљерије бомбардовано.

Резултат борбе је следећи:

У борби учествовало је: Моравска, Ресавска и Орашка чета – свега 3 чете око 4-500 бандита, са целом комором који су ухваћени на преноћишту у кући Милана и Грујице Павловића из Бобова.

На лицу места остало је 34 мртва бандита, међу овим једна женска из Свилајнца девојка од 18 година, 14 њих живих ухваћено и 3 рањена и то 2 мушкарца и 1 женска који су у овдашњој болници и по исказу заробљеника око 70 до 80 који су одвучени.

Са заробљеницима ће се по закону поступати.

Од наше стране на месту је остао мртав Адам Марковић и добровољац Божићар Веселиновић, а рањено 5 подофицира и 1 официр командир 1 чете артилериски потпоручник г. Максић М. Шорђе.-Заплењено је: цео материјал и комора где се списак прилаже.

Цела остала банда разбегла се је на све стране носећи са собом рањенике.

Напомињем: да рад командира 2 чете пешадиског поручника г. Војина Гарића је за сваку похвалу и пожртвовање као и свију подофицира и осталих војника.

Спискови за награде доставиће се накнадно. Спровод погинулих биће 1 овог месеца у 16 часова.

Немачке трупе са официрима по повратку са терена у 17.30 часова добили су вечеру са напојницом код нас и дивили су се успеху јер су били очевидни.

Поново молим да се овоме одреду најхитније упути још 1 виши официр, 4 нижа пфицира, 150 гарнитура комплет одела са вешом и обућом као и оружје (најмање 6 лаких и 2 тешка митраљеза), бомби ручних јер истих нема.

Молим ово сматрати као врло хитно.

Рањеници упућени су аутом у Београд пошто у овој болници нема лекара а ни нема никаквог санитетског материјала нити завоја те молим најхитније да се и то пошаље.

Доставља се предњи извештај с молбом на надлежност.

Достављено
Председнику Владе и
К-ту жандармерије

Командат пуковник,

СПИСАК

Заплећеног оружја и материјала – комунистичког заплећеног од стране овог одреда на дан 30 септембра 1941 године и то:

Пушака разног калибра	71 ком.
Пушкомитраљеза Модел 3.Б. кал. 7,9 мм са две цеви	2 ком.
Комунистичке црвене заставе	2 ком.
Тешки митраљези	1 ком.
Сабљи	3 ком.
Ципела војничких	30 ком.
Ћебади	55 ком.
Чизама	3 пара
Торбица	63 ком.
Пиштоља разног калибра	15 ком.
Чакшира	25 ком.
Блуза војничких	15 ком.
Шињела	20 ком.
Шаторских крила	52 ком.
Седала	20 ком.
Цивилног одела	25 пари
Ножева војничких за пушку	35 ком.
Одела против бојних отрова	1 пар
Маски противу бојних отрова	10 пари
Разних цакова	15 ком.

Узди	21 ком.
Четки за тимар. коња	15 ком.
Поштанских торби	4 ком.
Алата браварских	4 гарн.
Муниције	2 сандука
Чезе једноосовна	5 ком.
Двоосовних кола	5 ком.
Волова	4 ком.
Коња	24 ком.
Амова	11 ком.
Оглава	11 ком.
Џакова пасуља	2 ½ џака
Кромпира	7 џакова
Зоби	1 ½ џак
Брашна	1 ½ џак
Купуса	50 главица
Бисази са поткивач. алатом и резервним ковом	1 гарн.
Експлозива	1 торба
Торба са алатом	1 торба
Секира	2 ком.
Канти зејтина – уља	2 канте
Војнички сандука	2 ком.
Оквир за пушкомитраљезе	100 ком.
Дефанзивна бомба	1 ком.
Лимена канта за бензин	1 ком.
Мунициска кутија	4 ком.
Војничка труба	1 ком.
Војничких мањерки	1 ком.
Канти за мазиво	3 ком.
Војничких порција	72 ком.
Војничких чутурица	47 ком.
Плеханих чорбалука	33 ком.
Плеханих кашика	30 ком.
Пољских кухиња	4 ком.
Разног материјала	1 сандук
Кофа	1 ком.
Кутија малих са капислама	3 ком.
Преса канцелариских старих	6 ком.
Радио апарата	3 ком.
Писаћих машина канцелариских великих	3 ком.
Екресита	13 пакета
Коломаза	1 кутија

Бисага за седла	2 ком.
Ашовчића војничких	5 ком.
Кесица са прибором за чишћење пушкомитр.	1 кесица
Шема – постава за седло	1 ком.
Апаратура за радио апарате	4 ком.
Суве батерије	32 ком.
Лампа ручна	1 ком.
Фењера ручних	1 ком.
Казана великих за кување јела	1 ком.
Тигањ	1 ком.
Корпа од прућа	1 ком.
Кутлача	2 ком.
Штамбиља разних надлештава	27 ком.
Кутија за штамбиље	3 ком.
Лењира канцеларијских	3 ком.
Ратни блок	1 ком.
Хемиског индига	3 кут.
Сандука обичног-танког канцел. папира	1 сандук
Санитетског материјала разног	1 ранац
Штампане хартије	2 риса
Упијајућег папира	30 табака
Шапилогафа – сандука	2 ком.
Коферата	500 ком.
Маказа канцералиских	2 ком.
Разне књиге и аката заплешена по разним надлештвима од стране бандита.	
Разних комунистичких књига	
Целокупна архива, деловодство, комунистичка преписка и акта са списковима бандитских јединица.	

VII ОДРЕД ОРУЖАНЕ СИЛЕ
Србије

Командант, пуковник²²¹

*

VII ОДРЕД ОРУЖАНЕ СИЛЕ
СРБИЈЕ
Пов. Бр. 79
3 октобра 1941 год.

²²¹ ЗМЈ, Други светски рат, кутија 3, бр. 577.

ПРЕДСЕДНИКУ ВЛАДЕ

Београд

На дан 22-IX-1941 год. кафеџија из с. Бобова Голубовић Владимир известио је поручник г. Гарића Војина, да се бандити-комунисти налазе у с.

Бобову код сељака Јоновиха Станка и Ивановиха Љубисава, као и податке колико спреме имају и наоружање приближно.

По овим податцима упућен је одмах командир 1 чете са својом четом на дан 23-IX-1941 у околини с. Бобова. Овом приликом 1.чета није ухватила додир са бандитима, али им је пошло за руком да пронађу укопане ствари у дворишту сељака Ивановиха Љубисава и то: радио-апарат марке „Телефункен“, 1 поштански тастер пријемни и предајни, 4 пушке разних модела, 1 артилериско седло са уздом, поштанског материјала у једном цаку, 4 цака брашна, 2 канте шпиритуса, 6 пакли експлозива и 1 бицикл, 1 гас маску и 2 сандука санитетског материјала са једним носилима.

По овоме претресу бандити су увидели да им је место пронађено и констатовали да их је открио Голубовић Владимир кафеџија из Бобова који је стварно дан раније долазио у Свилајнац и био у друштву са поручником Гарићем. Кафеџија Голубовић је извештен после преко једне девојке из с. Луковице која је чувала овце поред пута и чула разговор између комуниста и сељака Милуна Јовановића из Бобова да треба убити кафеџију Голубовића, а што им је предложио сељак Михајло Јовановић комунисти су стварно хтели да убију кафеџију Голубовића али је овај срећним случајем благовремено побегао.

Одмах после овога (29-IX-1941 год. око 18 часова) кафеџија Голубовић дошао у Свилајнац и известио одред о целом догађају. Поред осталог известио је да се једна већа група комуниста на дан 19-IX-1941 налази на салашу сељака Грује Гораша источно од с. Бобова за 2 км.

По овоме обавештењу позвао сам официре одреда и то заст. Командира 1 чете арт. потпоручника Максића Ђорђа, командира 2 чете поручника Гарића Војина и водника 2 чете потпоручника Богића и издао им наређење да изврше обухватни напад са обадве чете на поменути салаш и униште бандите. Полазак одреда на лице места наредио сам да буде 29-IX-1941 у 24 часа, што је и урађено, предвиђајући да се прилажење и обухват овог логора изврши у току ноћи а сам напад да почне у зору. Логор бандита који је нападнут удаљен је од Свилајнца 9 км. Као путовођа био је кафеџија Голубовић Владимир. Путовођа Голубовић у току покрета известио је командира 2 чете да се у селу Бобову налази сељак Виндуловић Никола који је као пушкар вршио неку оправку оружја код бандитана дан 29-IX-1941 по подне, око 2 часа 30-IX- одред је стигао испред с. Бобова, где је застао на једној раскрсници и одмах је упућена једна патрола у село са путовођом са

здатком да пронађе и доведе сељака Виндуловића што је и учињено. Сељак Виндуловић одмах је усмено саслушан у присуству официра. Под претњом смртне казне он је изјавио да је стварно на дан 29-IX- после подне око 17 часова био код бандита, али је додао да су бандити тога дана са својим штабом преселили на салаш Милана и Грујице Павловића, који је салаш у непосредној близини салаша Грује Гараша где им је логор био раније. Известио је да их има удружених неколико одреда, али бројно стање није могао тачно казати (казао је приближно око 400 људи). Изјавио је да од наоружања поред пушака имају 10 пушкомитраљеза и 2 митраљеза од којих је један неисправан. Поред осталог дао је и тачан опис земљишта и размештај но незнајући где им се налази предстража.

По овоме сазнању и извршеној процени ситуације од стране присутних официра одред је кренуо најпогоднијим правцем и распоредом према датом циљу око 4 часа 30-IX- одред је пришао одређеном положају на 500 м. и прикупио се у једној јарузи под заклоном мрака. Овде је командир 2 чете поручник Гарић као најстарији присутни официр позвао командира 1 чете потпоручника Максића и водника 2 чете потпоручника Богића и са њима извршио детаљан распоред одреда за напад и обухват. Распоред је био следећи: на десном крилу 2 чете, с тим да крајњим десним крилом т.ј. 1 вод којим је командовао потпоручник Богић врши обухват. На лево крило 1 чета с тим да цела врши обухват. На тежишту напада налазио се је остатак 2 чете ојачан са једном десетином 1 чете где је командовао поручник Гајић Војин. У овоме распореду одред је непримећено по покривеном терену а под заклоном мрака подишао логору бандита на одстојању од 200 м. На овоме одстојању десно крило наишло је на једну колибу из које је изашла једна женска и изгубила се у правцу бандита. Када се је ова женска појавила није заустављена због тајности, већ је наред. водник Иванишевић –Мане потрчао да је ухвати али није успео. После 2-3 минута опаљен је један метак сугурно од стране бандитског стражара у правцу десног крила дајући знак за узбуну. По овоме је закључено да је дотична сигурно открила наше присуство. После овог опаљеног метка од стране бандита у нашем правцу отворена је митраљеска и јака пушчана ватра и бацање бомби. На ово је одговорено такође пушчаном и пушкомитраљеском ватром. Поручник Гарић употребио је довитљивост командујући 1,2 и 3 чете напред Јуриш Ура. Ову команду прихватили су сви подофицири и граничари и енергично су сви кренули напред. Покрет је био потпомаган ватреним дејством пушкомитраљеза. Напад је отпочео око 4,30 часова.

После краће борбе одред је пришао у непосредну близину бандитског логора који се налазио распоређен у великом дворишту и шљивару поменутог салаша. Једино је било изостало мало лево крило које је доцније и потиснуто када је борбени распоред извршио потпун обухват дворишта, салаша, ту се је морао задржати јер су се бандити у већем броју

забарикадирали у кућу, штале и подруме салаша где су створили јаку баражну ватру употребљавајући нарочито бомбе.

За освајање саме куће и осталих зграда салаша вршен је највећи притисак са центра, отварајући јаку пушкомитраљеску и пушчану ватру и напослетку употребом бомби. За ово време крила су вршила напредовање са задатком да туку бандите који одступају са салаша. У овоме је нарочито форсирано десно крило. За време најжешћег напада разбијени бандити који су умакли опкољавају, после извесног времена прикупили су се и покушали напад са леђана наше крајње десно крило. При овоме су се бандити користили лукавством т.ј. њих тројица загрлили су се и изашли из кукуруза певајући да би тако обманули наше војнике. Ово им није успело захваљујући нареднику воднику Иванишевићу Мани десетару једне десетине. Водник Иванишевић их је одмах препознао и хладнокрвно отворио на њих ватру и уништио их. Под јаким притиском центра бандити су напустили куће око 7.15 часова, повлачећи се поред једног реда багрема у правцу десног крила. Али су са десног крила дочекани јаком ватром, те су неколико њих убијени. Видећи да не могу на овоме месту проћи вратили су се натраг, кроз шљивар према нашем левом крилу, које је задоцнило у наступању те на тај начин већина бандита успело да кроз кукуруз умакне у једну велику јаругу и изгубе се.

После освајања салаша, борба је вођена још краће време са бандитима који су се разбегли на све стране. По том је извршено осигурање околине салаша да би се могло извршити указивање прве помоћи рањенима, претрес салаша и ближе околине и прикупљање плена. Углавном борба је завршена у 8.30 часова.

На самом салашу заробљено је 17 а нађено је 34 мртвих бандита.

Вођеном истрагом и исказима очевидаца-мештана у овоме сукобу било је преко 50 мртвих бандита и око 80 рањених, од којих ће свакако један део подлећи ранама.

Сопствени губици:

Погинуо пешадиски наредник Мраковић В. Адам.

Тешко рањени: арт. потпоручник Максим Ђорђе наредник водник II класе, Рашовић Богдан, наредник водник III класе Бобовић Бранислав, наредник Светозаревић-Лазич Владимир и поднаредник Анђелковић Димитрије.

Лакше рањени: наредник водник III класе Лађарац В. Радован и наредник Хинић Томо.

На самоме логору бандитском нађено је и запаљено много спреме и оружја о чему се прилаже списак.

За време борбе сво људство је показало изванредну храброст, присебност и пожртвовање, што је за сваку похвалу.

Нарочито су се истакли: командир 2 четепешадиски поручник г. Гарић Војин, заст. Командира 1. чете артиљеријски потпоручник г. Максић Ђорђе, водник 2 чете пешадиски потпоручник г. Богић М. Ђурађ, наредник водник I класе Иванишевић Мане, наредник водник III класе Лађарац В. Радован, наредник Хинић Тома, наредник водник III Божовић Бранислав, наредник Светозаревић Владимир, наредник водник II класе Рашовић Богдан, поднаредници: Некић Слободан, Кукањац Никола, Анђелковић Димитрије и Миљковић Драгољуб, наредници водници III класе Димитријевић Драгиша, Мандуш Дане и наредник водник I класе Милошевић Боровоје; наредници: Стевановић Владислав, Дебељак Јожеф, Ђурашковић Филип, Матић Ђурађ, Ђукић Благоје, Спасић Добривоје и Миловановић Љубомир.

Граничарски поднаредници: Васић Видан, Милосављевић Никола и поднаредник питомац Бакић Богомир.

Граничарски редови: Вукомановић Тодор, Станковић Велимир, Крстић Крстомир, Ђусић Драгомир, Младеновић Младен о граничарски поднаред. Стефановић Владимир. Добровољци: Рајковић Лазар и Новаковић Војислав.

Нарочито важи истаћи и одвојити посебно храброст и јунаштво граничарског поднаредника Станковића Ђорђа, који је у најжешћој борби упаљену бомбу, бачену од стране бандита присебно дохватио и бацио натраг и тиме спасао од сигурне смрти себе и још неколико другова.

Награде које за овај успех према постојећој Уредби припадају за убијене и ухваћене бандите, треба сразмерно поделити свом људству које је учествовало у овој борби. Ово из разлога тога, што се не може тачно установити које је лице кога ухватило или убило, јер је борба вођена ноћу и на покривеном терену. Успеху су сви једнако допринели.

Као што је у извешта напред наведено и у колико се сада имају подаци убијено је 34 одметника и заробљено 17 свега 51.

Прилог: списак заплењеног материјала и оружја.

Достављено:

Председници Владе и
К-ту жандармерије.

Командант пуковник
Љуб. С. Бабић²²²

*

²²² ЗМЈ, Други светски рат, кутуја III, бр. 577.

BEKANNTMACHUNG

Gemäss Verordnung des Oberbefehlshabers der Armee dürfen für alle Waren und Bedarfsgüter nur die Preise gefordert werden, die am 6.4.1941 gültig waren.

Jede Preissteigerung wird bestraft.

In jeder Verkaufsstelle ist gut sichtbar ein Verzeichnis der Preise in deutscher und serbischer Sprache anzubringen. Die Feldgendarmerie wird die Befolgung dieser Anordnung prüfen.

Bernschin, 2. 5. 1941.

DER ORTSKOMMANDANT.

ОБЈАВА

У смислу наредбе Главнокомандујућег Немачке војне силе, сва роба, животне намирнице и све остале потребе, морају се продавати по ценама које су важиле до 6 априла ове године.

Свако повишење цена биће најстрожије кажњавано.

У свакој продавници као и кафнама имају се одмах на видном месту изложити ценовници на немачком и српском језику.

Немачка жандармерија вршиће контролу за тачно извршење ове наредбе.

Царабан, 7 маја 1941. године.

КОМАНДАНТ МЕСТА

Доставља извештај о раду Бугара.

ШЕФУ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ МИНИСТРУ ГОСПОДИНУ
ДРАГОМИРУ ЈОВАНОВИЋУ

На основу усменог наређења издатог на конференцији окружних Команданата у Београду, подносим следећи извештај о раду Бугара на територији овог округа:

I У СРЕЗУ БЕЛИЧКОМ:

1. На дан 20 и 21. априла 1942 године, долазили су Бугарски војници на реку Мораву, ради превоза песка, којом приликом су пуцали из пушака, вероватно гађајући дивље патке, зрна из пушака падала су на реон општине Трешњевачке, где су на њивама радили сељаци, па се могло десити да од овога настрадају сељаци.

О овоме су извештене немачке власти под Ј.Б.Број 168 од 2 маја т.г. и замољено да се овакови случајеви спрече.

2. На дан 5 јула т.г. дошао је код куће општинског кмета из села Остриковца Станојевића Драгутина, један Бугарски наредник и поднаредник саопштивши му да у року од 15 минута, ако им не донесе дрва код њихове кухиње да ће га пробости ножем, овом приликом хтели су га да туку, само да ту нису били наша два војника.

Истог дана старешина истог села Николић Живојин истом нареднику назвао је Бога, са речима „Добар дан и здраво брате“ на шта га је наредник ударио два пута кундаком по грудима са речима „Нисмо ми браћа него непријатељи, ми смо ваши окупатори“.

На дан 6 у истом месецу Бугарски кандидат за потпоручника са четири војника уперрио је револвер на Милетића Драгомира трговца из Остриковца и тражио од овога да му да рибу коју је уловио, а затим са војницима развалио једну барку сарибом и купио сву рибу.

3. На дан 6 у истом месту Бугарски војници почупали су две леје лука Велисаву Марковићу из Равнова у којој околини су удаљују од пруге по брду један део са пушкама, а други без и узимају све где нађу било шта од поврћа не питајући никога нити плаћајући ишта. Истог дана пресрели су Ђорђа Констатиновића деловођу општине Јовачке и наредили му да одмах створи педесет јаја, то је овај био принуђен да исте узме из Општине Остриковачке, а која су била прикупљена за немце.

4. Ноћу 6-7 јула 4 Бугарска војника са батеријском лампом у руци, разбили су барку Милетићу Стојадину и почели да ваде из ње рибу, а кад им је исти викнуо да не дирају рибу, један бугарски војник запео је пушку и да овај није побегао убио би га.

Извештај о овима случајевима достављен је Команданту Српске државне страже, Команданту Нишке области и Крајскоманди Јагодина 8 јула т.г.

5. На дан 2 августа т.г. Бугарски војници вршили су претресе у селу Рибарима и Дубокој, о чему је достављен извештај претпостављеним Командама од 5 августа 1942 године.

6. На дан 7 августа т.г. вршили су Бугари претрес у селу Дубоки, на тај начин што су наредили, да целокупно мушко становништво села старији од 16 година изађе из села на зборно место. Ово је било у 4 часа у јутро, а људство је држато све до 18 часова, блокирано под стражом. Овом приликом сељацима било је забрањено да ма шта говоре, били су злостављани и тучени Савић Светомир без икаквог разлога и повода, том приликом ухапшен је председник општине Мариковић Радивоје и отеран за Ћуприју, као и Милосављевић Светомир, Милетић Глигорије и жена Винка Данила и спроведени са председником општине. Ово хапшење извршено је наводно због јаковања одбеглим осуђеницима, који су из овог села. Овом приликом Бугарска војска узимала је од грађана разне ствари, у пољу брали воће, поврће, пуштали стоку по пољу и усевама и тиме причинили окомну штету. О овоме достављен је извештај Команданту С.Д.С. и Нишкој области 13 августа т.г.

7. На дан 16 августа 1942 године у селу Буковче пустили су Бугари 30 коња у ливаду Милошевића Живојина, која још није била покошена и тиме је уништили. Изгазили су му башту са засађеним поврћем, луком, паприком и др. Овај их је молио да не чине штету али ово му није помогло.

Истог дана сељаку Јовановићу Чедомиру из села Буковче обрани су 300 комада паприка, извадили 11 оцака крumpира.

Истога дана сељаку Марковићу Александру из села Буковче јурили су кћер Надежду не говорећи још ништа, тако да је иста морала да напусти стоку коју је чувала и побегла кући.

Истога дана сељаку Радосављевић Добривоју из села Буковче поломили су Бугари 50 комада кукуруза и повадили 11 оцака крumpира.

Истога дана сељаку Стефановићу Адаму, пустили су Бугари коње у ливаду натеравши у исту и стоку из села Вољавча због чега је овај затворио једну краву како би причињену штету наплатио од сопственика краве, али су га Бугарски војници натерали да оусти краву уперивши пушке у њега, наредивши му да дигне руке у вис, одузели му општинску пошту коју је носио и претресли га, а по претресу вратили му пошту. Исте ноћи обрали су му башту и однели пет пластића сена.

Истога дана сељаку Стефановићу Драгољубу из села Буковче, брали су у башти паприку, дуван, краставце, и извадили 13 оцака крumpира и јурили његову кћер Мицу из баште, непознато из којих разлога.

8. На дан 10 августа т.г. сељаку Петровићу Радисаву из села Буковче, однели су Бугари 600 клг. Сена, а нешто раније пре тога 400 клг. Истоме сељаку, ноћу између 18 и 19 однели су Бугари још пет стотина клг. Сена.

II СРЕЗ ПАРАЋИНСКИ

1. Ноћу 2 јула т.г. налазио се је на стражи код магацина бивше Југословенске војске пешадијски наредник Станојевић П. Настас из одреда среза Параћинског и исти је око 22 часа приметио да су путем прошла једна коњска кола за горњу групу магацина, а како је био прилично удаљен од пута, кола није могао да заустави, већ је са стражарима пошао у заседу, како би зауставио приликом повратка кола. Када је по повратку кола иста зауставио у колима су била три Бугарска војника наоружана пушкама, а кад је извршио преглед кола у истима је нашао 4 табле бакарног плеха и један сандук, које ствари су биле покрадене из магацина. Са једним стражаром наредник Станојевић попео се у кола и пошао са Бугарима, али кад су дошли у висину ложионице, Бугари су испрегли коње изговарајући се да требају да сачекају неке Бугарске војнике, који су отишли да траже неког изгубљеног коња. / После извесног времена како се нико није враћао, наредник Станојевић наредио је пратиоцу да са кола скине плех, а и сам је почео да скида, кад су скинули једну таблу плеха, возар је кренуо напред у намери да побегне и заваља траг. Наредник оставио је овог пратиоца да чува скинути плех, а сам је пошао да извести Командира одреда о предњем случају. Није ишао ни 20-30 корака кад су га зауставили 8 Бугарских војника са једним наредником и опколили га. У том моменту пришао је и пратилац и Бугари су захтевали да обојица крену према плеху, што наредник није хтео да учини, већ је захтевао да га спроведу у њихову команду да би пријавио крађу, но ови су запретили да ће употребити оружје, тако да су морали кренути. Бугари су тада почели да говоре како су наредник и његов пратиоц кради плех и хтели да га продају, нашта је наредник протествовао да то није тачно и да су њихови кради. Том приликом Бугари су захтевали данаредник и пратиоц испразне пушке, како би их разоружали, а могуће и побили. Наредник ово није хтео да изврши, те су Бугари пристали да га спроведу до наше страже. Када су дошли до ложионице Бугарски наредник наредио је двојици војника да легну и откоче пушке, а двојици да се измакну у страну, а нареднику и пратиоцу да преко пруге пођу према нашој стражи. Како је постојала вероватноћа због овакова поступка, да ће Бугари отворити ватру, наредник Станојевић и пратиоц нису кренули заједно већ одвојено. О овоме достављен је извештај Крајскоманди, и Полицији Крајштеле 13 јула т.г.

2. На дан 19 јула у возу Параћин-Зајечар разоружали су Бугари између станице Давидовац и Д. Мутнице наша три четника из Поповачког четничког одреда. Четници су спроведени за Зајечар и исти су разоружани због тога што је један од њих опалио један метак.

О овоме достављен је извештај Команданту Нишке области 23 јула т.г. Четници су пуштени од Бугарских власти.

3. На дан 3 августа т.г. од стране Бугарске војне власти, извршен је претрес у селима Плани, Текији, Лебину, Мириловцу, Лешју и Извору. У Лебину Бугарски војници тукли су једног сељака код кога су нашли пушку. Приликом вршења ових претреса Бугарски војници захтевају од општинских управа да им се предају сва сумњива лица, па и она која су склона ситним крађама.

О овоме поднет је извештај Команданту Српске државне страже и Командану Нишке области 5 августа т.г.

4. 5 августа т.г. дошли су Бугарски војници у село Сикирицу, блокирали и извршили претрес села. У кући Милетић Владислава нашли су једно сандуче у коме је био новац у суми од 14500 динара. Овај новац Бугарски војници узели су и однели у општину, а потом му вратили пет хиљада динара, а девет и по хиљада одузели. Овом приликом један Бугарски поручник, приликом доласка у село пред општинском зградом рекао је, да ће он разоружати четнике, као и у Крушевцу што су разоружани и да не трпе ничије оружје где су они, већ само Бугарско. Такођер је наредио, да сеоска милиција не сме вршити службу и кретати се никуда даље од општине и забранио је да се четничке патроле после првог мрака смеју кретати, већ једино седети у касарни. Овом приликом војници су самовласно залазили по кућама, узимали храну, терали стоку по усевима иливадама, сами брали воће и поврће и чинили разне штете.

О овоме достављен је извештај Команди Српске државне страже, Нишкој области и Крајскоманди Јагодина 13 августа т.г.

5. На дан 6 августа т.г. једна чета Бугарских војника вршила је блокаду и претрес села Д. Видова, којом приликом су заустављали људе који су ишли друмом и споредним путевима кроз село, те су тако зауставили једног глувонемога, који није чуо њихов позив, а кад је видео Бугаре почео је да бега. Бугари су за овим опалили 3 метка.

Приликом претреса села и сељака, тукли су следеће сељаке: Десимира Марковића, Драгољуба Марковића, Живојина Стевића, радомира Јоксимовића, Живадина Антића и његова два сина, Четничког лекарапоручника, Параћинског четничког одреда. Све ове тукли су кундацима и шамарима. Том приликом при претресу Светомиру Стевићу однели су 8.400 динара.

6. Неутврђеног дана сељаку Милошевићу Живку из Г. Мутнице и пронашли су пушку и 20 клг. експлозива, лишили га слободе и спровели га за Ћуприју.

У селу Бусиловцу приликом вршења претреса, одузели су од Милутиновића Милисава један новчаник са 840 динара новца и

документима, одневши му истом приликом извесну количину сена и детелине.

Сељаку Динићу Љубомиру из села Бусиловца одузели су један пар чизама, једну пелерину и 1 коњ. ам, а сељаку Алексићу Милану један војнички опасач.

У селу Мириловцу код Илића Милоја пронашли су пушку исту одузели, а њега пустили на слободу.

У селу Лебину сељаку Нешићу Драгутину одузели су 1300 динара, а Николићу Милану 100 динара, док су од неколико сељака узимали храну у разним артиклима.

У селу Стрижи сељаку Миладиновићу Драгутину и Стојановићу Миладину, који су били сеоски милиционери, одузели су пушке, али су им доцније повратили пошто су ови доказали да су у милицији.

У селу Сикирици, сељаку Јовановићу Стевану однели су пет метара свиленог женског платна, које су касније на тражење сопственика морали вратити.

У селу Плана код Милетића Живојина, пронашли су пушку, а код Давидовића Радисава пушко митраљез, које су оружје узели, а исте оставили на слободи.

Извештај по предњим случајевима достављен је Команданту С.Д.С и Команданту Нишке области 19 августа т.г.

III У СРЕЗУ РАВАНИЧКОМ

1. На дан 12 априла Бугарски војници на путу Ћуприја-Велики Поповић испалили су 7-8 метака у правцу села Супска, изјавивши да је неко непознато лице на њих испалило два метка из пиштоља, а затим побегао. Вођеном истрагомутврђено је да су тога Бугарски војници пили ракију из водених чаша, те постоји вероватноћа да су овако пијани пуцали. Сам Командант места Бугарске војске изјавио је да је и његово мишљење да су Бугарски војници сами пуцали.

Извештај о овоме достављен је 15 априла т.г.

2. На дан 14 јуна т.г. поднаредник одреда у Ћуприји Ђокић Милутин замољен од кафеције Пандуровића Драгослава, да интервенишепротив Јовановића Динка, бравара железничке ложонице у Ћуприји, који му је из кафане однео једну пивску чашу (криглу). Поднаредник Ђокић интервенисао је, али се Јовановић Динко бунио и физички одупро, псујући поднареднику Ђокићу Мајку Српску, услед чега је овај био принуђен да позове у помоћ општинског стражара Јовановића Живојина, да би га везали и у хрвању око везивања Димко је поднареднику Ђокићу извукао нож из ножницаи убо истога у леву плећку, потом је исти био свезан и спроведен у одред.

Одмах пошто је Јовановић дотеран у одред, дошла је Бугарска патрола потпуно наоружана и захтевала да се Димко њима преда, што је одбијено, пошто је Димко наш држављанин и државни платезник као бравар у жељ. ложоници у Ћуприји. У свему су долазиле 4 бугарске патроле са истим захтевима да се Димко преда њима и сви пореду претили су жанд. за хапшење Димково. Како Димко није предат ни једној патроли, дошао је на крају судски поручник са десет потпуно наоружаних војника са захтевом да се Димко по наређењу Бугарског Команданта одмах њима преда, јер је Бугарски поданик родом из Велеса. На овај захте Димко је предат бугарском поручнику и по истом одведен у Бугарску Команду.

3. На дан 14 јуна т.г. дошао је бугарски капетан Илијев са Бугарским кандидатом официром и неколико Бугарских војника у одред срезе Раваничког. Када је командир дошао у одред капетан Илијев почео је да виче „Нећу са вама да се рукујем пошто су ваши људи тукли нашег Бугарина“ (односило се на Јовановића Димка). Када је Командир одговорио капетану Илијеву да то није истина, исти је почео да виче да су стражари псовали мајку Бугарску војницима, који су дошли по Јовановића, када му је Командир поново одговорио да ни то није истина, капетан Илијев је одговорио викући у присуству капетана Павићевића „Ви сте Срби 25 година пили Бугарску крв, а сада ћемо ми вашу. Ви сте наши робови, сутра ће да падне крв. Ви сте побегли за Јагодину“. На ово је командир одреда одговорио капетану Илијеву, да није ишао у Јагодину, већ је био у Ћуприји, као и да нисмо њихови робови, већ немачки, јер нисмо ни ратовали са Бугарском, нашта је капетан Илијев, још неколико пута узвикнуо Ви сте баши робови, а затим отишао.

О овоме достављен је извештај Команданту С.Д.С. 16 јуна т.г.

4. На дан 16 јуна т.г. при излазу из вароши Ћуприје, на путу Ћуприја-Деспотовац, заустављена је од Бугарских стражара, патрола одреда срезе Раваничког и легитимисана, како два стражара у патроли нису имали легитимације за ношење оружја (у то време нису биле издате) исти су били спроведени у Бугарску Команду, где су му одузели оружје, а на интервенцију Командира одреда пуштени су, али им је оружје задржано, разоружани су били, каплар Перовић Милан и редов Матић Будимир.

Истог дана, разоружан је редов Јовановић Светислав, који се враћа са вођом патроле из села Бигренице.

Извештај по предњем достављен је Команди С.Д.С. и Нишкој области 26 јуна т.г.

5. На дан 9 јула т.г. пријавили су се одреду срезе Раваничког Милошевић Владислав, Србуловић Гвозден, Добросављевић Миливоје и Јовановић Душан сви из Ћуприје и изјавили, да им у последње време Бугарски војници чувају лук, беру краставце, беру малине, косе детелину,

иду по пољима, газе са коњима жито и ливаде, као и све усеве у пољу и молили су за интервенцију да се овакав рад Бугара спречи.

Извештај о овоме достављен је Крајскоманди и Крајштеле Јагодина 14 јула т.г.

6. На дан 9 јула т.г. поднела је жалбу Командиру среског одреда у Ћуприји Смиља Симић, да су Бугарски војници однели са њеног имања 1700 кл и ...црни лук из леје.

7. На дан 31 јула т.г. патрола одреда среза Раваничког ухватила је Бебела Георгијева Милокова студента медицине из Београда, код кога је приликом легитимисања пронађена само објава за путовање од Београда до Јагодине, а није имао личну карту ни пасош. Код именованог је пронађена цедуља Живке Дамњановић студенткиња улица Цара Лазара (ова је опасна комунисткиња, пзната по својим злоделима и свирепостима). Када је вођа патроле поднаредник Пантелић Тимотије од куда му ова цедуља, коме је дао ове податке, Бобел је одговорио да ће то казати, а кад су га питали зашто је тражи, казао је да је познаје раније из Београда.

Због свега овог исти је спроведен у одред где је узет на испит, где је изјавио да мења своје исказе и казао „Молим Вас господо ствар је дискретна, јер ако вам кажем мени прети опасност ои живот. Ја сам заиста пре два дана допутовао у Јагодину и тамо немам мога брата, састао сам се са официрима и тамо сам се задржао два дана, нашта су ме упутили у дивизију у Ћуприју, те сам се јавио команданту у Шећерној фабрици, нашто ми је командант узео сва моја документаи задржао код себе, а дао ми је само објаву и мене упутио да извршим задатак у Ћуприји који не могу да кажем“. Ова његова изјава била је тачна, јер су Бугарске власти интервенисале да се именовани пусти као њихов држављанин, што је учињено од стране Командира одреда.

Извештај о овоме достављен је Команданту С.Д.С.и Команди Нишке области 4. августа т.г.

8. На дан 2 августа т.г. једна бугарска патрола у селу Драммировцу извршила је претрес куће и колибе од сељака Милића Радомира и брата му Радојка и пронашла две војничке пушке и један револвер са извесним бројем муниције. Патрола је колибу запалила а у кућни подрум бацили три бомбе, али кућа мије изгорела. Именовани су ухапшени и спроведени за Јагодину. Милић Радојко је милиционер.

Истога дана једна Бугарска патрола, тражила је од општинске управесела ... сламу, али како се нису задовољили примљеном количином, ухапсили су председника општине и једног члана управе, спровели их у Ћуприју, одакле су пуштени на слободу. Истом приликом извршен је претрес целог села.

Извештај по предњем достављен је Команди С.Д.С. и Нишкој области 5 августа.

9. На дан 5 августа т.г.

Дотерали су Бугарски војници 30 Србаи затворили их у затвор Бугарског дивизионог суда. По сазнању исти су били позатварани пошто нису имали легитимације.

IV У СРЕЗУ ПЕСАВСКОМ:

1. На дан 4 августа т.г. чета Бугара у јачини око 200 блокирали су село Јасеново, патроле су ушле у село, нашле председника општине и остале часнике, наредили им да ко буде пуцао на њихове војнике, да ће цело село упалити. Затим су питали има ли шумских, као и сакривеног оружја, том приликом су сељаку Миловану Васиљевићу, који је пекао ракију попили 30 клг. не плативши му ништа.

Истога дана вршили су претрес села Врлана, где су код бившег председника општине пронашли једну пушку и две бомбе, па како овај није био код куће одвели су његовог 16 годишњег сина.

2. На дан петог августа вршили су Бугари претрес села Грабовца и Дубља којом приликом су вадили крumpир по њима и не плативши ништа.

Истога дана вршили су претрес села Гложана, где су у кући Петра Николића истерали напоље све укућане и собом однели три женске мараме и две хиљаде динара у сребру.

3. На дан 4 августат.г. Бугари су запалили шталу Петровића Животе из села Врлана због пронађеног оружја.

V У СРЕЗУ ТЕМНИЋСКОМ:

1. На дан 6, 8 и 9 августа т.г. дошло је одељење Бугарске војске у село Д. Крчин и однели 12.000 кјг. сена које сено су плаћали по динар и динар ипо по једном клг. Сено је одвежено у Крушевац одакле су војници и дошли.

2. На дан 29 августа дошломје у Варварин одељење Бугарске војске са капетаном Филовим на челу, којом приликом је један Бугарски војник, је опалио шамаржанд. Поднареднику Граховцу Илији и хтео даље да га туче, али је овај то спречио бранећи се подмећући руке, док тог војника нису одвукли Бугарски војници на страну и спречили у даљој намери туче. Бугарски војник био је пијан.

Предње се доставља с молбом на надлежност.

Достављено
Команданту С.Д.С. Београд и
Команди Нишке области С.Д.С. Ниш
21. IX 1942. год.

Командант Мајор

Одређени иследник
Жандармериски капетан II кл.
Тошић Ђ. Драгомир
29 октобра 1942 године
у Јагодини

Извештај о проведеном ислеђењу по делу појаве комуниста у срезу темнићском и хапшење 3 лица.

Команданту С.Д.С. округа Моравског

На основу наредбе те команде АЂ.Бр.66 од 21 октобра 1942 године провео сам истрагу по делу напада комуниста на станицу Српске државне пољске страже и разоружању четника у Д. Крчину и утврдио следеће:

Ноћу између 12/13 октобра 1942 године у времену између 22 и 1.46 часова једна група комуниста у јачини око 35 људи напала је станицу пољске страже у селу Д. Крчину на тај начин, што је ова група комуниста опколила зграду станице у намери да нападну и разоружају стражу. Чим су опколили тражили су од стражара који се је налазио пред касарном каплара Милановића да позове командира станице, али каплар Милановић видећи да је станица опкољена и да прети свима стражарима опасност, он је својим вештим гестом и лукавством успео да се дочепа касарне и разбуди стражаре, у овоме је успео повлачећи се полако назад до саме односно у саму касарну, разбудио остале стражаре и одмах из касарне стражари су отворили митраљеску и пушчану ватру на комунисте. Комунисти су примили ову ватру и тако са кратким паузама трајала је митраљеска и пушчана ватра између страже и комуниста 2 сата, а за тим комунисти су се повукли у правцу села Тољевца где су ухватили везу са једним њиховим одељењем које је за то време у Тољевачкој општини спалио архиву и опљачкао општински новац.

Пре него што је ова комунистичка банда напала на касарну пољске страже, она је разоружала 6 четника темнићског четничког одреда у Д. Крчину.

За време докле се је водила борба између страже и комуниста у Д. Крчину заступник командира станице Д. Крчин жандармериски поднаредник Мишковић Живко пошао је из свога стана у станицу и на путу испред четничке касарне зауставио га комуниста Милосављевић Радомир, на истога опалио један метак и погодио га у слабину. Поднаредник Мишковић видећи да пред собом имаде бандита одма је опалио из своје пушке и тешко ранио комунисту Милосављевића да се је исти одмах срушио на земљу. Касније мало даље када је пошао поднаредник од задобивене ране и он је

пао у једном јарку и ту остао све донде докле га стражари нису пронашли и упутили у болницу.

Комунисти када су дознали да им је друг Милосављевић остао рањен вратили су се натраг, отишли код куће Васића Александра кафеџије у Д. Крчину, узели од њега коња и чезе, натоварили рањеног комунисту ба чезе и одвезли га село Тољевац гдесу га сместили код куће у штали код сељака Станковића Спасоја.

Једновремено исте ноћи једна група комуниста спалила је архиву у општини Залоговачкој и опљачкала општински новац у износу од 16.000 динара. Иста ова група комуниста скоро целу ноћ се је задржавала и кретала од села Парцана до села Залоговца и обратно све до сванућа, а чим је почела зора да се свиће они су кренули у правцу села Маринова, док друга група комуниста оперисала је у селу Пајковцу и Тољевцу, која је у Тољевачкој општини спалила архиву и опљачкала општински новац у износу од 4150 динара.

Уврђено је, да се је ова комунистичка банда организовала у селу Шиљеговцу, среза расинског, округа Крушевачког, а пребацила се у срез Темнићски преко реке Мораве код општине Кукљинске и дошла у атар села Парцана где је и извршен целокупан распоред комуниста по групама и извршен напад како је то напред описато.

Вођеном истагом утврђено је даље, да су сељаци у срезу темнићском врло неактивни у сузбијању комунистичке акције, њихов рад у погледу обавештавања власти о појави комуниста за сваку је осуду, јер од општинског службеника па до последњег сељака у селу ниједан се није нашао нити хтео одмах по доласку и одласку комуниста из села да ма кога извести од државних власти, па чак ни општинску власт, а да ово није учињено доказ је тај, да су се комунисти у селу Парцане целу ноћ задржали, да у атару овога села ова комунистичка банда два до три дана борави и да је, цео план и распоред за напад страже у Д. Крчину и тазоружање четника припремљен у селу Парцане.

Нарочиту кривицу за овај случај сnose и то:

1) Станковић Спасоје сељак из села Тољевац, код кога су комунисти у његовом дворишту у штали у јасле сместили рањеног комунисту Милосављевића Радомира 13 ов. м. у 2 часа где га је он држао и хранио млеко без да је ма кога известио све до 15 тек. м. до 6 часова, када је известио општинску власт у селу Тољевцу да се рањени комуниста налази код њега.

Станковић није нашао за потребно да на дам 13 ов. м. по доласку командира среског одреда из Варварина са одредом у село Тољевац да извести о овом случају, ма да се је командир одреда по доласку у село Тољевац распитивао о комунистима и њиховом задржавању и кретању, дакле, изгледа да је Станковић нарочито скривао поменутог комунисту.

2) Вићентијевић Драгослав кмет села Пајковца, општине Д. Крчинске, који као општински орган по дужности није хтео да извести државну па ни општинску власт о долаку комуниста у селу Пајковцу у ноћи 12 ов. м. око 23 часа.

3) Милојевић Стојан сељак из села Парцана, општине Залоговачке, код кога је 11 ов. м. пред сам долазак комуниста у село Парцане долазило једно непознато лице из села Страгара, среза Трстеничког, задржало се код њега око 10 минута, а затим отишло у непознатом правцу. Према добивеним податцима од појединих сељака ово се је лице распитивало код Милојевића о јачини и наоружању наших четника, док Милојевић ово не признаје већ се брани, да је ово лице послао неки трговац из села Страгара чије има не зна по неки дуг код њега.

Милојевић имаде рођеног брата који се налази у шуми од пре годину дана о коме наводно Милојевић до сада ништа не зна где се налази.

За напред изнета дела лица од редног броја 1-3 ухапшена су и предају се са овим извештајем и њиховим саслушањима, као и сааушања осталих грађана који су саслушани у вези са појавом комуниста.

Одређени иследник
29. X 1942 год.
Јагодина

Капетан II класе

*

НОЋУ ИЗМЕЂУ 2-3. III 1943. ГОДИНЕ УБИЈЕНИ СУ ОД СТРАНЕ
КОМУНИСТА
ПРЕДСЕДНИЦИ ОПШТИНЕ
НАЈДАН ЖИВКОВИЋ ИЗ ТРОПОЊА И
ЧЕДОМИР РАДМАНОВИЋ ИЗ РАЈКИЊА

За одмазду за ова кукавичка убиства, стрељано је 13. III. 1943. у Јагодини 20 комуниста, између осталих следећи:

- 1) Стојановић Радивоје, рођ. 1902 год. из Дубнице
- 2) Јевтић Александар, рођ. 1922 год. из Цикота
- 3) Вучковић Јаков, рођ. 1912 год. из Дубнице
- 4) Николић Марисав, рођ. 1887 год. из Бунара
- 5) Пантић Петроније, рођ. 1899 год. из Међуреча
- 6) Зарић Аврам, рођ. 1899 год. из Деонице
- 7) Соколић В. Ђерафим, рођ. 1894 год. из Јагодине
- 8) Андрејевић Драгољуб, рођ. 1921 год. из Ћуприје
- 9) Петровић Милан, рођ. 1911 год. из Витержева

- 10) Петровић Стојан, рођ. 1905 год. из Бобова
- 11) Јовановић Драгољуб, рођ. 1922 год. из Медојевца
- 12) Симић Никола, рођ. 1906 год. из Смедеревске Паланке
- 13) Винко Дирак, рођ. 1881 ...
- 14)

Врњачка – Бања, дана
13. III 1943. год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ²²³

²²³ Име Винка Дирака дописано је оловком на плакату.

С А О П Ш Т Е Њ Е

У последње време учестали су случајеви:

да се лица која се налазе у јавној служби Српске владе, као што су председници општина, припадници државне страже и добровољачких одреда, нападају, одводе или убијају због службе коју врше; да чиновници и намештенници, а нарочито председници општина, дају оставке на службу и побегну; да се после напада уништавају јавне исправе и записне књижице, разарају и оштећују државна постројења, као што су железнице, телефонске и телеграфске везе.

Сва ова дела, што се из непријатељске пропаганде види, циља је, да се без обзира на неизбежне последице по српски народ, изазову у земљи немир и забуна, да се поремети ред и нанесе штета интересима немачке оружане силе.

Ове злочине извршују присталице Драже Михајловића и комунисти.

Ови пак елементи могу имати успеха само ако налазе подршку у српском народу.

Према томе је српски народ одговоран и дужан да спречава овакве злочине.

У циљу истребљења овог бандитизма саопштава се следеће:

1. Сва лица која се налазе у јавној служби стављају се за време вршења своје дужности под немачку заштиту.
2. У случају да лице које се налази у јавној служби буде рањено, стрељаће се 5 таоца, а у случају убиства 10 таоца, ако је рана или убиство уследило у злочинској намери за време вршења дужности или због вршења исте.
3. Општине, чији председници буду убијени или одведени, а не поставе замену, као и општине, чији председници побегну или напусте своју дужност, ставиће се под присилу управу. У таквим ће се општинама поставити комесар, чије ће трошкове сносити општина.
4. Председници општина и друга лица у јавној служби, која безразложно напусте своју дужност и тиме изврше дело саботаже, биће прогонљени по прописима Прekoг суда, њихова имовина конфискована и њихове породице одведене у логор.
5. За сваки случај саботаже на железницама, разарања мостова, обавештајних веза и индустријских постројења стрељаће се до 100 таоца.

Београд, 21 новембра 1942 год.

БАДЕР, с. р.

Командујући генерал и Заповедник у Србији

Шифра

ВК-у-398/1

Свима претставницима

Министарство војске доставља следећи извештај од Ђенерала
Михајловића:

„До сада побијено у Југославији 823.000 Срба. Ово изјавио италијански гувернер Црне Горе према подацима које Италијани имају. Усташки гувернер Срема и бивши пуковник Виктор Томић побио у Срему 30.000 Срба од септембра до краја децембра. Поред тога у Павелићевој Хрватској до сада побијено 600.000 Срба.

Бугари и даље убијају невино становништво по селима и градовима. У окупацијама Сурдулица, Владичин Хан, Лебане, Врање, Прешево и Прокупље стрељали 700 лица, интернирали 20 и спалили пет села.

Миланку Миличић, стару годину дана, Веру Никетић, стару шест месеци и Михаила Николића, старог пет година, бугарски војници наболи на бајонете приликом зверства у Кривој Реци.

Бугари спалили 40 кућа у Деспотовачком срезу због тога што су у њима раније становали наши четници. Јавно запретили да ће спалити сваку кућу у коју дођу четници.

У Крушевцу један бугарски војник тешко ранио једног Немца. Због овог Немци окривили Србе и запретили да ће побити 100 невиних Срба у случају да Немац умре.

Једна жена ранила два немачка официра у Младеновцу од којих један умро. Због тога стрељано до сада 50 талаца из истог места.

Немци, приликом одласка из Ивањице, силовали Милеву Мијатовић, задавили је и избацили из кола.

У Јајинцима код Београда стрељано 27. децембра 900 мојих присталица међу којима 68 активних официра“.

Ђенерал Михајловић, саопштавајући предње, апелује да се о овом масовном убијању Срба упозна светска јавност уз напомену да је наша земља натопљена српском крвљу и да се број жртава ближи једном милиону.

Молим настојте да се овим подацима да што шири публицитет и са њима упозна тамошња јавност.

Стр.пов. Д.В.К. бр. 17

Јовановић

Пов. Бр. 837
(11. 2. 1943)

С А Д Р Ж А Ј

1. Рецензија	стр. 5
2. Превод рецензије	стр. 9
3. Прве борбе са Турцима и ослобођење Јагодине 1804. године	стр. 13.
4. Учитељи у Јагодинском округу у првој половини 19. века	стр. 25.
5. Учитељи у Ћупријском округу 1846. године	стр. 39.
6. Неке забаве у Јагодини 1861. године	стр. 43.
7. Списак крштене деце за 1860. годину у окружју јагодинском	стр. 45.
8. Извештај о стању затвора у Јагодини	стр. 47.
9. Помоћ Јагодинског округа за издржавање војске 1862. године ...	стр. 53.
10. Суђењу Атанасију Ивановићу за силовање	стр. 57.
11. Молба Јеврема Марковића за место професора при Великој школи	стр. 63.
12. Основна школа у Глоговцу 1870. године	стр. 67.
13. Отпуштање Ђуре Јакшића из службе 1871. године	стр. 73.
14. Одисај народа	стр. 79.
15. Штрајк радника у фабрици вунених тканина браће Минх у Параћину.....	стр. 85.
16. Одређивање окружног места Моравског округа 1890. године	стр. 91.
17. Српско друштво за савез балканских народа	стр. 101.
18. Земљотрес у Поморављу 1893. године	стр. 105.
19. Судар возова у Ћуприји 1897. године	стр. 109.
20. Прослава венчања краља Александра и Драге Машин у Ресави .	стр. 111.
21. Однос Драгутина Пећића, посланика Моравског округа, према „Обзнани“	стр. 113.
22. Школе у Беличком срезу 1919-1920. године	стр. 119.
23. Избори 1923. године у Моравском округу	стр. 129.
24. Друштва у срезовима Поморавског округа 1924. године	стр. 145.
25. Извори за Други светски рат у Поморавском округу	стр. 149.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије Београд
94(497.11 Моравски округ) „18/19“
32(497.11) „18/19“

ЈОВАНОВИЋ, Добривоје 1952 –
Прошлост: Зборник радова мр Добривоја
Јовановића. Бр. 3. – Јагодина: Д.
Јовановић, 2014 (Јагодина: „Денић“), - 200
Стр.: илустр. ; 29 см

Тираж 10. – Стр. 5-11; Рецензија (Нинослав
Станојловић=Review (Vera Jovanović.
-Напомене и библиографске референце уз
текст.

ISBN 978-86-914023-7-2

а) Моравски округ – Историја – 19в – 20 в.
COBISS.SR-ID 205654540